

Pro gradu -tutkielma
Aluetiede

ASUINALUEIDEN SOSIAALINEN ERIYTYMINEN
– TAPAUSTUTKIMUS MATINKYLÄSTÄ

Monika Kral-Leszczynska

2012

Ohjaaja:
Mari Vaattovaara

HELSINGIN YLIOPISTO
GEOTIETEIDEN JA MAANTIETEEN LAITOS
MAANTIETEEN OSASTO

PL 64 (Gustaf Hällströmin katu 2) 00014 Helsingin yliopisto

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET – UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty/Section		Laitos – Institution – Department
Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta		Geotieteiden ja maantieteen laitos
Tekijä – Författare – Author		
Monika Kral-Leszczynska		
Työn nimi – Arbetets titel – Title		
Asuinalueiden sosiaalinen eriytyminen – tapaustutkimus Matinkylästä		
Oppiaine – Läroämne – Subject		
Aluetiede		
Työn laji – Arbetets art – Level	Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages
Pro Gradu -tutkielma	Huhtikuu 2012	111 s. + 2 liitettä
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
<p>Pääkaupunkiseudun kehityssuunnan muuttuessa 1990-luvun yhteiskunnallisten rakennemuutosten myötä sosiaalisesta tasapainottumisesta kasvaviin alueellisiin eroihin huoli segregaatista on kasvanut. Huono-osaisuuden on osoitettu kasautuvan sosiaalisesti sekoittavasta kaupunkipolitiikasta huolimatta yksittäisiin köyhyystaskuihin ilman alueellista keskittymistä, joskin yksittäisillä mittareilla eriytyminen ja polarisaatio on selkeämpää. Pääkaupunkiseudun eriytymistä koskevissa tutkimuksissa yksittäisten asuinalueiden sisäisten sosioekonomisten erojen ja muutosten tutkiminen on kuitenkin jäänyt vähäisemmälle huomiolle.</p> <p>Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella aiemmissa tutkimuksissa eräänlaiseksi köyhyystaskuksi muodostuneen Matinkylän sisäistä alueellista eriytymistä sekä paikallistaa huono- ja hyväosaisuuden keskittymät. Asuinalueiden eriytymistä lähestytään niin perinteisten kaupunkiteorioiden kuin uutta tilallista järjestystä käsittelevien ajatussuuntausten pohjalta sekä asuinalueiden eriytymiseen vaikuttavien kansallisten ja paikallisten tekijöiden näkökulmasta. Työssä pyritäänkin ottamaan yksityiskohtaisempaan tarkasteluun yhteiskunnallisten muutosten, rakentamishistorian ja kotitalouksien asuinpreferenssien vaikutuksia Matinkylän pienalueiden sosiaalisessa eriytymisessä. Tutkimuksen viitekehiksenä toimii pääkaupunkiseudun alueellista eriytymistä koskevien tutkimusten tarkastelu. Tapaustutkimus on toteutettu tarkastelemalla yksittäisten rakenteellisten, sosioekonomisten ja kotitalouksien ominaisuuksia kuvaavien indikaattoreiden alueellista jakaumaa, joista on muodostettu kartografisia esityksiä tilastollisia ja paikkatietomenetelmiä käyttäen.</p> <p>Tutkimuksesta ilmenee, että Matinkylä on voimakkaasti polarisoitunut siten, että huono-osaisten ja hyväosaisten ryhmät ovat eriytyneet selkeästi omille asuinalueilleen. Sosioekonomisesti heikoimmat väestönosat, joita kuvaa muuta väestöä matalampi tulo- ja koulutustaso sekä suurempi työttömyys ja vieraskielisten osuus, ovat keskittyneet Matinkylän ja Tiistilän 1970- ja 1980-luvulla rakennettuihin kerrostalolähiöihin. Poikkeuksellisen korkeatuloisen ja korkeasti koulutettu hyväosaisten keskittymä on puolestaan muodostunut merenrannan tuntumaan Nuottaniemen pientaloalueelle. Tutkimuksen perusteella asuinalueiden rakenteellisella ympäristöllä näyttääkin olevan vahva yhteys sosiaalisen rakenteen muodostumiseen.</p> <p>Matinkylän sosiaalisessa eriytymisessä näyttää olevan kyse Nuottaniemen eliitin eriytymisestä alueen muusta väestöstä eikä kerrostalolähiöihin kasautuneesta tavallista moniongelmaisemmasta väestönosasta, nimittäin hyväosaisuus keskittyy alueellisesti huono-osaisuutta huomattavasti selvemmin ja voimakkaammin. Tätä tukee myös havainto, ettei yhdelläkään Matinkylän pienalueella ole käynnissä kehitystä, jossa alueiden absoluuttinen huono-osaisuus olisi kasvamassa. Tämän hetkinen tila ilmentää selkeää alueellista kaksijakaisuutta, mutta viime vuosikymmenen aikana tapahtuneen muutoksen tarkastelu osoittaa alueellisten erojen jonkinasteista tasoittumista ja peräti kaventumista.</p> <p>Tutkimuksessa tarkasteltujen alueiden eriytymiseen vaikuttavien tekijöiden näkökulmasta kaupunkisuunnittelu ja asuntopolitiikka näyttävät vaikuttaneen voimakkaasti Matinkylän alueelliseen eriytymiseen luomalla pienalueille ominaiset toisistaan poikkeavat rakennus- ja asuntokannat sekä hallintaperusteet. Näyttääkin siltä, että Matinkylän aluerakenne, fyysinen ympäristö ja alueiden maine ovat ohjanneet elämänvaiheeltaan, preferensseiltään ja sosioekonomiselta asemaltaan erilaiset kotitaloudet omille asuinalueille ja tätä kautta vaikuttaneet pienalueiden sosiaaliseen eriytymiseen.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords		
alueellinen eriytyminen, segregatio, Matinkylä		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Kumpulan tiedekirjasto		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET – UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty/Section		Laitos – Institution – Department
Faculty of Science		Department of Geosciences and Geography
Tekijä – Författare – Author		
Monika Kral-Leszczynska		
Työn nimi – Arbetets titel – Title		
Residential differentiation – a case study of Matinkylä		
Oppiaine – Läroämne – Subject		
Regional Studies		
Työn laji – Arbetets art – Level	Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages
Master's Thesis	April 2012	111 p. + 2 appendices
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
<p>As the trend shifted from a socially balanced spatial composition to growing spatial differences in the Helsinki Metropolitan region, the fear of segregation was increased. The transition was brought by the 90's recession associated with mass unemployment and an ICT-driven economic growth. Despite social mixing policies, social deprivation has been shown to accumulate into pockets of poverty without any spatial concentration. However, when measured by individual meters, the spatial differentiation and social polarisation of the Helsinki Metropolitan area is more detectable. The past urban studies and research of the Helsinki Metropolitan area have largely overlooked the internal socio-economic differences and changes within a single neighbourhood.</p> <p>The aim of the thesis is to examine the residential differentiation occurring in the Matinkylä area, which previous research has revealed to form a pocket of poverty within the region of southern Espoo, and also to locate the concentrations of deprivation and prosperity. Residential differentiation is approached not only from the viewpoint of the traditional urban theories, but also from the perspective of the new spatial order of cities. The work also aims to take important factors, such as social changes, regional history and households preferences into a more detailed examination and study their effects on the social composition of Matinkylä's neighbourhoods. The regional perspective is approached by examining recent studies on spatial differentiation of the Helsinki Metropolitan region, which provides the framework for the research. The case study is carried out by examining individual indicators designed to reflect the structural and socio-economic distinctions between neighbourhoods and differences in the characteristics of the households, which are visualised into cartographic representations using statistical and GIS methods.</p> <p>Research reveals that Matinkylä as an area is significantly polarized between the deprived and the prosperous parts of population that are spatially segregated into their own neighbourhoods. A significant deprived part of population is concentrated in Matinkylä's and Tiistilä's suburban apartment blocks built in 70's and 80's. This group is characterised by relatively low income and educational levels and higher rates of unemployment and proportional number of immigrants. The prosperous elite with high educational status is concentrated in Nuottaniemi, an affluent residential area constituted of single-family houses at the seashore of Matinkylä. Based on the study neighbourhoods' divergent building stocks and forms of tenure seem to have a strong influence on the formation of Matinkylä's residential social structure.</p> <p>Matinkylä's regional differentiation seems to be resulting from differentiation of the elite from other socioeconomic groups rather than being a trend toward segregation as prosperity in Matinkylä is more clearly and strongly spatially concentrated than deprivation. This is also supported by the result that the share of socially underprivileged is not growing in absolute terms within any of the neighbourhood. However, dualistic features are clearly visible in the spatial distribution of different households, but the change that has occurred during the last decade indicates a trend toward socio-economic balancing between residential areas at least by some measurements.</p> <p>From the perspective of the factors affecting regional differentiation examined in this work urban planning and housing policies seem to have an important effect on the spatial differentiation of Matinkylä as they create a specific and distinctive building and housing stocks, as well as housing tenures in different areas. It seems that Matinkylä's regional structure, natural environment and neighbourhoods' reputations have steered different kinds of households into different neighbourhoods according to their life phases, preferences and socio-economic status. Spatial distribution of different households has led to the emergence of social disparities between neighbourhoods and created the spatial differentiation of Matinkylä.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords		
regional differentiation, segregation, Matinkylä		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Kumpula Science Library		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällysluettelo

1 Johdanto	6
2 Käsitteet – alueiden sosiaalinen eriytyminen ja segregatio.....	12
3 Kaupunkialueiden sosiaalisen eriytymisen selitysmalleja.....	16
3.1 Yksilöiden toimintaa painottavat teorialat	16
3.2 Yhteiskunnan rakenteiden merkitystä korostavat teorialat.....	20
3.3 Uusi tilallinen eriytyminen	22
4 Asuinalueiden eriytymiseen vaikuttavat tekijät.....	26
4.1 Kaupunkisuunnittelu ja kaupunkipolitiikka	27
4.2 Ympäristölliset tekijät	29
4.3 Kotitalouksien asumispreferenssit ja muuttoliike	31
5 Pääkaupunkiseudun alueellisen eriytymisen kehitys	34
6 Tapaustutkimuksen lähtökohdat.....	42
6.1 Tausta ja tarkoitus.....	42
6.2 Menetelmät ja aineisto	43
6.3 Sosiaalisen eriytymisen indikaattorit.....	46
6.3.1 Rakenteelliset muuttujat.....	48
6.3.2 Kotitalouksien ominaisuudet ja elämänvaihe.....	49
6.3.3 Sosioekonomiset muuttujat	51
7 Tutkimuskohteena Matinkylä	54
7.1 Matinkylän lyhyt historia	56
7.2 Matinkylän nykypäivän kuvailua	58
7.3 Matinkylän ja sen pienalueiden kehitys aiempien tutkimusten valossa.....	63
8 Analyysi.....	69
8.1 Rakenteelliset muuttujat	69
8.2 Kotitalouksien ominaisuudet ja elämänvaihe	72
8.3 Sosioekonomiset muuttujat.....	76
9 Tulokset: Matinkylän alueellinen eriytyminen	85
9.1 Sosiaaliset ja rakenteelliset indikaattorit pienalueiden näkökulmasta.....	85
9.2 Matinkylän hyvinvoinnin ja huono-osaisuuden keskittymät.....	90
9.3 Pienalueiden sosiaalinen eriytyminen	91
9.4 Keskeiset Matinkylän pienalueiden sosiaalisen rakenteen syntyyn ja eriytymiseen vaikuttaneet tekijät	96
10 Tulosten tulkintaa ja yhteenveto	99
Lähdeluettelo	104
Liitteet	115

1 Johdanto

Alueellista vaihtelua ja kaupunkien rakenteita tutkittiin jo 1800-luvulla, mutta väestön sosiaalinen eriytyminen nousi keskeiseksi kaupunkitutkimuksen teemaksi vasta 1900-luvun alussa (ks. esim. Booth 1887; Park ym. 1925/1967). Alueiden eriytymistä ja segregatiota tarkasteltiin pitkään vain pohjoisamerikkalaisesta näkökulmasta, mutta asuinalueiden välisten sosioekonomisten erojen lisääntyminen on noussut huomion kohteeksi myös eurooppalaisessa keskustelussa, sillä sen on koettu uhkaavan kaupunkien tasapainoista kehitystä (esim. Musterd & Ostendorf 2007: 42). Lisäksi Euroopassa on viime aikoina käyty vilkasta keskustelua aluevaikutuksesta, ja monissa tutkimuksissa (esim. Buck 2001; Friedrichs ym. 2003; Musterd & Andersson 2006; Andersson ym. 2007; Galster ym. 2008; Musterd ym. 2008; Kauppinen ym. 2009) on ollut viitteitä, että asuinalueen väestön sosioekonomisella rakenteella on vaikutusta alueen asukkaiden hyvinvoinnin kehitykseen. Erityisesti resursseiltaan heikompien yksilöiden on huomattu olevan muuta väestöä alttiimpia asuinympäristön vaikutuksille (Galster ym. 2008; Kauppinen ym. 2009). Tämän vuoksi asuinalueiden sosiaalinen rakenne nousee hyvin ajankohtaiseksi ja mielekkääksi tutkimuskohteeksi kaupunkitutkimuksessa. Alueiden eriytymiseen on kiinnitetty huomiota myös Pohjoismaissa, joissa kiinnostus nimenomaan asuinalueiden eriytymisen kielteisiin piirteisiin ja vaikutuksiin on selvästi kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana (esim. Vaattovaara 1998; Kortteinen & Vaattovaara 2000; Skifter Andersen 2003; Andersson & Bråmås 2004; Lankinen 2007; Andersson ym. 2010). Kansainvälisessä keskustelussa on viimeisten vuosikymmenten aikana väitetty kaupunkeihin olevan syntymässä uutta tilallista järjestystä, jolle on ominaista voimakas alueellinen polarisaatio, lisääntyneet sosiaaliset ja taloudelliset erot sekä entistä pirstaloituneempi rakenne (Blakemore 1998; Sassen 2001a, 2001b; Musterd 2005). Myös Suomessa 1990-luvun yhteiskunnallisten olosuhteiden muutokset synnyttivät suuria haasteita suomalaiselle yksilöiden tasa-arvoisuuteen perustuvalle hyvinvointivaltiolle, ja huoli kaupunkien segregoitumisesta sekä köyhyyden kasvusta amerikkalaisten ja eurooppalaisten suurkaupunkien tapaan voimistui (Moisio ym. 2008; Vaattovaara ym. 2010).

Yhdysvaltojen ja Euroopan suurkaupungeissa jo 1900-luvun alkupuolella esiintyneet alueelliseen eriytymiseen ja segregatioon liittyvät ilmiöt ovat nousseet Suomessa kiinnostuksen kohteiksi vasta viime vuosikymmeninä. Tämä johtuu pitkälti Suomen myöhäisestä kaupungistumisesta, jota voidaankin pitää merkittävänä erityispiirteenä Suomen eriytymiskehityksen kannalta (Dhalmann 2011:16). Ennen kuin teolliselle yhteiskunnalle

ominaiset voimakkaat luokkajaot ja sosiaaliset erot olivat ehtineet juurtua pysyvästi kaupunkirakenteeseen, aloitettiin sosiaaliselle tasapainolle, oikeudenmukaisuudelle ja universaalisuudelle perustuvan hyvinvointivaltion rakentaminen (ks. Karisto & Montén 1996: 23; Moisio ym. 2008; Dhalmann 2011: 16). Suomalainen hyvinvointivaltio on kuitenkin muihin pohjoismaihin verraten nuori ja nopeasti rakentunut. Toisen maailmansodan jälkeinen nopea teollistuminen ja sitä seurannut valtion ja väestön vaurastuminen, nopea kaupungistuminen sekä asuinolojen parantuminen loivat vahvan pohjan suomalaisen hyvinvointivaltion perustamiselle. Tuloja tasaavan hyvinvointijärjestelmän ja sosiaaliseen sekoittamiseen tähdänneen asuntopolitiikan ansiosta pääkaupunkiseudun sosioekonomiset erot kaventuivat aina vuoteen 1990 asti (Lankinen 1997b: 173). Kolmenkymmenen vuoden suotuisan sekä vakaan markkina- ja julkistalouden kehityksen jälkeen hyvinvointivaltio joutui kriisiin, kun Suomi koki poikkeuksellisen syvän taloudellisen laskukauden 1990-luvun alkupuolella (ks. esim. Kautto & Uusitalo 2004; Moisio ym. 2008; Vaattovaara ym. 2010). Laman seurauksena syntyi massatyöttömyyttä aiemmin lähes täystyöllistettyyn Suomeen, mikä johti suuriin julkisten menojen leikkauksiin (Kautto & Uusitalo 2004; Moisio ym. 2008; Vaattovaara ym. 2010).

Talouden pikaiseen elpymiseen johtanut yhteiskunnan rakenteellinen muutos 1990-luvun puolivälissä tietotaitoyhteiskunnaksi perustui pitkälti yksityisen sektorin voimistumiseen ja johti tuloerojen kasvuun erityisesti pääomatulojen lisääntymisen myötä. Myös suhteellinen köyhyys voimistui tuloerojen kasvaessa ja pienituloisten jäädessä jälkeen keskituloisten tulotasosta (Vaattovaara ym. 2010). Uusi talouskasvu oli alueellisesti ja sosioekonomisesti valikoivaa, sillä se keskittyi erityisesti Helsingin seudulle ja nosti korkeakoulututkinnon avainasemaan työmarkkinaresurssina. Nopea talouskasvu ei johtanutkaan 1990-luvun puolivälillä vastaavaan työttömyyden alenemiseen, vaan osa työttömyydestä jäi pitkäaikaiseksi ja rakenteelliseksi johtuen muutoksista työvoiman osaamisen ja koulutustason vaatimuksissa (Vähätalo 2005; Heikkilä ym. 2008). Laman ja informaatioalavetoisen nousukauden jäljet näkyvät uudenaikaisena alueellisena eriytymisenä ja alueellisten erojen kasvuna pääkaupunkiseudulla, erityisesti työttömyyden ja köyhyyden kasaantumisena lähiöalueille (Vaattovaara & Kortteinen 2003). Alueellisten erojen kasvun nähdään olevan seurausta eräiden alueiden sosioekonomisen aseman vahvistumisesta eikä joidenkin alueiden selvästä taantumisesta (Vaattovaara & Kortteinen 2003; Kauppinen ym. 2009). Laaja-alaisen polarisaation ja selkeän alueellisen segregaaion sijaan pääkaupunkiseudun huono-osaisuus on mosaiikkimaisesti hajautunut, ja alueella esiintyy paikallisia köyhyystaskuja (Kortteinen &

Vaattovaara 1999: 343–344; Kortteinen ym. 1999: 419). Tämä kuvastaa Suomessa pitkään harjoitettua niin kutsuttua sosiaalisesti sekoittavaa kaupunkipolitiikkaa, jonka seurauksena pääkaupunkiseudun eri asuinalueet ovat sisäisesti moniaineeksisia ja samalla juuri tässä moniaineeksisuudessaan keskenään varsin samankaltaisia (Kortteinen & Vaattovaara 1999: 343–344; Kortteinen ym. 1999: 419; Ala-Outinen 2010: 17–19).

Myös maahanmuutto voimistui pääkaupunkiseudulla laman pahimpien vuosien aikaan 1990-luvulla ja jatkoi voimistumistaan talouskasvun aikana, mikä on vaikuttanut maahanmuuttajien integraatioon työmarkkinoilla ja heidän asuinmahdollisuuksiinsa (Vilkama 2011).

Kansainvälinen maahanmuutto on ollut poikkeuksellisen nopeaa viimeisen kahden vuosikymmenen aikana, joskin maahanmuuttajien osuus on edelleen muita Pohjoismaita matalammalla tasolla (Vilkama 2011). Syinä myöhäiseen maahanmuuttoon pidetään myöhäistä teollistumista ja kaupungistumista sekä suhteellisen tiukkaa toisen maailmansodan jälkeistä maahanmuuttopolitiikkaa (Vaattovaara ym. 2010). Alueellisten sosioekonomisten rakenteiden muutosten ja maahanmuuton kasvun myötä pääkaupunkiseutu on 1990-luvulta lähtien muuttumassa yhä eriytyneemmäksi ja monikulttuurisemmaksi, mikä on vaikuttanut suoraan sosiaalisen eriytymisen malleihin ja prosesseihin (Vilkama 2011). Tämä on vaikuttanut myös sosiaalisen asuntosektorin marginalisoitumiseen, sillä vaikka sosiaalisen asuntopolitiikan taustalla on toiminut ajatus universalismista, ja sen tarkoituksena on ollut parantaa koko väestön asuinoloja, on se muuttumassa yhä enemmän maahanmuuttajataustaisen väestön sekä sosioekonomiselta asemaltaan heikossa tilanteessa olevan kantaväestön asumismuodoksi (Vilkama 2006: 107). Suurimmat maahanmuuttajakeskittymät sijaitsevatkin alueilla, joille on sijoitettu suhteellisesti eniten sosiaalista asuntotuotantoa. Tämä on johtanut siihen, että maahanmuuttajaryhmät, jotka ovat eniten riippuvaisia sosiaalisesta asumisesta, ovat voimakkaimmin alueellisesti eriytyneitä muusta väestöstä (Vaattovaara ym. 2010).

Pääkaupunkiseudun kunnat ovat pitkään pyrkineet estämään asuinalueiden sosioekonomista ja etnistä segregatiota hallintaoikeuksien sekoittamisen, asunto- ja kaupunkipolitiikan sekä kaupunkisuunnittelun keinoin. Vuonna 2007 hallitus julkisti uuden pääkaupunkiseudun kehitystä hallinnoivan ja seudun erityiskysymykset huomioivan metropolipolitiikan, josta muodostui Suomen ensimmäinen yhtenäinen kansallinen suurkaupunkipolitiikka.

Metropolipolitiikkaa on päätetty jatkaa ja kehittää myös tällä hallituskaudella, ja se tullaan ulottamaan aiempaa laajemmalle alueelle, joskin pääkaupunkiseutu toimii edelleen sen

ydinalueena (Pääkaupunkiseudun hallitusohjelmataavoitteet 14.4.2011). Poliitiikan tavoitteisiin kuuluu asuntotuotannon lisääminen, Helsingin seudun kansainvälisen kilpailukyvyn parantaminen, yhtenäisen maahanmuuttopoliitiikan johtaminen sekä sosiaalisen eheyden vahvistaminen (Metropolipoliitiikan painopisteet 2007; Pääkaupunkiseudun hallitusohjelmataavoitteet 14.4.2011). Uhka huono-osaisuuden ja syrjäytymisen alueellisesta keskittymisestä on pääkaupunkiseudulla muuta maata suurempi ja segregaatian ehkäiseminen todetaan pääkaupunkiseudun yhdeksi keskeiseksi haasteeksi (Metropolipoliitiikan painopisteet 2007; Pääkaupunkiseudun hallitusohjelmataavoitteet 14.4.2011). Myös maahanmuuttajien suuri määrä kuuluu seudun erityispiirteisiin, ja tavoitteissa kiinnitetään huomiota maahanmuuttajien kotoutumiseen ja työllistymiseen (Pääkaupunkiseudun hallitusohjelmataavoitteet 14.4.2011).

Yhtenä metropolipoliitiikan kärkihankkeena on toiminut vuosina 2008–2011 ympäristöministeriön koordinoima ja ARA:n toteuttama lähiöiden kehittämisohjelma, joka piti sisällään sosiaalista eheyttä vahvistavia toimia ja jonka tavoitteena oli lähiöiden kilpailukyvyn lisääminen sekä myönteiseen mielikuvaan perustuvan alueidentiteetin vahvistaminen (Lähiöistä kaupunginosiksi... 2008). Myös tämän tutkimuksen kohde kuului Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen, ARA:n, lähiöhankkeisiin, ja Matinkylässä hanke keskittyi nimenomaan ostoskeskuksen ja sen lähiympäristön kehittämiseen sekä täydennysrakentamisen käynnistämisen tuotteistetun toimintamallin luomiseen (Silta elävään lähiöön... 2011). Lähiöohjelman loputtua asunto- ja viestintäministeri Kiuru on todennut, että lähiöiden kehittämisen on jatkuttava, sillä sosiaalinen segregatio ja asuinalueiden välinen eriarvoistuminen ovat arvioituakin suurempia ongelmia ja näkyvät aiempaa selvemmin pääkaupunkiseudulla (Kiuru: Asuinalueiden eriytyminen... 2011). Kiurun mukaan lähiöt on nostettava kaupunkipoliitiikan ytimeen, sillä hän katsoo niiden olevan keskeisessä roolissa segregatiokierteen katkaisemisessa (Kiuru: Asuinalueiden eriytyminen... 2011).

Toisaalta professorit Kortteinen ja Vaattovaara korostavat, ettei erottelun vastainen politiikka ole löydettävissä asunto- tai kaupunkipoliittisista ohjelmista vaan pikemminkin yleisestä sosiaalipoliitikasta (Kortteinen & Vaattovaara 2011). Heidän mukaansa Suomen sosiaali- ja asuntopoliittikka toimi hyvin niin kauan kuin työttömyys oli matalalla tasolla, tuloerot pienet ja maa etnisesti yhdenmukainen (Kortteinen & Vaattovaara 2011). Kuitenkin kansainvälisen integraatiokehityksen seurauksena nämä perinteisen hyvinvointijärjestelmän universaalisuuteen pohjautuneet perusolelut ovat muuttuneet, minkä vuoksi moninaiset

erot väestötasolla ovat kasvaneet jo pitkään (Kortteinen & Vaattovaara 2011). Erityisesti pääkaupunkiseudulla alueellinen huono-osaisuus on muodostunut muiden Euroopan suurkaupunkien tavoin vakavaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, vaikka tähän asti alueella harjoitettua sosiaalista sekoittamista on pidetty yhtenä tehokkaimmista keinoista rakentaa tasapainoista ja tasa-arvoista kaupunkia (Ala-Outinen 2010; Kortteinen & Vaattovaara 2011). Euroopan tulokset köyhyyden ja etnisten vähemmistöjen alueellisen kasautumisen ehkäisemiseksi sosiaalisella sekoittamisella tai alueellisesti kohdennetuilla ohjelmilla ovat kuitenkin olleet varsin heikkoja (Kortteinen & Vaattovaara 2011). Taloudellinen, alueellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus on lisääntynyt 1990-luvulta lähtien, ja eriarvoisuuden kasvu näyttääkin olevan se kehityssuunta, jota hallitukset ovat haluttomia tai kyvyttömiä estämään (Heikkilä ym. 2008).

Kysymykset pääkaupunkiseudun sosiaalisesta eriytymisestä ja asuinalueiden eriarvoistumisesta ovat hyvin ajankohtaisia ja myös poliittisesti huomioituja ongelmia. Seudun uutta tilallista järjestystä sekä alueiden sosioekonomista, demografista ja etnistä kehitystä ja eriytymistä on selvitetty varsin perinpohjaisesti viimeisen vuosikymmenen aikana (esim. Kortteinen & Vaattovaara 2000; Kortteinen ym. 2005a, 2005b; Kortteinen ym. 2006; Dhalmann & Vilkkama 2009; Kauppinen ym. 2009; Vilkkama 2011), mutta yksittäisten asuinalueiden sisäisten sosiaalisten erojen ja muutosten tutkiminen on ollut vähäisempää, minkä vuoksi Matinkylän tapaustutkimuksen kaltaiselle selvitykselle on ajankohtaista tarvetta.

Useat näkökulmaltaan kaupunkimaantieteelliset pääkaupunkiseudun alueellista eriytymistä koskevat tutkimukset pohjautuvat Chicagon koulukunnan kaupunkiekologiseen tutkimustraditioon (esim. Maury 1997; Vaattovaara 1998; Kekkonen 2002; Paakko 2003; Ristisuo 2008; Dhalmann 2011; Vilkkama 2011). Kaupunkiekologisissa tutkimuksissa on perinteisesti tarkasteltu kaupungin fyysisen rakenteen ja sosiaalisten ulottuvuuksien välistä yhteyttä, ja tästä näkökulmasta kaupunkiekologinen tutkimusperinne jatkuu myös tässä tutkimuksessa. Klassisen kaupunkiekologian lisäksi tutustutaan muihin keskeisiin alueellista eriytymistä selittäviin kaupunkiteorioihin sekä uuden tilallisen järjestyksen kehityskulkuihin ja sen ydinpiirteitä koskevaan keskusteluun. Monet kaupunkiteoriat eivät kuitenkaan ota huomioon kaupunkikehitykseen vaikuttavia paikallisia olosuhteita eivätkä yhteiskunnassa tapahtuvia taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia muutoksia, minkä vuoksi työssä nostetaan esiin erityisesti kansallisia ja paikallisia alueelliseen eriytymiseen vaikuttavia tekijöitä.

Pääkaupunkiseudun alueelliseen eriytymiseen ja uuteen tilalliseen järjestykseen 1990-luvulta lähtien perehdytään aiempien tutkimusten pohjalta, jotka toimivat myös viitekehyksenä tälle tapaustutkimukselle. Monet pääkaupunkiseutua koetelleet muutokset ja prosessit heijastuvat myös tämän tutkimuksen kohteeseen Matinkylään, minkä vuoksi pääkaupunkiseutua koskevan kirjallisuuskatsauksen avulla Matinkylän kehitys ja siihen vaikuttaneet tekijät pyritään sitomaan laajempaan kontekstiin. Tapaustutkimuksen tarkoituksena on tarkastella Matinkylän pienalueiden alueellista eriytymistä paikantamalla hyvä- ja huono-osaisuuden keskittymiä sekä selvittää, esiintyykö alueella epätoivottavaa eriytymistä. Työssä on myös tarkoitus kuvailla Matinkylän pienalueiden sosiaalisia ja fyysisiä ominaispiirteitä sekä viimeaikaista kehitystä. Lisäksi työssä tarkastellaan keskeisiä Matinkylän pienalueiden sosiaalisen rakenteen muodostumiseen ja eriytymiseen vaikuttaneita tekijöitä, ja tästä syystä ennen tapaustutkimuksen toteuttamista tutustutaan Matinkylän syntyyn ja kehitykseen kirjallisuuden avulla sekä sosioekonomiseen eriytymiseen aiempien tutkimusten valossa. Tapaustutkimus toteutetaan tarkastelemalla yksittäisten muuttujien alueellista jakaumaa kartografisin menetelmin.

Tutkimus rakentuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa avataan tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet (luku 2) sekä tarkastellaan perinteisiä alueiden sosiaalista eriytymistä selittäviä kaupunkiteorioita ja tutustutaan uudenlaista alueellista eriytymistä koskevaan keskusteluun (luku 3). Neljännessä luvussa esitellään yksityiskohtaisempaan tarkasteluun valittuja tutkimuksen kannalta olennaisia asuinalueiden eriytymiseen vaikuttavia tekijöitä, minkä jälkeen siirrytään pääkaupunkiseudun viimeaikaisen eriytymiskehityksen tarkasteluun (luku 5). Toinen osa rakentuu tapaustutkimuksesta. Kuudennessa luvussa esitellään tutkimusasetelma, keskeiset tutkimuskysymykset, tutkimuksessa käytetyt menetelmät ja aineisto sekä käsitellään tutkimuksessa käytettyjä sosiaalisen eriytymisen mittareita. Seitsemännessä luvussa siirrytään tarkastelemaan tutkimuskohteena olevan Matinkylän historiaa ja nykypäivää valokuvien, kirjallisuuden ja aiempien tutkimusten pohjalta. Tutkimuksen empiirisessä osiossa tarkastellaan Matinkylän pienalueiden eriytymistä eri indikaattoreiden näkökulmasta (luku 8), jonka jälkeen siirrytään tutkimustulosten esittelyyn (luku 9). Lopuksi kymmenennessä luvussa on jätetty tilaa tulosten tulkinnalle ja johtopäätöksille Matinkylän pienalueiden eriytymisestä sekä tehdään lyhyt yhteenveto tutkimuksesta.

2 Käsitteet – alueiden sosiaalinen eriytyminen ja segregaatio

Perinteisesti eriytymisen taustalla nähdään ihmisten taipumus ryhmittäytyä yhteisen kulttuurin, kansallisuuden, etnisen alkuperän, rodun, kielen, ammatin, yhteiskuntaluokan, tulotason tai muiden yhteisten intressien mukaan maantieteellisessä tilassa (Park ym. 1925/1967). Yleisesti alueellinen eriytyminen on jaettu kolmeen kategoriaan: demograafiseen, sosioekonomiseen ja etniseen (Knox & Pinch 2006: 108–115; Vilkama 2011: 24–25).

Demografinen eriytyminen viittaa tilanteeseen, jossa iältään ja elämänvaiheiltaan erilaiset kotitaloudet sijoittuvat asumaan omille asuinalueille. Sosioekonominen eriytyminen tarkoittaa tulo- ja koulutustasoltaan poikkeavien kotitalouksien sijoittumista omille alueilleen. Etnisellä eriytymisellä puolestaan tarkoitetaan etniseltä taustaltaan erilaisten kotitalouksien alueellista sijoittumista. Alueellisen eriytymisen ulottuvuudet kytkeytyvät usein toisiinsa (ks. Vilkama 2011). Tässä tutkimuksessa pyritään tarkastelemaan näitä kaikkia alueellisen eriytymisen ulottuvuuksia, joskin pääpaino on asuinalueiden sosioekonomisen eriytymisen tarkastelussa.

Eriytymisen katsotaan syntyvän tilanteessa, jossa samantyyppiset ihmiset ovat keskittyneet omille asuinalueilleen erilleen toisentyypisistä asukkaista joko tietoisien valinnan tai asumismahdollisuuksien rajallisuuden seurauksena siten, että ryhmien välillä on vähän tai ei lainkaan kanssakäymistä. Alueiden sosiaalinen rakenne voi muuttua muuttoliikkeen kautta esimerkiksi valikoivien tulo- tai lähtömuuttajien ominaisuuksien myötä tai alueella jo asuvan väestön ominaisuuksien muuttuessa luonnollisen demografisen kehityksen seurauksena (Laakso 1993; Seppänen & Rusanen 2000: 237; Seppänen 2001: 30). Lisäksi myös yhteiskunnallisin toimenpitein voidaan sekä lisätä että poistaa alueiden välisiä eroja.

Kaupunkitasolla eriytymistä syntyy eri asuinalueiden sosioekonomisten rakenteiden muuttuessa suhteessa toisiinsa, ja alueellisten sosiaalisten erojen kasvaessa segregaatio syvenee (Laakso 1993; Skifter Andersen 2003). Vastaavasti yksittäisen asuinalueen kohdalla voidaan puhua segregoitumisesta, kun alueen sosiaalinen rakenne heikkenee koko kaupungin keskitasoon nähden (Laakso 1993). Segregaation käsite onkin aina suhteellinen, eikä alue voi itsessään olla segregoitunut, vaan segregaatio näkyy suhteessa muihin alueisiin (Seppänen & Rusanen 2000: 237). Alueellisten erojen kasvamista tai vähentymistä ei kuitenkaan tulisi välittömästi tulkita epätoivottavaa alueellista kehitystä lisääväksi tai vähentäväksi piirteeksi (Vaattovaara 1998: 43). Lisäksi tutkittaessa yhtä asuinaluetta on otettava huomioon, että suhteellinen etäisyys kaupungin keskitasoon nähden voi kasvaa, vaikka itse alueella ei

tapahtuisi lainkaan muutoksia (ks. Lankinen 1994). On myös huomioitava, että segregatio yhdellä aluetasolla ei automaattisesti tarkoita segregatiota jollain toisella aluetasolla (van Kempen & Özüekren 1998: 1632).

Eriytymisen voidaan nähdä tarkoittavan dynaamisen prosessin ohella tietynhetkistä tilaa, joka on yhteiskunnallisten rakennepiirteiden, resurssierojen tai valintojen ilmentymää (Karisto & Montén 1996: 23; ks. myös Jackson 2000: 731). Prosessi puolestaan viittaa tilanteeseen, jossa asuinalueen alkuperäinen sosiaalinen status joutuu muutokseen (Lankinen 1994: 9).

Alueellinen eriytyminen onkin käsitteenä kaksitasoinen ja pitää sisällään niin eriytymistä tuottavat prosessit kuin näiden lopputuloksena syntyneet erot väestöryhmien alueellisessa sijoittumisessa (Lankinen 1994: 9; Jackson 2000: 731; Vilkama 2011: 25). Sosiaalisen statuksen muutosprosessissa voidaan erottaa nouseva ja laskeva kehityskulku, jotka molemmat voivat olla absoluuttisia tai suhteellisia. Nousevasta kehityssuunnasta esimerkkinä toimii gentrifikaatio, jolla tarkoitetaan kaupunkirakenteellisesti edullisten, aiemmin työväestön asuttamien alueiden siirtymistä uuden keskiluokan haltuun (Lankinen 1994: 9). Suhteellinen aleneminen ilmaisee lähinnä alueen väestön sosioekonomisen tason paikalleen pysähtymistä, kun taas absoluuttista alenemista kuvaa tilanne, jossa statukseltaan ylemmät väestöryhmät korvautuvat alemmilla (Lankinen 1994: 9).

Asuinalueiden eriytymisellä nähdään olevan niin myönteiset kuin kielteiset puolensa. Myönteisenä nähdään paikallisten identiteettien syntyminen, joiden katsotaan edesauttavan kaupunkilaisia jäsentämään kaupunkitilaa (esim. Monta kaupunkia – yhteinen tulevaisuus 1998; Asuntopolitiikan sosiaaliset tavoitteet 2005: 12). Samankaltaisten ihmisten alueellinen keskittyminen saattaa lisätä kanssakäymistä lähiympäristön asukkaiden kanssa luoden edellytyksiä solmia kontakteja, rakentaa verkostoja ja osallistua yhteisiin toimintoihin sekä vahvistaa turvallisuuden, viihtymisen ja yhteenkuuluvuuden tunnetta (Ilmonen 1997a: 14; Espoon erilaiset alueet 2001: 48; Seppänen 2001: 30). Alueiden eriytyminen voidaankin nähdä ihmisten yksilöllisyyden, samankaltaisten arvostusten ja valinnanvapauden ilmentymänä (Vaattovaara 1998: 44, 1999: 123; Seppänen 2001: 36; Asuntopolitiikan sosiaaliset tavoitteet 2005: 12). Alueellinen erilaisuus myös mahdollistaa erilaisten yhteisöjen, erityisesti vähemmistöjen, olemassaolon (Musterd & Ostendorf 1998: 11). Sen nimittäin katsotaan edesauttavan etnisten ja kulttuuristen vähemmistöjen sopeutumista ja sosiaalisten verkostojen syntymistä, oman kielen ja kulttuurin ylläpitoa sekä paremman palvelurakenteen takaamista alueella asuville ryhmille (Laakso 1993: 8; Ilmonen 1997a: 14; Murdie & Ghosh

2010). Tietynasteiset alueelliset erot onkin ymmärrettävä osaksi kaupunkien rakennetta ja elämää. Alueiden välinen laadullinen erilaisuus, kuten sosiaalinen ja kulttuurinen moninaisuus, on luonnollinen osa kaupunkimaisen elämän rikkautta (Allardt 1992: 52). Kaupunkielämän viehätys syntyykin usein juuri siitä, että kaupungissa on monia erilaisia ja omaleimaisia alueita (Allardt 1992: 52; Karisto & Montén 1996: 6).

Eriytyminen voidaan sen sijaan nähdä ongelmallisena, jos se tuottaa huono-osaisuuden laajaa kasautumista, mahdollisuuksien eriarvoisuutta tai inhimillistä ja sosiaalista pahoinvointia (Allardt 1992: 52). Epätoivottavaan eriytymiseen nähdään lisäksi liittyvän yksilötason syrjäytymistä, sosiaalisten ongelmien kasvua ja syvenemistä sekä näiden yhä vahvempaa alueellista keskittymistä (Helsingin kaupunginkanslia 1997: 8–11; Sihto 2000: 5–11). Kielteisenä kehityskulkuna voidaan eriytymistä pitää myös silloin, kun tietynlaisen väestön alueellinen keskittyminen johtaa alueen statuksen alenemiseen tai ongelmallisten alakulttuurien syntyyn (Ilmonen 1997a: 14–15). Sosiaalisesti homogeeniset alueet voivatkin muuttua suljetuiksi ghetoiksi, jotka äärimmäisessä tapauksessa ovat yhteiskunnan hallinnan ja kontrollin ulottumattomissa (Seppänen 2001: 30; Asuntopolitiikan sosiaaliset tavoitteet 2005: 13). Alueellisen eriytymisen on todettu toisinaan synnyttävän ongelmia tilanteessa, jossa monet etniset vähemmistöt keskittyvät kaupungin huono-osaisimmille alueille (Vilkama 2011; Väntönen 2011). Huono-osaisuuden keskittymisestä seuraa usein se, että alueet leimautuvat kielteisesti ja ajautuvat syrjäytymiskiarteeseen aiheuttaen sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien kasautumista sekä kumuloitumista, jolloin alueiden kehittymiseen on tarjolla entistä vähemmän resursseja (Skifter Andersen 2003: 98–124; Asuntopolitiikan sosiaaliset tavoitteet 2005; Ala-Outinen 2010).

Segregaatiolla voidaan tarkoittaa erilaisten ihmisten ryhmittymistä kaupunkialueella eli alueellista eriytymistä ilman ongelmallisuusnäkökulmaa, mutta monessa yhteydessä (esim. Karisto & Montén 1996: 21; Lankinen 1997b: 172; Vaattovaara 1998: 43; Seppänen 2001: 60; Ristisuo 2008: 2; Nikkanen 2010: 36; Vilkama 2011: 25–26) on kuitenkin korostettu, että alueellisen eriytymisen ja segregaation merkitysten välillä on selvä ero, jota ei tulisi jättää huomiotta. Segregaatio määritellään kotimaisessa tutkimuskirjallisuudessa yleensä kielteiseksi alueelliseksi kehityssuunnaksi, jossa köyhyys, työttömyys ja sosiaaliset ongelmat kasautuvat alueellisesti ja johtavat alueiden kasvavaan eriarvoistumiseen sekä sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien kumuloitumiseen (ks. Helsingin kaupunginkanslia 1997: 8–16; Vaattovaara 1998: 43–44; Ruoppila 2006: 18; Riitaoja 2010: 138–139; Vilkama 2011: 25).

Luvussa 3.2 esittelemä sosiaalisen konstruktionismin näkökulma tarkastelee sosiaalisten ongelmien määrittelyä yhteiskunnassa. Näkemyksen mukaan sosiaaliset ongelmat vaihtelevat eri aikoina, sillä jotkin asiat nostetaan yhteiskunnallisen prosessin kautta sosiaalisesti ongelmallisiksi, kun taas toisia yhtä haitallisia asioita ei nosteta. Hyväksyttävän ja ei-toivotun kehityksen rajaa onkin vaikea määritellä. Esimerkiksi tuloerojen tai alueellisen eriytymisen poistaminen kokonaan ei ole mahdollista, ja siksi ne hyväksytään johonkin rajaan asti normaaleiksi ilmiöiksi, mutta ylittäessään rajan tai kehityssuunnan muuttuessa ne koetaan ei-toivotuiksi (Seppänen 2001: 36). Segregaation määrittelyn voikin nähdä pitkälti poliittisena kysymyksenä (ks. Vaattovaara 1998).

Lisäksi myös asuinalueiden erilaistumisen ja eriytymisen käsitteet voidaan tarpeen mukaan erottaa toisistaan (Vilkama 2011: 25). Erilaistuminen voidaan käsittää osaksi kaupunkirakenteen luonnollista kehitystä, jonka myötä asuinalueet erilaistuvat elämäntilanteiltaan ja -tavoiltaan erilaisten asukkaiden asuessa erityyppisillä asuinalueilla (Vilkama 2011: 25, ks. myös Allardt 1992: 58). Alueiden erilaistuminen esimerkiksi asukkaiden sosioekonomisten taustojen ja elämänvaiheen sekä asunto- ja rakennuskannan rakenteiden suhteen tuottaa asuinalueille omaleimaisen imagon ja luo niille erilaiset statukset, jotka nousevat ja laskevat kaupunkirakenteen kehittyessä ja asumisen arvostusten muuttuessa (Vilkama 2011: 25–26; ks. myös Skifter Andersen 2003: 22–23). Asuinalueiden eriytymisen käsite eroaa erilaistumisen käsitteestä siten, että se kuvaa niitä kehityskulkuja, erityisesti valikoivaa muuttoliikettä ja luonnollisten väestönmuutosten prosesseja, jotka tuottavat taustoiltaan erilaisten väestöryhmien epätasaista alueellista sijoittumista kaupunkiseudulla (Vilkama 2011: 24–26).

Tässä tutkimuksessa käytetään alueellisen eriytymisen käsitettä, joilla kuvataan asuinalueiden sosiaalista eriytymistä, joskaan kehityksen taustalla olevia voimia ei pyritä erottamaan. Alueellisella eriytymisellä tarkoitetaan taustoiltaan erilaisten ihmisten ryhmittymistä ja näiden ryhmien epätasaista alueellista keskittymistä, kun taas segregaation käsitettä käytetään kuvailemaan epätoivottavaa, hyvinvointia heikentävää huono-osaisuuden alueellista kasautumista.

3 Kaupunkialueiden sosiaalisen eriytymisen selitysmalleja

Kaupunkialueiden eriytyminen on tiukasti sidoksissa asuinalueiden kehitykseen ja tämän kehityksen taustalla vaikuttaviin prosesseihin. Kaupunkialueiden eriytymistä on pyritty selittämään erilaisilla teorioilla, joista osa painottaa segregaaation luonnollista syntyä ja osa sen tietoista tuottamista (ks. Siirilä 1984). Asuinpaikan valintaa ja muuttoliikettä koskevat tekijät voidaan jakaa myös ulkoisiin ja sisäisiin vaikuttajiin siten, että sisäisinä vaikuttajina toimivat yksilöiden tarpeet ja asenteet, kun taas ulkoiset vaikuttajat ohjailevat väestöryhmien sijoittumista kaupunkialueella heistä itsestään riippumattomista syistä (Siirilä 1984: 8–9).

Seuraavaksi esitellään viisi merkittävää alueiden sosiaalista eriytymistä selittävää teoriaa, jotka ovat syntyneet toisen maailman sodan jälkeen toisiaan seuranneista kaupunki- ja yhteiskuntatutkimuksessa esiintyvistä paradigmoista (vrt. Ilmonen 1997a: 15–22). Näitä teorioita ovat alueiden luonnollista syntyprosessia painottavat sosiaalieekologiset teoriat, kustannus- ja hyötysuhteita korostavat rationaalisen valinnan teoriat, sosio-kulttuurisia näkökulmia painottavat yksilön valinnan ja elämäntavan teoriat, kapitalististen tuotantoprosessien merkitystä korostavat maankorkoteoriat sekä mielikuvien syntymiseen painottuvat sosiaalisen konstruktionismin teoriat. Teoriat ovat jaettu sen mukaan, kuinka merkittävänä ne pitävät yksilöiden tai yhteiskunnan rakenteiden ja instituutioiden roolia asuinalueiden eriytymisen aiheuttajina (vrt. Vaattovaara 1998: 44–45; Andersson 1998: 398–399).

3.1 Yksilöiden toimintaa painottavat teoriat

Perinteiset yksilöiden toimintaa painottavat alueellisen eriytymisen teoriat pohjautuvat näkemykseen, jonka mukaan ihmisillä on luonnollinen taipumus ryhmittyä yhteen erilaisten sosiaalisten, taloudellisten, uskonnollisten tai muiden kulttuuristen tekijöiden pohjalta.

Varhaisimpana segregaaation ja kaupunkirakenteen tutkimusperinteenä pidetään 1920-luvulta lähtien toiminutta Chicagon kaupunkiekologista koulukuntaa, jonka tutkijat sovelsivat kasvi- ja eläinyhdyskunnista johdettuja teoreettisia käsityksiä ihmisryhdykskuntien tutkimukseen ja näkivät kaupungin sosiaalisena organismina, jossa kamppailu olemassaolosta säätelee yksilön käyttäytymistä (ks. Burgess 1926; Park ym. 1925/1967; Theodorson 1961). Aluerakenteen

nähtiin muodostuvan eri toimijoiden asettuessa resurssejaan vastaavaan maantieteelliseen tilaan muodostaen yhtenäisiä alueita ja olevan näin ollen luonnollisen kehityksen tulos (ks. Burgess 1926; Park ym. 1925/1967; Theodorson 1961). Chicagon koulukunta ja klassisen kaupunkiekologian teorit saivat kuitenkin osakseen huomattavasti kritiikkiä. Alueiden luonnollisia syntyprosesseja painottavat kaupunkimallit korostavat kritikkojen mukaan liiallisesti taloudellisia tekijöitä sekä persoonatonta kilpailua ja erottamalla ne sosiaalisista prosesseista eivät näin ollen huomioi riittävästi kulttuurisia arvoja, normeja ja sosiaalisia suhteita asuinalueiden valinnassa (ks. Firey 1945; Jonassen 1949).

Pyrkimys yhdistää asuinalueiden segregatio laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin toimi perustana Shevkyn ja Bellin (1961) sosiaalialueanalyysille, sillä he katsoivat urbaanien ilmiöiden olevan yhteiskunnan suuremmista muutoksista aiheutuvia paikallisia seuraamuksia. Sosiaalialuemallin lähtökohtana toimivat klassisista kaupunkiekologian malleista poiketen sosiaalisen rakenteen ulottuvuudet, jotka kuvaavat eriytymistä sosiaalisessa tilassa. Shevkyn ja Bellin (1961) sosiaalialueanalyysin teoreettisena pohjana toimii ajatus, että sosiaalinen asema, urbanisaatio ja segregatio kukin edustavat erillistä sosiaalista tekijää. Lisäksi sosiaalialueanalyysi sisältää oletuksen, että talouden, statuksen ja vallan eriytyminen vaikuttaa myös paikallisen yhteisön sisällä vallitseviin suhteisiin (Shevky & Bell 1961). Analyysin tavoitteena on luokitella kaupungin osat väestön keskeisimpien sosiaalisten piirteiden, kuten ammattirakenteen, elämäntapojen ja väestön koostumuksen pohjalta, ja sosiaalialueeksi muodostuu näin ollen alue, jonne on keskittynyt samassa yhteiskunnallisessa asemassa olevia henkilöitä (Shevky & Bell 1961).

Myös sosiaalialueen käsite on saanut osakseen kritiikkiä. Mallia on arvosteltu siitä, ettei se selitä syitä tai prosesseja, joiden myötä nämä homogeeniset sosiaalialueet syntyvät, vaan toimii pikemminkin luokittelevana käsitteenä (Duncan 1953: 85). Kaupunkiekologiseen tutkimustraditioon kuuluva sosiaalialueanalyysi loi kuitenkin pohjan myöhemmille monimuuttujamenetelmille, jotka kehittyivät kvantitatiivisten menetelmien yleistyessä 1960-luvulla. Suosituksi nousi faktorianalyysiin perustuva tutkimustapa, jonka tavoitteena oli löytää kaupunkirakenteesta sosiaalisen tilan ulottuvuudet. Faktorianalyysin myötä kaupunkiekologisen tutkimustradition kehittyminen on jatkunut faktoriekologiana, jossa faktorirakenne edustaa kaupungin ekologisen rakenteen mallia (Andersson 1984: 26). Faktoriekologian heikkoutena kuitenkin nähtiin sen kyvyttömyys selittää alueellisten erojen syitä tai niissä tapahtuvia muutoksia, mikä johti yksilöitä korostavan behavioristisen

lähestymistavan yleistymiseen kaupunkimaantieteen tutkimuksissa 1960-luvun puolivälissä (esim. Brown & Moore 1970).

Kaupunkitaloustieteen behavioristinen lähestymistapa näkee kaupungin sosiaalisen aluerakenteen muodostumisen sekä eriytymisen olevan seurausta kotitalouksien ja yksilöiden tekemistä asuntoa ja sen sijaintia koskevista rationaalisista valinnoista asuntomarkkinoilla (Laakso 1993: 5–6). Kaupunkitaloustieteellisten kotitalouksien asuinpaikan valintaa käsittelevien teorioiden pohjana toimivat jo 1800-luvulla kehitetyt maankäytön mallit, kuten von Thünenin vuoden 1826 maatalouden maankäytön malli. Klassiseen kaupunkitaloustieteeseen kuuluvan, Alonson (1964) kehittämän maankorkoteorian mukaisen kaupunkimallin lähtökohtana ovat rationaalisesti toimivat kotitaloudet, jotka pyrkivät maksimoimaan asumisesta saatavat edut ja minimoimaan kustannukset valitsemalla keskustan läheisyyden ja asumisväljyyden välillä sekä keskusta-asumisen kalleuden ja matkakustannusten välillä. Kotitalouksien valinnat nähdään varsin rationaalisina ja systemaattisina siten, että samankaltaisten kotitalouksien yhteneväiset preferenssit johtavat samansuuntaisiin valintoihin asuinmarkkinoilla ja näin alueelliseen keskittymiseen (ks. Alonso 1964).

Kaupunkitaloustieteen lähestymistapaa arvostellaan siitä, ettei selitysmallissa painoteta tarpeeksi toimijoiden taloudellisia resursseja ja rajoitteita (Kariston ja Montén 1996: 21–22). Nimittäin vähäosaisimmilla resurssien puute rajoittaa useimmiten valinnanmahdollisuutta, jolloin kyse ei enää ole valinnoista vaan taloudellisesta pakosta (Karisto & Montén 1996: 21–22). Lisäksi lähestymistavan katsotaan asettavan liikaa painoarvoa yksilön autonomisuudelle jättäen huomioimatta myöhemmin segregaatiotutkimuksessa keskeiseksi nousseet asuntojen tarjontaan ja ihmisten asunnon valinnassa kohtaamat rajoitteet (ks. Pahl 1970). Rationaalisten valintojen teoriaa on arvosteltu myös siitä, että se perustaa liian vahvasti yksilöiden ja kotitalouksien rationaalisuuteen ja laskelmoivuuteen. Nimittäin yksilöiden asuinpaikan ja asunnon valintaan vaikuttavat muutkin kuin taloudelliset tekijät, sillä ihmiset toimivat usein tunteidensa perusteella eivätkä aina pysty perustelemaan valintojensa syitä tai eivät ole edes tietoisia niistä (Ilmonen 1997a: 18; Hasu 2010).

Poiketen yksilöiden valintojen ja toimintamotiivien taloudellista rationaalisuutta korostavasta lähestymistavasta, sosio-kulttuurisia prosesseja käsittelevät teoriat painottavat elämäntapojen, kulutustyylien ja arkisten käytäntöjen merkitystä yksilöiden tekemissä valinnoissa ja niiden vaikutusta ympäristön muotoutumisessa (Ilmonen 1997a: 21–22; Vaattovaara 1998: 47).

Ihmisten elämäntapoja ja kulutustyyliä sekä koulutuksen ja kulttuurisen pääoman vaikutusta niihin on ryhdytty tarkastelemaan yhteiskunnan siirryttyä informaatioteollisuuteen (Seppänen 2001: 39–40; Ristisuo 2008). Teollisen tuotantojärjestelmän synnyttämän luokkarakenteen hajottua aiemmat elämäntavat ovat hiljalleen korvautuneet joustavilla ja yksilöllisyyttä tukevilla elämäntyyliillä (Seppänen 2001: 39–40; Ristisuo 2008). Taloudellisten tekijöiden sijaan yksilöt jakautuvat ryhmiin sosiaalisen ja kulttuurisen pääomansa perusteella (Bourdieu 1984; Ilmonen 1997a: 21–22). Elämäntyyliään samanlaiset henkilöt hakeutuvat kaltaistensa seuraan, ja asuinpaikan valinnalla paikkojen symbolisten merkitysten sekä arvojen kautta yksilöt luovat identiteettiään ja ilmentävät elämäntyyliään (Ilmonen 1997a: 21–22; Skifter Andersen 2003: 18–19; Pacione 2009: 378–381). Elämäntyyliä syntyvät kahden vastakkaisen voiman, erottautumisen ja yhdenmukaisuuden tarpeen, samanaikaisesta vaikutuksesta (Vaattovaara 1998: 48–49). Pyrkimys erottautua muista oman persoonallisuuden osoittamiseksi vaatii toisaalta kiinnittymistä muihin elämäntyyliin samankaltaisiin ihmisiin ja toisaalta sosiaalista yhteisöä, josta erottautuminen on mahdollista (Ilmonen 1997a: 22; Vaattovaara 1998: 48–49; Seppänen 2001: 40). Tällöin erottautumisen sosiaalinen ulottuvuus synnyttää uudenlaista kollektiivisuutta, jonka myötä muodostuu kuvitteellisia ja toisistaan poikkeavia elämäntyyliyhteisöjä, joille on ominaista erottautumista korostavat valinnat sekä yhteiset kulutustottumukset (Vaattovaara 1998: 48–49). Koulutuksella katsotaan olevan voimakkain vaikutus elämän tyylittämiseen, joskin sen ehtona, etenkin asuntomarkkinoilla, pidetään edes jonkintasoista varakkuutta (Seppänen 2001: 40; Hasu 2010, ks. myös Bourdieu 1984).

Lisäksi perherakenteen muuttuessa elämän eri vaiheissa muuttuvat myös ihmisten asumiseen ja asuinympäristöön liittyvät tarpeet ja arvostukset (Skifter Andersen 2003: 18–19; Pacione 2009: 378–381). Yhtenä sosiaalisen erilaistumisen pääulottuvuutena pidetäänkin elämänvaihetta, jolla viitataan ajatukseen, että ihmisen elämänkaari on jaettavissa ajallisesti toisiaan seuraaviin perhetyyppeihin, jotka yksilöt yleensä käyvät läpi (Vaattovaara 1998: 48; Ristisuo 2008: 3). Tämän näkökulman mukaan eri vaiheisiin liittyvät omanlaisensa asumisvalinnat niin tarpeisiin kuin preferensseihin perustuen, ja elämänvaiheen katsotaankin vaikuttavan asumismuodon valintaan. Alueiden asuntotarjonta ja sijainti kaupunkirakenteessa puolestaan ohjaavat nämä perhetyyppit eri asuinalueille (Vaattovaara 1998: 47–50; Ristisuo 2008: 3).

3.2 Yhteiskunnan rakenteiden merkitystä korostavat teoriat

Yhteiskunnan rakenteita ja makrotasoa korostavat teoriat arvostelevat sosiaaliekologisia ja rationaalisen valinnan teorioita liian yksinkertaistaviksi ja yksilöiden merkitystä korostaviksi. Yhteiskunnan merkitystä korostavat teoriat näkevät sosiaalisen eriytymisen syntyvän yksilöistä riippumattomista yhteiskunnan rakenteiden tai toimintamallien vaikutuksista vallankäytön välineenä.

Rakenteelliset segregaatioteoriat katsovat erilaisuuden kuvastavan taloudellisen eriarvoisuuden heijastumaa maantieteellisessä tilassa (Karisto & Montén 1996: 22). Alueellinen eriytyminen tulkitaan kapitalististen markkinaprosessien tuotokseksi ja yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen ilmentymäksi, jossa ihmisten tekemillä valinnoilla ei nähdä juuri olevan merkitystä (Ilmonen 1997a: 19). Toisin sanoen tulojen, varallisuuden ja vallan epätasainen jakautuminen yhteiskunnassa synnyttää alueiden sosiaalista eriytymistä, eikä eriarvoisuuden taustalla vaikuttavien prosessien nähdä olevan alueellisia tai selittyvän yksilöiden ominaisuuksilla ja valinnoilla (Karisto & Montén 1996: 22). Rakenneteorioihin lukeutuvan uusmarxilaista maantieteellistä tutkimusperinnettä edustavan David Harveyn (1985) maankorkoteorian mukaan näennäisesti spontaaneilta ja luonnollisilta vaikuttavat yksilöiden preferenssien mukaiset asuinpaikan valinnat ovat todellisuudessa vahvasti kapitalististen tuotantoprosessien ohjaamia. Taloudelliset ja poliittiset instituutiot ovat Harveyn (1985: 79–81) mukaan aktiivisessa roolissa alueellisessa eriytymisessä, ja markkinoiden näkymätön käsi ohjaa myös markkinoista riippumattomina näyttäytyviä instituutioita. Ihmisten kulutuspreferenssit tuotetaan systemaattisesti yhteiskuntatasolla kapitalistisen markkinatalouden logiikkaan sekä taloudelliseen kasvuun ja tasapainoon sopiviksi (Harvey 1985: 79–81). Näin ollen yksilöiden valinnat ovat mahdollisia vain taloudellisten rakenteiden sisällä.

Uusmarxilaista maankorkoteoriaan pohjautuvaa näkemystä on kulttuurintutkimuksessa arvosteltu siitä, että se nojautuu liikaa taloudellisiin makrorakenteisiin perustana, jolle yksilöiden valinnat tai symbolinen konstruktio rakentuvat (Ilmonen 1997a: 20). Kritiikin mukaan taloudellisetkin rakenteet perustuvat kulttuurisille konstruktioille ja ovat olemassa vain tietyssä kulttuuriympäristössä (Ilmonen 1997a: 20).

Yhteiskunnan rakenteiden merkitystä korostavan Pahlismiksi kutsutun näkemyksen mukaan alueiden eriytymistä tuotetaan ja pidetään yllä markkinavoimien, poliittisten päätösten ja

kaupunkisuunnittelun avulla (Vaattovaara 1998: 45). Tämän manageristisen lähestymistavan mukaan kaupunkitilan kehitykseen vaikuttavat kaupunkien virallisten tahojen ohella Pahlin (1970) esittelemät urbaanit managerit, jotka toimivat eräänlaisina sosiaalisina portinvartijoina (Tomlins 1997: 180). Pahlin teorian mukaan kaupungin rajallisten resurssien, kuten asuntojen, jakamisesta on päättämässä joukko kunnallisia tai yksityisiä toimijoita. Nämä niin kutsutut portinvartijat toimivat kuitenkin tietyn poliittis-hallinnollisen järjestelmän ja organisaatorakenteiden puitteissa ikään kuin välittävässä asemassa toisaalta keskushallinnon ja paikallisen väestön, toisaalta yksityisen sektorin ja hyvinvointijärjestelmän välillä (Pahl 1970; ks. Tomlins 1997). Urbanien managerien toimintaan vaikuttavat heidän tavoitteensa sekä arvomaailmansa, joten heidän toimintaansa voivat ohjata myös stereotyyppiset ja rasistiset ajatusmallit, ja siten esimerkiksi maahanmuuttajat voivat ajautua syrjittyyn asemaan asuntomarkkinoilla (Tomlins 1997: 180; ks. Vaattovaara ym. 2010).

Konstruktionistinen näkökulma puolestaan korostaa taloudellisten rakenteiden sijaan yhteiskunnallisten tekijöiden merkitystä yksilöiden tiedollisten rakenteiden kehityksessä ja todellisuuden sosiaalisesti rakentunutta luonnetta, jossa myös segregatio nähdään sosiaalisesti tuotettuna ilmiönä (Ilmonen 1997a: 20–21). Konstruktionismi perustuu ajatukseen, että ihmiset tuottavat sosiaalisen todellisuuden ajattelullaan ja toiminnallaan siten, että se lopulta vakiintuu ihmisyhteisöissä yhteisesti hyväksytyiksi todellisuuskäsitteiksi (Berger & Luckmann 1966/1994). Todellisuuden rakentumisessa erityisesti totunnaistumisella on keskeinen asema, ja sosiaalisen konstruktionismin katsotaankin olevan yhteydessä todellisuutta koskevien mielikuvien syntymisessä (ks. Berger & Luckmann 1966/1994). Esimerkiksi asuinalueiden näkökulmasta todellisuus ja konstruktio siitä ovat vuorovaikutteisessa suhteessa toisiinsa, sillä konstruktio syntyy todellisuuden pohjalta ja toisaalta konstruktio muovaa todellisuutta (Seppänen 2001: 41).

Myös asuinalueita koskevat käsitykset ja toimintatavat ovat monesti totunnaistuneet ja ritualisoituneet. Esimerkiksi kulttuurissa yleensä tiedetään itsestään selvästi, minkälainen on hyvä asuinympäristö, miltä se näyttää ja millaista väestöä sinne on valikoitunut (Ilmonen 1994: 31–32 cit. 1997a: 20–21). Tämä puolestaan synnyttää voimakasta erottelua alueiden välille ja ohjaa erilaiset ihmiset omille asuinalueilleen. Alueen maine ja ympäristöä koskevat käsitykset ovat sosiaalisesti konstruoituja, jolloin ne ovat ajassa ja paikassa muuttuvia, vuorovaikutuksessa vahvistuvia, murtuvia ja kumuloituvia. Toisaalta pitkän historiallisen kehityksen aikana tuotetut kulttuuriset merkitykset ja määritelmät nähdään hitaasti

muuttuviksi silloinkin, kun ne ovat irronneet alkuperäisestä kontekstistaan (Ilmonen 1997a: 20–21). Konstruktionistisen kannan mukaan yhteiskunnassa voimassa olevat symbolit valmistetaan ja tuotetaan siten, että ja eri ryhmille muodostuvat omat erottuvat symbolijärjestelmänsä, joiden avulla vahvistetaan ryhmän sisäisiä sosiaalisia suhteita sekä ylläpidetään ryhmien välistä hierarkiaa (Duncan 1973 cit. Ilmonen 1997a: 21–22). Myös paikat ja tilat nähdään todellisuuden symbolisina representaatioina. Esimerkiksi lähiön käsite ei ole vain nimike asuinalueelle, vaan se on myös symbolinen, usein kielteiseksi muodostunut kategoria (Ilmonen 1994: 31–32 cit. 1997a: 20–21). Ilmonen (1997a: 23) korostaakin, että postmodernin kaupungin väitetty hajoaminen yhä erilaisemmiksi alueiksi ja pienemmiksi yksiköiksi on seurausta asuinalueiden muuttumisesta symbolisiksi merkeiksi ja sosiaalisen statuksen ilmentymiksi.

Edellä kuvatut teoreettiset lähestymistavat ovat pikemminkin toisiaan täydentäviä kuin poissulkevia, eikä yksikään näistä teorioista pysty yksinään selittämään moniulotteista eriytymistä, johon vaikuttavat niin yksilön päätökset ja markkinavoimat kuin poliittinen ohjaus ja alueen rakenteellinen historia. Kahtiajaon sijaan viimeaikaisissa tutkimuksissa onkin painotettu alueellisen eriytymisen moniulotteista dynaamista luonnetta ja lähestymistapojen kokonaisvaltaisuutta (Bråmås 2006; Molina 2008). Eriytymisprosessien selittämisessä tulisikin ottaa huomioon niin mikro- kuin makrotason tekijöitä. Lisäksi kaupunkialueiden eriytymistä käsittelevät teorat pyrkivät selittämään samankaltaisten ihmisten alueellista sijoittumista, mutta eivät aina pureudu alueellisen eriytymisen ja segregaaion aiheuttamiin yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Sosiaalisen eriytymisen teorioissa painotetaan yhä enemmän yksilöiden valintoja ja mieltymyksiä, vaikka tiedetäänkin, että valinnat ovat sidottuja yksilöistä riippumattomiin taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin prosesseihin (ks. Karisto & Montén 1996: 22).

3.3 Uusi tilallinen eriytyminen

Kaupunkialueiden eriytyminen on historiallisesti jatkuva ilmiö, jossa eriytymisen muodot vaihtelevat ajan ja tilan mukaan. Tilan merkitys sekä alueellinen ja tilallinen jakautuminen toimivat ensisijaisesti yhteiskunnallisen kontrollin ja säätelyn sekä vallankäytön välineinä, joiden avulla pyritään turvaamaan olemassa olevia rakenteita (Ilmonen 1997a: 23–25). Aika ajoin kuitenkin tilallisen jakautumisen muodot murtuvat ja uusi tilallinen järjestys syrjäyttää

edellisen (Ilmonen 1997a: 23–25). Kaupunkialueiden uusi tilallinen järjestys onkin noussut yhdeksi keskeisimmistä puheenaiheista kaupunkitutkijoiden keskuudessa, ja sitä on kuvailtu esimerkiksi postmodernin, postfordistisen, kansainvälisen sekä globaalin ja maailman kaupungin käsitteellä (Ilmonen 1997a: 24–25). Uudenlaista eriytymistä koskevat kansainväliset keskustelut ovat yleisesti painottaneet taloudellisten ja sosiaalisten kehityssuuntien vaikutusten korostumista kaupunkialueilla, mutta sosiaalisen eriytymisen ydinpiirteistä sekä näiden taustalla vaikuttavista voimista on esitetty useita eriäviä näkemyksiä (Kortteinen ym. 2005b: 475). Kaupunkien uutta tilallista järjestystä on pyritty kuvaamaan muun muassa polarisoitumisen, pirstoutumisen, hajaantumisen ja jakaantumisen käsitteillä (Ilmonen 1997a: 24–25). Syitä uuden tilallisen järjestyksen syntyyn on etsitty tuotantorakenteen muutoksesta teollisesta jälkiteolliseen, talouden rakenteen uudelleenjärjestäytymisestä, kansainvälistymisen voimistumisesta ja kiihtymisestä sekä maapallon tilallisesta ja ajallisesta kutistumisesta (Ilmonen 1997a: 24).

Yksi johtavista globalisaatioon pohjautuvista näkökulmista on Saskia Sassenin (2001a) globaalikaupunkiteoria, jossa uudenlaisen alueellisen ja sosiaalisen eriytymisen taustalla nähdään globaali talous, jonka henki tiivistyy erityisesti suuriin kansainvälisiin kaupunkiseutuihin. Näihin kansainvälisiin metropoleihin katsotaan kasautuvan aivan uudenlaista menestystä ja kilpailukykyä, mutta toisaalta juuri sen uskotaan synnyttävän entistä syvempää syrjäytymistä sekä kaupunkialueen sisäisen segregaaation voimistumista kilpailusta pudonneiden keskuudessa ja näin ollen aiheuttavan sosiaalista polarisoitumista kaupungeissa (Sassen 2001a, 2001b). Globaalien kaupunkien elinkeinorakenteen yhteiskunnalliset vaikutukset näkyvät sosioekonomisen jakauman ääripäiden kasvuna sekä keskiluokan katoamisena (Sassen 2001a, 2001b). Käynnissä olevien rakennemuutosten, kuten talouden globalisaation, informaatioteknologian kehityksen, rahoituspääoman merkityksen korostumisen sekä kansainvälisen muuttoliikkeen kasvun nähdään synnyttävän kaikille globaaliin talouteen integroituneille kaupungeille universaalin, sosiaalisesti kahtia jakavan kehityksen riippumatta kaupunkien omasta kulttuuriperinnöstä, historiasta, hallinnollisista instituutioista tai julkishallinnosta (Sassen 2001a, 2001b).

Globaalikaupunkiteoria on kuitenkin saanut osakseen voimakkaita vastaväitteitä ja kritiikkiä liiallisesta yleistämisestä, joka peittää alleen todellisuudessa paljon monijakoisemman kaupungin problematiikan (mm. Hamnett 1994, 1996; Marcuse & van Kempen 2000; Fainstein 2001; Musterd 2005). Kahtia jakavan kehityksen suhteen kritiikkiä on esittänyt

Chris Hamnett (1994; 1996), jonka näkemyksen mukaan kaupunkialueiden kehityksessä kyse on pikemminkin professionalisaatiosta eli väestön yhä korkeammasta koulutuksesta, ammattiasemasta ja taloudellisesta aktiivisuudesta kuin kasvavasta kaupunkiköyhien luokasta (ks. myös Fainstein 2001; Vaattovaara & Kortteinen 2003; Borel-Saladin & Crankshaw 2009). Polarisaatiota ei pidetä osuvimpana terminä kuvaamaan alueiden sosiaalista ja taloudellista kehitystä, sillä se sivuuttaa keskiluokan paranevan aseman (Fainstein 2001; Borel-Saladin & Crankshaw 2009). Globaalikaupunkiteoriaa on kritisoitu myös siitä, etteivät globaalit prosessit kykene yksin selittämään kaupunkiseutujen uudenlaista segregaatiota (Baum 1997; Skifter Andersen 2002; Musterd 2005). Polarisaatiokeskustelun nähdäänkin jättäneen huomioimatta avainasemassa olevat eri hyvinvointivaltioiden rakenteet, jotka vaikuttavat voimakkaasti niin ammattirakenteeseen kuin tulojakaumaan (Hamnett 1996). Polarisaation muodon ja laajuuden eri kaupungeissa uskotaan heijastavan eri valtioiden hyvinvointimallien ja talouden rakenneuudistusten luonnetta yhdessä muiden paikallisten tekijöiden kanssa (Hamnett 1996; Musterd 2005). Tästä syystä kaupungeissa tapahtuvan kehityksen ja siihen vaikuttavien voimien katsotaan olevan pikemminkin paikallisia kuin universaaleja, mutta yleisesti liittyvän sosiaaliseen nosteeseen ja keskiluokkaistumiseen (Hamnett 1994).

Kaupunkien globalisaatiokehityksestä ja uudesta tilallisesta järjestyksestä käytiin pitkään keskustelua lähinnä amerikkalaisesta näkökulmasta. Alueellisen eriytymisen historialliset tarkastelut ovat kuitenkin osoittaneet, että yhteiskunnan väliintulon ja sääntelyn aste vaikuttavat voimakkaasti kaupunkien polarisaatiokehitykseen (Musterd 2005). Pitkälle säännellyissä pohjoismaiden kaltaisissa hyvinvointivaltioissa suunnittelun ja väliintulon rooli on ollut merkittävä, minkä vuoksi alueellista eriytymistä ei voida selittää markkinatalouden prosesseilla samassa määrin kuin liberaalin markkinatalouden Yhdysvalloissa, jossa valtion merkitys on ollut vähäinen tai olematon (Musterd 2005). Hyvinvointijärjestelmät toimivatkin jonkintasoisena yksilöiden turvaverkkona eurooppalaisissa kaupungeissa, minkä vuoksi alueellinen segregaatio on niissä huomattavasti matalammalla tasolla yhdysvaltalaisiin kaupunkeihin verrattuna (Kortteinen ym. 2006: 3). Myös pääkaupunkiseudulla, jota tarkastellaan viidennessä luvussa, on sosioekonomisen ja alueellisen eriytymisen havaittu rakentuvan monista muista kaupungeista poikkeavalla tavalla, jota edellä esitetty kansainvälinen keskustelu ei pysty selittämään. Pääkaupunkiseudun omintakeisuus on seurausta niin maan kulttuurisista, taloudellisista ja poliittisista rakenteista ja prosesseista kuin paikallisten tekijöiden vaikutuksesta.

Tässä luvussa esitellyt perinteiset segregaatioteoriat toimivat teoriakehyksenä tapaustutkimukselle. Teoriat painottavat eri tekijöiden ja prosessien vaikutuksia asuinalueiden eriytymiskehityksessä, joita ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan voida kokonaisvaltaisesti tarkastella. Asuinalueiden sosiaalisen rakenteen muodostumiseen ja kehitykseen vaikuttaa useita, satunnaisiakin tekijöitä, ja alueellisen eriytymisen voidaan katsoa muodostuvan erilaisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Erilliseen tarkasteluun onkin eri segregaatioteorioista poimittu tämän tutkimuksen kannalta olennaisia tekijöitä, joiden katsotaan vaikuttavan vahvasti paikallisen naapuruston sisäisen rakenteen muodostumiseen. Seuraavassa luvussa tekijöitä tarkastellaan pitkälti suomalaisesta näkökulmasta, sillä alueellisen eriytymisen katsotaan olevan tulosta monista toisiinsa kietoutuvista kansallisista ja paikallisista, vahvasti kulttuurisidonnaisista tekijöistä. Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa monet asuinalueiden kehitykseen vaikuttavat tekijät ovat julkisten toimien, kuten kaupunki-, asunto- ja sosiaalipolitiikan tulosta sekä seurausta yhteiskunnallisten rakenteiden muutoksista, erityisesti kaupungistumisesta ja lähiöitymisestä, talouden suhdannevaihteluista ja muutoksista elinkeinorakenteesta sekä kansainvälisen muuttoliikkeen voimistumisesta.

4 Asuinalueiden eriytymiseen vaikuttavat tekijät

Asuinalueiden sosiaaliseen rakenteeseen ja eriytymiseen vaikuttavat niin historialliset, sosiaaliset kuin kulttuuriset prosessit, markkinavoimat ja suhdannevaihtelut sekä yksilön valinnat ja julkisen vallan toimet. Kansalliset ja paikalliset erityispiirteet vaikuttavat olennaisesti alueellisen eriytymisen malleihin, mutta ovat monissa teoriasuuntauksissa jääneet vähemmälle huomiolle. Tässä luvussa esitellään erityisesti asuinalueiden sisäisen eriytymisen kannalta olennaisia tekijöitä, jotka on nostettu yksityiskohtaisempaan tarkasteluun edellisessä luvussa esittelemien kaupunkitutkimuksen teoriasuuntauksien pohjalta. Teorioista poimitut tekijät esitellään Suomen paikallisen kontekstin näkökulmasta ja tarkoituksena on nostaa esiin alueen erityispiirteet.

Yksittäisten asuinalueiden kehityksessä merkittäviä tekijöitä ovat alueen rakennus- ja asuntokanta, asuntojen koko, hallinta- ja rahoitusmuodot sekä alueen ympäristö (ks. Vaattovaara 1998). Esimerkiksi yhdellä kertaa rakennettujen asuinalueiden sosiaalisen rakenteen myöhempään kehitykseen vaikuttaa se, millaiseksi asuntokanta alueelle rakennetaan ja tämän myötä, millaista väestöä alueelle muuttaa. Julkisen vallan toimilla onkin näin ollen merkittävä rooli aluerakenteen muotoutumisessa, ja erityisesti kaupunkisuunnittelun ja -politiikan avulla on mahdollista vaikuttaa asuinalueiden tulevaan kehitykseen ja eriytymiseen (Siirilä 1984: 8; Vaattovaara 1998: 21; Vaattovaara ym. 2010). Kaupunkisuunnittelun ja -politiikan taustalla ovat puolestaan yhteiskunnassa vallassa olevat ideologiat ja arvot, jotka saattavat muuttua suurten yhteiskunnallisten mullistusten seurauksena.

Kaupungintasolla eriytymiseen vaikuttavat näiden erilaisten rakennus- ja asuntotyyppien sekä asuinalueiden maantieteellinen jakauma kaupunkitilassa, asuntomarkkinoiden toimijat sekä kotitalouksien asumispreferenssit ja muuttoliike (ks. esim. Laakso 1993: 6; Knox & Pinch 2006). Muuttoliikkeeseen ja asuinalueiden valintaan puolestaan vaikuttaa olennaisesti niin fyysinen ympäristö kuin asuinalueille mielletty status ja maine, jotka toimivat omalta osaltaan alueiden sosiaalisina eriyttäjinä (ks. Asuntopolitiikan sosiaaliset tavoitteet 2005: 20–21; Kortteinen ym. 2005a).

4.1 Kaupunkisuunnittelu ja kaupunkipolitiikka

Asuinalueiden eriytymisen taustalla tärkeäksi tekijäksi nousee alueen rakennus- ja asuntokanta, nimittäin talotyyppin, asuntojen koon ja hallintasuhteen nähdään olevan yhteydessä alueen väestön sosiaaliseen rakenteeseen ja elämänvaiheeseen (ks. Valkonen ym. 1984; Kekkonen 2002: 23). Kaupunkisuunnittelulla voidaan luoda tietynlainen asuntokanta alueelle, jonka hallintasuhte- ja asuntotyyppijakauma on suunnitteluvetoisissa yhteiskunnissa pitkälti kaupunkipolitiikan tulosta (Laakso 1993; Vaattovaara ym. 2010).

Kaupunkisuunnittelulla voidaan siten asuntokannan ja sen hallintasuhteiden rakenteen kautta pyrkiä vaikuttamaan siihen, millaiseksi väestön sosiaalinen koostumus eri asuinalueille muodostuu (Laakso 1993; Ala-Outinen 2010). Erityisesti eurooppalaisissa yhteiskunnissa julkisen vallan merkitys kaupunkirakenteen kehityksessä on ollut merkittävä, ja sen tavoitteena on toiminut kaupunkien kehityksen ohjaaminen tasa-arvoisempaan suuntaan (Skifter Andersen 2003: 19; Musterd 2005). Onkin esitetty näkemyksiä, joiden mukaan Suomen kaltaisessa vahvan suunnittelukulttuurin maassa alueiden eriytyminen on pitkälti suunnittelun ja asuntopolitiikan keinoilla tuotettua (ks. Ilmonen & Hirvonen 2008: 104–105).

Skifter Andersen (2003) korostaa erityisesti asuntojen hallintamuotojen merkitystä alueellisen eriytymisen prosessissa. Pitkälle säännellyissä hyvinvointivaltioissa asuntomarkkinat jakautuvat julkisen säätelyn kautta erilaisiin hallintaoikeuksiin, joista jotkin ovat edullisempia tietyille sosiaaliryhmille, kun taas toiset ryhmät valitsevat tai ovat rajoitettuja valitsemaan erityyppisiä asumismuotoja. Sosioekonomiselta tasoltaan toisistaan poikkeavat ryhmät jakautuvat näin ollen eri hallintamuotojen mukaan, mikä voi johtaa asuntomarkkinoiden segmentoitumiseen. Segmentoituminen puolestaan johtaa sosiaaliseen segregoitumiseen, mikäli hallintamuodot ovat jakautuneet yksipuolisesti asuinalueiden kesken. Jos alueiden asuntokanta rakennetaan hyvin yksipuoliseksi, kuten esimerkiksi julkisen rahoituksen asuntotuotannossa on usein käynyt, on tällä seurauksia alueen sosiaaliselle rakenteelle tietynlaisen väestön keskittyessä samoille alueille. Tätä kehitystä voimistaa se, että julkinen vuokra-asuntotuotanto on usein keskittynyt alueille, joiden tonttimaan hinta on muita alueita matalampi, kun taas omistusasuntovaltaiset asuinalueet ovat sijoittuneet kaikkein arvostetuimmille ja kalliimmille alueille. (Skifter Andersen 2003)

Useissa Euroopan kaupungeissa sosiaalinen syrjäytyminen ja segregaatiokehitys ovatkin liittyneet nimenomaan sosiaalisen asumisen aseman muutoksiin (Kortteinen ym. 2006: 4).

Toisen maailmansodan jälkeen rakennettiin laajoja sosiaalisen asumisen alueita työväestön ja alemman keskiluokan elinolojen parantamiseksi (Kortteinen ym. 2006: 4).

Asuntomarkkinoiden muuttuessa ja omistusasumisen suosion kasvaessa ne, joilla on ollut mahdollisuus valita, ovat siirtyneet omiin asuntoihinsa ja ne, joilla on ollut vähemmän mahdollisuuksia – maahanmuuttajat, epävarmoissa työsuhteissa olevat, yksinhuoltajat ja nuoret perheet – ovat kasvattaneet osuuttaan sosiaalisen asumisen asuntokannassa (Kortteinen ym. 2006: 4). Tämän kehityksen myötä väestörakenne on sosiaalisen asumisen segmentissä yksipuolistunut, ja samalla sen status ja maine ovat heikentyneet, mikä on puolestaan vähentänyt edelleen kunnallisen vuokra-asumisen haluttavuutta (Kortteinen ym. 2006: 4). Erityisesti Pohjois-Amerikassa julkisen sektorin asuntotuotannon alueilla asukasrakenne on merkittävän homogenisoitunut, sillä julkinen asuntotuotanto on ollut niin suppeaa, että sen piiriin ovat päässeet vain tulotasoltaan huono-osaisimmat (Murie & Musterd 1996: 510). Tämä on puolestaan johtanut alueiden selkeään marginalisoitumiseen (Murie & Musterd 1996: 510). Toisaalta eräissä eurooppalaisissa hyvinvointivaltioissa julkinen asuntotuotanto on ollut sen verran laajaa, että myös keski- ja hyvätuloisilla on ollut mahdollisuus päästä sen piiriin, eikä vastaavanlaajuisia asuinalueiden sisäistä homogenisoitumista ole tapahtunut (van Kempen & Marcuse 1997: 291). Maiden kehityskulkujen välillä on kuitenkin nähtävissä eroja riippuen erityisesti julkisen rahoituksen asuntotuotannon määrästä sekä kansallisesta ja paikallisesta asuntopolitiikasta (Murie & Musterd 1996; Musterd 2005).

Myös suomalaisten asuntomarkkinoiden on todettu jakautuneen pääasiassa kahteen sektoriin: niin kutsuttuihin avoimiin kovan rahan markkinoihin, joilla asukkaat valitsevat itse asuntonsa resurssiensa puitteissa sekä suljettuihin, julkisesta asuntotuotannosta koostuviin markkinoihin, joilla asukkaat valitaan asuntoihin taloudellisin perustein (Summa 1984). Suomessa kuitenkin alueellisen eriytymisen estämiseen tähdännyt sosiaalisen sekoittamisen politiikka ei ole synnyttänyt laajoja sosiaalisen vuokra-asumisen alueita, sillä asuinalueille on pitänyt rakentaa tietyssä määräsuhteessa eri hallintaperusteisia rakennuksia (Kortteinen & Vaattovaara 1999: 344). Asuntojen hallintamuodoilla on kuitenkin todettu olevan selvä vaikutus alueelliseen eriytymiseen Suomessa, sillä julkisen asuntotuotannon piiriin hyväksyttiin pitkään ainoastaan pienituloisia (Valtioneuvosto 2008). Vaikka valtion tukemien vuokra-asuntojen tulorajat poistuvatkin lopullisesti vuonna 2008, ei poisto ole juurikaan vaikuttanut niiden hakijakuntaan, sillä asunnot mielletään edelleen vähävaraisten asumismuodoiksi (Hirvonen 2010). Suuri osa sosiaalisen asumisen vuokralaisista on pienituloisia ja syrjäytymisvaarassa olevia, ja sosiaalisten ongelmien on Suomessakin todettu kasaantuvan kaupungin

vuokrataloihin (Vaattovaara ym. 2010). Sosiaalisen asuntotuotannon alueilla voi tapahtua myös Lankisen (1994: 10) esittelemää positiivista diskriminaatiota, jolla tarkoitetaan sitä, että hyvätuloiset suljetaan pois tietyiltä asuinalueilta tulo- ja varallisuusrajojen perusteella.

4.2 Ympäristölliset tekijät

Rakennettu ympäristö

Kaupunkisuunnittelussa hyvää kaupunkia leimaa se, että asuminen, työpaikat ja palvelut ovat tasapainossa suhteessa toisiinsa, ja niitä yhdistämässä ovat tehokkaat liikennejärjestelmät (Kortteinen ym. 2005a: 121). Käytännössä hyvän kaupungin rakentamiseen tarvittavat elementit ovat mitoitus, liikenne ja maisema. Tavoitteena yhdyskuntasuunnittelussa on tuottaa toimiva ja sosiaalisesti tasapainoinen kaupunkiympäristö. Sosiaalisen tasapainon tavoittelu liittyy nimenomaan kamppailuun väestön alueellista segregatiota vastaan, jota pyritään torjumaan suunnittelun ja rakentamisen keinoin (Kortteinen ym. 2005a: 121–131). Kuten jo edellä todettiin, kaupunkisuunnittelulla ja kaavoituksella luodaan asuinalueiden ja niiden ympäristön rakenteelliset piirteet, jotka vaikuttavat voimakkaasti asukkaiden valikoitumiseen ja samalla synnyttävät alueiden välille sosiaalisia eroja. Alueiden sosiaaliset ja väestölliset ominaisuudet puolestaan voimistavat alueellista eriytymistä (Kortteinen ym. 2005a: 123–129). Väestön sosioekonomisen koostumuksen onkin kuvailtu olevan valettu betoniin (Kortteinen ym. 2001: 325), nimittäin alueiden sosiaalisilla ja fyysisillä ominaisuuksilla nähdään olevan jonkinasteista vastaavuutta. Esimerkiksi pientaloalueet ovat pääkaupunkiseudulla usein varakkaiden asuinalueita, kun taas betonilähiöt vähemmän varakkaiden, joskaan täydellistä vastaavuutta ei ole (Maury 1997: 83). Fyysisen ympäristön vaikutusta ihmisten sosiaaliseen käyttäytymiseen ei pidetä suorana, vaan fyysisen ympäristön ja käyttäytymisen välillä havaitun yhteyden nähdään johtuvan siitä, että sosiaalisesti ongelmaiset väestöryhmät ovat keskittyneet asumaan heikosti suunnitelluille ja huonosti rakennetuille alueille (Ilmonen 1997a: 22–23).

Luonnonympäristö

Rakennetun ympäristön ohella, myös luonnonympäristö toimii keskeisenä tekijänä alueiden sosiaalisessa eriytymisessä (Vaattovaara 1998: 125–126). Luonto nähdään keskeisenä kaupunkiympäristön laatutekijänä niin sosiaalisesta, fyysisestä kuin henkisestä näkökulmasta,

ja ihmisten onkin todettu arvostavan luontoalueita enemmän kuin rakennettua ympäristöä (ks. esim. Ulrich 1981, 2001; Lankinen & Sairinen 2000; Tyrväinen ym. 2004, 2007).

Nimenomaan kaupunkiympäristön elementtien, kuten meren, metsien ja puistojen on osoitettu olevan keskeisiä tekijöitä kaupunkirakenteen sosiaalisessa eriytymisessä (Vaattovaara 1998: 125–126). Luonnonympäristö voidaan nimittäin nähdä rajallisena resurssina kaupunkitilassa, jonka korkea haluttavuus toimii näyttämönä sosiaaliselle eriytymiselle (Vaattovaara 1998: 125–126). Erityisesti meren ja muiden vesistöjen merkitys kaupunkirakenteessa on pitkään ollut keskeinen, ja alueet vesistöjen läheisyydessä ovat nousseet yhä merkittävämpään asemaan johtuen niihin liitettävistä esteettisistä arvoista ja ihmisten ympäristöpreferensseistä (Vaattovaara 1998: 28–29). Myös korkean statuksen asuinalueiden sijoittuminen ranta-alueille on useassa yhteydessä todettu (ks. Vaattovaara 1998: 28–29). Kaupunkipuistoja ja -metsiä pidetään kaupungin keuhkoina sekä hygieenisessä, ekologisessa että symbolisessa mielessä ja viheralueiden on osoitettu vaikuttavan myönteisesti ympäristömielikuviiin (ks. Päivänen 1997: 117; Vaattovaara 1998: 28–29). Viheralueiden ja puistomaisten luonnonympäristöjen on myös osoitettu kohentavan ihmisten mielialaa, vähentävän stressiä sekä edistävän rauhoittumista ja näiden kautta vaikuttavan myönteisesti ihmisten terveydentilaan (ks. esim. Ulrich 2001; Tyrväinen ym. 2004; Pelkonen & Tyrväinen 2005).

Mielletty ympäristö: mielikuvat ja asuinalueiden maine

Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta (luku 3.2) asuinalueita voidaan tarkastella myös todellisuuden konstruktiona, miellettyä ympäristönä, joka on vuorovaikutussuhteessa todellisuuden kanssa. Esimerkiksi sosiaalisesti rakennettu kuva asuinalueesta ongelmallisena lähionä voi muovata välillisesti todellisuutta vaikuttaen sinne hakeutuvan väestön sosioekonomiseen rakenteeseen (Seppänen 2001: 41). Sosiaalisesti konstruoidut mielikuvat eivät uusiudu nopeasti, vaikka niiden perustana olevat ominaisuudet muuttuisivatkin (Ilmonen 1997b: 98–99; Seppänen 2001: 42; Koskela 2003: 3). Huonomaineiseksi leimautuneen asuinalueen mielikuvaa ei helposti muuteta perusteellisillakaan parannuskampanjoilla ja -toimenpiteillä, eikä vastaavasti hyvämaineisen asuinalueen mielikuva muutu huonompaan suuntaan (Ilmonen 1997b: 98–99). Asuinalueita koskevat mielikuvat ovatkin merkittäviä erottelun tekijöitä ja toimivat hierarkian ylläpidon välineinä (Ilmonen 1997b: 98–99). Asuinalueiden kielteisiin mielikuviiin vaikuttavat usein syrjäinen sijainti, väestön entuudestaan matala sosioekonominen status sekä runsas vuokra-asuntojen osuus (Ilmonen 1997b: 98–99). Myös maahanmuuttajien osuuden ja sosiaalisten ongelmien on todettu

vaikuttavan alueen maineeseen (Seppänen 2001: 39; Vilkama 2011). Vaikka Suomessa sosiaalisen asuntotuotannon alueilta puuttuvat usein näkyvät merkit sen heikosta statuksesta (vrt. Skifter Andersen 2003), ovat niihin liitetyt mielikuvat hyvinkin vahvoja (Seppänen 2001: 40–41). Lisäksi maine on usein huonompi ulkopuolisten silmissä kuin siellä asuvien mielestä, ja vain harvoin sillä on mitään tekemistä siellä tapahtuvan jokapäiväisen elämän kanssa (Seppänen 2001: 28–29; Seppänen ym. 2011). Mielikuvat vaikuttavat kuitenkin merkittävästi asunnon valintaan ja heijastuvat alueen kiinteistöjen arvoon (Seppänen 2001:40–42; Skifter Andersen 2003). Asuinalueen mainetta pidetäänkin edelleen painavimpana tekijänä asuntokaupassa, sillä Huoneistokeskuksen teettämän tutkimuksen mukaan 87 prosenttia suomalaisista toivoo asuntonsa sijaitsevan hyvämaineisella alueella (Asuinalueen maine ratkaisee asuntokaupassa 2006).

Asuinalueiden mielikuvia ylläpitävät niin rakenteelliset erot kuin luvussa 3.2 esittelemät urbaanit managerit, ja julkinen keskustelu sekä media vahvistavat niitä (ks. Vaattovaara 1998: 45). Kaupungin näkökulmasta kurjistuminen toimiikin itseään toteuttavana ja median ruokkimana kierteenä, nimittäin mitä enemmän tiettyjä asuinalueita kritisoidaan, sitä voimakkaammin ihmiset alkavat karttaa niitä (Korhonen 2010). Asuinalueiden leimautuessa kulttuurisesti tai sosiaalisesti voikin syntyä heikentymiskierre, joka aiheuttaa väestörakenteen yksipuolistumista ja alueen haluttavuuden laskua, mikä puolestaan voimistaa leimautumista ja kiihdyttää alueen segregaatiota (Kortteinen & Vaattovaara 2000: 122–123; ks. Skifter Andersen 2003). Leimautuminen vaikuttaa paitsi alueen asukkaiden käsitykseen omasta asuinalueestaan ja näin ollen poismuuttohalukkuuteen myös vähentää alueen houkuttelevuutta potentiaalisille muuttajille (Seppänen 2001: 28–29; Vilkama 2011; Seppänen ym. 2011).

4.3 Kotitalouksien asumispreferenssit ja muuttoliike

Monet tutkijat näkevät kaupunkitason sosiaalisen eriytymisen ja segregaation syntyvän viime kädessä ihmisten liikkuvuuden vaikutuksesta (esim. Laakso 1993: 6; Knox & Pinch 2006). Alueellinen liikkuvuus onkin pitkälti muuttajien tarpeiden ja asuntojen tarjonnan kohtaamisen tulosta (esim. Laakso 1993: 6; Knox & Pinch 2006). Alueellisen liikkuvuuden virtoja ohjaa yleensä eri alueiden rakennuskanta ja asuntotuotanto sekä niihin valikoitunut väestö (Ristisuo 2008: 7–8).

Muuttoliiketutkimuksissa ovat perinteisesti korostuneet rationaalisen valinnan teoriat. Erityisesti kotitalouden sijainnin valinnassa on pitkään painotettu rationaaliseen valintaan perustuvaa näkemystä, jossa kaikkien yksilöiden katsotaan pyrkivän asuinpaikasta saadun hyödyn maksimoimiseen ja kustannusten minimoimiseen, ja näin ollen kotitaloudet on nähty identtisinä preferenssiensä suhteen (ks. luku 3.1; Laakso & Loikkanen 2004: 255).

Rationaalisuuden rinnalle on kuitenkin viime aikoina nostettu käsitys subjektiivisesta individualismista, joka painottaa ihmisten elämäntyylin ja elämänvaiheen vaikutusta asumispreferensseihin (ks. luku 3.1; Seppänen 2001: 39–40; Hasu 2010: 62). Suomalaisten asumispreferensseihin kuuluvat luonnonläheisyys, rauhallisuus ja pientaloasuminen, ja ne toistuvat ainakin osittain asuinalueesta, tulotasosta, koulutuksesta sekä ammatista riippumatta (Kortteinen ym. 2005a: 123–124). Asumispreferenssejä koskevissa tutkimuksissa on myös toistuvasti havaittu, että asuinalueen sosiaalinen rakenne on tärkeä tekijä asuinpaikan valinnassa (Lankinen 1997a: 45; Laakso & Loikkanen 2004: 241–287; Kortteinen ym. 2005a: 125; Juntto 2007). Valintaan vaikuttavat myös elämiseen käytettävissä olevat tulot sekä työpaikan sijainti ja ruokakunnan koko, mutta kyse on pitkälti asumispreferensseistä osana muuta elämänorientaatiota (Kortteinen ym. 2005b: 484–485; Hasu 2010: 63).

Yksilönvalinnan ja elämäntavanteoriat (ks. luku 3.1) korostavat elämänvaihetta yhtenä sosiaalisen eriytymisen pääulottuvuutena, joka suomalaisessa yhteiskunnassa näyttääkin toimivan voimakkaimpana alueellisen eriytymisen tuottajana (Vaattovaara 1998; Ristisuo 2008: 3). Asumispreferensseihin vaikuttavat ihmisten läpikäymät eri elämänvaiheet sekä niihin liittyvät elämäntyyli, jotka yhdessä ohjaavat asukkaat asuntotarjonnasta ja sijainnista riippuen omille asuinalueilleen (ks. luku 3.1). Väestön muuttoliikkeen- ja halukkuuden onkin osoitettu olevan yhteydessä ihmisten ikään ja elämänvaiheeseen, jolloin liikkuvuuden ulottuvuus asettuu luonnollisesti elämänvaiheen ulottuvuudelle (Skifter Andersen 2003: 18–19). Elämänvaiheajattelu toimii erityisesti tarkasteltaessa paikallista esimerkiksi kaupungin sisäistä muuttoliikettä.

Vaattovaaran mukaan (1999: 128) suuri osa alueellisista eroista voidaan tulkita aktiivisiin yksilöiden ja kotitalouksien valintoihin pohjautuviksi, mikä sinänsä on positiivinen piirre kaupunkirakenteessa. Muuttaminen onkin luonnollinen keino sovittaa asumistapa kotitalouden muuttuneisiin olosuhteisiin, ja se suuntautuu kotitalouden elinvaiheen ja perhetyypin mukaan niille asuinalueille, joilla sopivan vaatimustason asuntoja on tarjolla (Ristisuo 2008: 7). Muuttohalukkuuteen vaikuttaa yleensä kotitalouden ikä sekä elämänvaihe ja asumistarpeisiin elämäntyyli, tulot ja asunnon hallintamuoto (Siirilä ym. 1990: 32–35).

Muuttopäätökseen sisältyy aina sopivan asuinalueen, asuntotyypin ja yksittäisen asunnon valinta, joihin liittyy monia kriteerejä, kuten liikenteellinen sijainti, ympäristö, alueen palvelut, asukasrakenne sekä alueen maine (Laakso & Loikkanen 2004: 241). Asuinalueiden fyysisten rakenteiden erilaisuus ohjaakin erilaiset asukkaat omille alueille (Seppänen 2001: 36; Ristisuo 2008: 7). Muuttopäätökseen vaikuttavat preferenssien ohella myös kotitalouden resurssit sekä ulkoapäin tulevat rajoitteet, kuten Lankisen (1994: 10) kuvailema positiivinen diskriminaatio eli huono-osaisimpien alueiden lisäresursointi ja luvussa 3.2 esiteltyt urbaanit managerit.

Yksittäisten asuinalueiden muuttoliikkeeseen ja -vilkkauteen vaikuttavat voimakkaasti alueen alkuperäisen asukasrakenteen sosiaaliset ja demografiset ominaisuudet, jotka ovat pitkälti seurausta kaavoitus- ja suunnitteluvaiheessa tehdyistä kaupunkipoliittisista tuotantopäätöksistä (Blomgren 2000: 14–15). Alkuperäisen asukaskannan väestöllinen ja sosiaalinen rakenne toimii lähtöarvona alueen myöhemmälle sosiaaliselle kehitykselle vanhojen asukkaiden lähtömuuton ja uusien tulomuuton alkaessa (Blomgren 2000: 14–15). Alueiden erot muuttovilkkaudessa johtuvat ainakin osittain niiden väestörakenteen ja asuntokannan eroista (Valkonen ym. 1984: 24–27). Muuttoliike voi toimia alueen sosioekonomisen rakenteen ylläpitäjänä, mutta se voi myös muuttaa sitä. Esimerkiksi tulo- ja lähtömuuttajien ominaisuuksien poikkeaminen toisistaan aiheuttaa alueen sosiaalisen rakenteen muuttumista (Lankinen 1997a: 35; ks. Vilka 2011). Muuttoliike vaikuttaa asuinalueiden sosiaaliseen rakenteeseen sitä voimakkaammin, mitä selvemmin muuttajien sosiaalinen rakenne eroaa asuinalueen väestön keskimääräisestä rakenteesta (Lankinen 1997a: 35; ks. Vilka 2011). Tiettyjen väestöryhmien, kuten maahanmuuttajien tai sosiaalisesti ongelmasta, keskittyminen tietyille asuinalueille saattaa kiihdyttää muiden ryhmien poismuuttoa alueelta (Skifter Andersen 1998, ks. myös Vilka 2011). Kyse on tällöin selektiivisestä eli valikoivasta muuttoliikkeestä, jota pidetäänkin keskeisenä segregaatoin tunnusmerkkinä (Seppänen 2001: 184). Valikoiva muuttoliike merkitsee sitä, että kotitaloudet, joiden tulotaso nousee, muuttavat pois sosioekonomisesti heikoimmilta alueilta. Vastaavasti tilalle muuttaa ihmisiä, joiden tulotaso on usein alueen keskitasoaikin matalampi, jolloin alueelle syntyy huono-osaisuutta uusintava ja voimistava kierre (Skifter Andersen 1998, ks. myös Kortteinen & Vaattovaara 2000; Seppänen 2001; Vilka 2011).

5 Pääkaupunkiseudun alueellisen eriytymisen kehitys

Pääkaupunkiseudun alueellista eriytymistä koskevia tutkimuksia on viimeisen kahden vuosikymmenen aikana julkaistu runsaasti (mm. Lankinen 1994, 1997a, 2007; Ilmonen 1997b, Maury 1997; Vaattovaara 1998, 1999; Kortteinen ym. 1999; Kortteinen & Vaattovaara 1999, 2000; Kortteinen ym. 2001; Kekkonen 2002; Paakko 2003; Vaattovaara & Kortteinen 2003; Kortteinen ym. 2005a, 2005b; Kortteinen ym. 2006; Ristisuo 2008; Kauppinen ym. 2009), ja tulokset osoittavat pääkaupunkiseudun kehityssuunnan muuttuneen sosioekonomisten erojen kaventumisesta ainakin osittaiseen alueellisten erojen kasvuun. Seutu on kuitenkin kansainvälisestä näkökulmasta sosioekonomiselta tasoltaan varsin tasapainoinen (Kortteinen ym. 2005a: 126). Pääkaupunkiseudun sosiaalinen eriytyminen on kehitykseltään muista Euroopan kaupungeista poikkeava ja jopa muihin Pohjoismaihin verrattuna seudun huono-osaisuus on poikkeuksellisen pienimuotoista sekä alueellisesti hajaantunutta (Ristisuo 2008: 5; Andersson ym. 2010). Euroopan kaupungeissa alueellinen heikkeneminen koskee yleensä kokonaisia asuinalueita ja erityisesti sosiaalisen asumisen tilaa (Kortteinen ym. 2006: 4; ks. luku 4.1). Niissä on havaittu ainakin kahdenlaista toisistaan poikkeavaa eriytymiskehitystä: toisaalta kaupunkikeskustojen vähittäistä köyhtymistä, toisaalta huono-osaisuuden kasautumista esikaupunkialueille ja lähiöihin (Kortteinen & Vaattovaara 1999: 343). Pääkaupunkiseudulla sosiaalisen eriytymisen kehityssuunta näyttää olevan yhdistelmä näistä kahdesta, sillä huono-osaisuus on keskittymässä paitsi keskustan liepeille myös lähiöihin (Kortteinen & Vaattovaara 1999: 350). Monesti on kuitenkin todettu, etteivät kansainväliset teoriat tai kehityskulut pysty kuvaamaan suomalaisen yhteiskunnan hienojakoista eriytymiskehitystä tai sen erilaisia ulottuvuuksia (Vaattovaara & Kortteinen 2003: 2139–2143). Pääkaupunkiseudun sosiaaliseen eriytymiskehitykseen ovat vaikuttaneet neljännessä luvussa yksityiskohtaiseen tarkasteluun valitut paikalliset ja kulttuurisen tekijät, joista tärkeimmiksi nousevat kaupunki- ja asuntopolitiikka yhdessä asuinalueiden asunto- ja hallintakannan kanssa sekä elämäntapoihin ja preferensseihin liittyvät asumisvalinnat. Näiden lisäksi voimakasta väestön alueellista eriytymistä ovat aiheuttaneet yhteiskunnalliset ja elinkeinorakenteen muutokset.

Kansainvälisten vertailujen on todettu puoltavan näkemystä, jonka mukaan pääkaupunkiseudun sosiaalinen ja alueellinen eriytyminen tai pikemminkin tasapainoisuus heijastaa Suomessa pitkään harjoitetun hyvinvointijärjestelmän takaamaa tulontasauspolitiikkaa sekä niin kutsuttua sosiaalisen sekoittamisen kaupunkipolitiikkaa, jotka

ovat ainakin toistaiseksi estäneet väestön voimakkaan alueellisen polarisaation ja ongelmaluokkien kasautuvan kehityksen (Kortteinen & Vaattovaara 1999: 343, 2000: 115; Kortteinen ym. 2005b: 477; Lankinen 2007: 3). Sosiaalisen sekoittamisen periaatteiden mukaisesti uusille asuinalueille on pitänyt rakentaa tietyssä määräsuhteessa eri hallintaperusteisia rakennuksia, niin sanottuja kovan rahan taloja ja kunnallisia vuokratiloja (Kortteinen & Vaattovaara 1999: 343–344). Helsingin seudun asuntomarkkinat koostuvatkin näin ollen useista hallintamuodoiltaan, rahoitustavoiltaan ja asukkaiden valintamenettelyiltään poikkeavista osamarkkinoista (Laakso & Loikkanen 1993). Tuloksena on syntynyt kaupunkiseutu, jossa eri asuinalueet ovat sisäisesti hyvin moniaineeksisia ja juuri tässä suhteessa keskenään varsin samanlaisia (Kortteinen & Vaattovaara 1999: 343–344). Kunkin osa-alueen sisällä esiintyy siis joitakin sellaisia kunnallisia vuokratiloja tai -kortteleita, jotka eroavat ympäristöstään ainakin sosioekonomisin ja kenties myös arkkitehtonisin perustein (Kortteinen & Vaattovaara 1999: 343–344).

Sosiaalisen sekoittamisen asuntopolitiikka käynnistyi pääkaupunkiseudulla varsinaisesti 1970-luvun alkupuolella, joka yhdessä hyvinvointivaltion takaamien tulontasausten ja yleisen keskiluokkaistumisen myötä muutti kaupungin alueellisesti ja sosiaalisesti hyvin tasalaatuisiksi jo saman vuosikymmenen loppupuolella (ks. Lankinen 1982). Pääkaupunkiseudun alueellinen sosioekonominen tasapainottuminen jatkui aina vuoteen 1990 asti (Lankinen 1997b), minkä jälkeen Suomen yhteiskunnalliset rakennemuutokset, erityisesti talouden voimakkaat suhdannevaihtelut yhdessä elinkeinorakenteen muutosten kanssa, synnyttivät uutta tilallista järjestystä (ks. luku 3.3) ja alueellisten erojen kasvua pääkaupunkiseudulla (ks. Kortteinen & Vaattovaara 1999: 350; Kortteinen ym. 1999: 419–420). Pitkäaikainen taloudellinen laskukausi 1990-luvun alussa toi mukanaan erityisesti sosioekonomisesti heikompiin alueisiin kohdistuneen massatyöttömyyden, jonka alueellinen kuva pääkaupunkiseudulla muuttui voimakkaasti vuosikymmenen aikana (Vaattovaara 1998: 117–118; Kortteinen ym. 1999: 413–414). Vielä 1990-luvun alussa korkean työttömyyden alueet olivat levittyneet tasaisesti ympäri pääkaupunkiseutua, mutta vuosikymmenen puolivälistä lähtien työttömyys näytti kasautuvan alueellisesti aiempaa voimakkaammin tiettyihin lähiöihin, joissa oli samaan aikaan nähtävissä merkkejä myös sosiaalisten ongelmien keskittymisestä (Vaattovaara 1998: 117–118; Seppänen & Rusanen 2000: 237). Lama ja sen synnyttämä massatyöttömyys ovatkin jättäneet jälkeensä ainakin osittain pysyvää syrjäytyneisyyttä, joka ilmenee työttömyyden ja köyhyyden kasautumisena pääkaupunkiseudun kerrostalolähiöihin (Lankinen 1994: 32–36; Kauppinen ym. 2009).

Elinkeinoalan rakennemuutosten myötä myös alueiden väliset tuloerot kasvoivat voimakkaasti siitä huolimatta, että lama kosketti yhtä lailla kaikkia väestönosia eivätkä väestön tuloerot itsessään kasvaneet (Kortteinen & Vaattovaara 1999: 344; Kortteinen ym. 1999: 420). Laman jälkeinen taloudellinen nousu pääkaupunkiseudulla perustui pääosin informaatioalan kasvuun, mikä nosti erityisesti korkeakoulututkinnon merkitystä työmarkkinaresurssina (Kortteinen & Vaattovaara 2000: 115). Näin ollen sosioekonomisesti heikoimpien alueiden asukkaat, jotka olivat keskimääräistä iäkkäämpiä, heikommin koulutettuja tai matalassa ammattiasemassa olevia, menettivät suhteellisesti eniten työpaikkoja eivätkä päässeet kiinni talouden uuteen nousuun, sillä uudet työpaikat eivät muodostuneet enää samoille aloille, joilta työpaikkoja oli laman aikana suhteellisesti eniten kadonnut (Kortteinen ym. 1999: 414–415; Kortteinen & Vaattovaara 2000: 115).

Pääkaupunkiseudun alueellisten erojen kasvun onkin todettu perustuneen elinkeinorakenteen muutokseen, jossa toiset alueet ovat vahvistuneet toisten jäätyä kehityksestä jälkeen (Kortteinen ym. 1999: 419–420). Uudentyyppisessä järjestyksessä ei kuitenkaan ole kyse vain sosioekonomisten erojen yleisestä kasvusta vaan siitä, että asemaltaan erilaiset ihmiset ovat sijoittuneet entistä selvemmin omille asuinalueilleen (Kortteinen ym. 1999: 420). Teorioiden pohjalta valittujen tekijöiden syvempi tarkastelu (luku 4) osoittaa, että erilaiset, mutta vahvasti alueelliset tekijät ohjaavat yksilöiden valintoja, minkä seurauksena samantyyppiset kotitaloudet hakeutuvat samoilta alueille asumaan synnyttäen alueiden välille sosiaalisia eroja.

Laaja-alaisen polarisaation sijaan pääkaupunkiseudun huono-osaisuuden kuva on sirpalemainen, ja alueella on osoitettavissa paikallisia köyhyystaskuja (Vaattovaara 1998). Köyhyystaskuina näyttäytyvät hajautetusti muun kaupunkirakenteen sisälle sijoitetut kunnalliset vuokra-asunnot, mikä on seurausta asuinmuotojen sekoittamiseen perustuvasta kaupunkipolitiikasta. Sosiaaliseen sekoittamiseen perustuvat toimenpiteet ovatkin estäneet huono-osaisuuden alueellista kasautumista tai keskittymien leviämistä niin, että kokonaiset asuinalueet olisivat olennaisesti muita heikompia tai heikkenemässä. Vaattovaara (1998) kuitenkin korostaa, että yksittäisillä hyvinvoinnin mittareilla, erityisesti koulutuksella, tuloilla ja työttömyydellä mitaten pääkaupunkiseutu jakautuu selvemmin erityyppisiin asuinalueisiin ja mosaiikkimaisen huono-osaisuuden rinnalle nousee varsin dualistisia piirteitä. Nimittäin väestön matala koulutus- ja tulotaso sekä korkeampi työttömyys näyttävät keskittyvän seudun pohjois- ja itäsuunnille, erityisesti rautateiden ja metron varteen, kun taas korkeasti koulutettu,

vauras väestö sijoittuu seudun länsiosiin, etenkin ranta-alueille ja keskustaan.

Pääkaupunkiseudun sosiaalista eriytymistä rakentaviksi tekijöiksi on nostettu elämänvaihe, vauraus sekä koulutus, mutta myös fyysisellä ympäristöllä kuten merenrannan ja luonnon läheisyydellä on suuri merkitys pääkaupunkiseudun aluerakenteeseen ja alueiden sosiaaliseen erilaistumiseen. (Vaattovaara 1998)

Vaikka koulutustaso on viimeisten vuosikymmenien aikana yleisesti kohonnut koko Suomessa, toimii se silti alueita voimakkaasti eriyttävänä tekijänä, erityisesti korkeakoulututkinnon suorittaneiden osalta (Vaattovaara 1998: 103, 1999: 125). Tämä johtuu korkeakoulutuksen merkitystä korostavan informaatioalan kehityksen ohella siitä, että Suomessa pitkään harjoitettu tulontasauspolitiikka leikkaa ja tasoittaa tulojen mukaista alueellista vaihtelua, jolloin koulutuksen merkitys alueita erottelevana ulottuvuutena korostuu (Kortteinen ym. 2005b: 484). Pääkaupunkiseudulla korkeasti koulutetun väestön onkin todettu irtoavan alueellisesti yhä enemmän erilleen muusta alemman koulutusasteen suorittaneesta väestöstä, ja heidän asuinalueen valinnassa erottuu selvästi ryhmän yhtenevä alueellinen kehitys (Vaattovaara 1998: 103). Koulutuksen näkökulmasta pääkaupunkiseudun sosiaalisella rakenteella on lähestulkoon kaksijakoisia piirteitä erityisesti ääripäiden osalta, ja tätä polarisaatiota voimistaa korkeasti koulutetun väestön yhä voimakkaampi alueellinen keskittyminen (Vaattovaara 1998: 103–105; Lankinen 2007: 3).

Koulutuksen ohella toisena keskeisenä pääkaupunkiseutua sosiaalisesti erottelevana tekijänä toimii tulotaso, ja sen yhtenevyys korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuteen on merkittävä (Vaattovaara 1998: 110). Suomen tuloerot ovat valtakunnallisesti pienet tulotasauspolitiikan ja yhteiskunnan palvelujen tarjonnan vuoksi, joskin tuloerojen on osoitettu kasvaneen 1990-luvun puolestavälistä lähtien (Moisio ym. 2008). Erityisesti alueellisten tuloerojen on osoitettu voimistuneen, sillä väestö sijoittuu asumaan aiempaa selvemmin tulojensa mukaan, ja tulotason alueellinen kuva näyttäytyy varsin kaksijakoisena (Vaattovaara 1998: 116). Väestön koulutus- ja tulotason on katsottu liittyvän kiinteästi toisiinsa alueellisessa tarkkailussa, mutta pääkaupunkiseudulla niiden välisen tiukan ja johdonmukaisen yhteyden on huomattu heikkenevän tai jopa katoavan vertailun yläpäässä (Kortteinen ym. 2005b: 476). Eliitin eri osien onkin havaittu kasautuvan seudun sisällä omille alueilleen koulutustaustasta ja tuloista riippuen (Kortteinen ym. 2005b: 484). Eroavaisuuksia eliitissä aiheuttaa heidän elämänarvonsa, ajattelutapansa sekä yhteiskunnallinen asema, joiden myötä samankaltaiset eliitin osat ovat sijoittuneet asumaan suhteellisen yhdenmukaisesti

seudun sisällä poiketen muista eri tavalla ajattelevista eliitin osista (vrt. luku 3.1) Koulutus nähdään keskeisenä tekijänä erityisesti eliitin eriytymisessä, sillä se toimii lähtökohtaisena arvojen ja ajattelutapojen rakentajana sekä kulttuurisen orientaation muokkaajana (Kortteinen ym. 2005b: 484–485). Eliitin eri osien kohdalla voidaanakin todeta, että kyse on aidoista kulttuurisista ryhmistä, jotka muovaavat seudun alueellista eriytymistä (Kortteinen ym. 2005b: 483).

Koulutusasteella on myös yhteys alueelliseen työttömyyteen pääkaupunkiseudulla (Kortteinen ym. 1999: 414–415). Nimittäin korkean työttömyysasteen alueilla korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus väestöstä on matala (Kortteinen ym. 1999: 414–415). Vaikka työttömyys itsessään ei toimi alueita erottelevana tekijänä pääkaupunkiseudulla, on sen osoitettu olevan kiinteästi yhteydessä syrjäytymiseen ja huono-osaisuuden kasautuvaan kehitykseen (Kortteinen & Tuomikoski 1998). Kauppinen, Kortteisen ja Vaattovaaran (2009) lama-aikaa koskeva tutkimus osoittaaakin, että asuinalueen työttömyysaste on yhteydessä alueella asuneiden lamatyöttömien myöhempään työmarkkinamenestykseen niin keskimääräisten ansiotulojen kuin työllistymisen osalta. Nimittäin mitä korkeamman työttömyyden alueella laman aikainen työtön asui laman jälkeen, sitä pienemmät olivat hänen myöhemmät keskimääräiset ansiotulonsa ja sitä heikommät olivat hänen työllistymisnäköymänsä noususuhdanteen aikana (Kauppinen ym. 2009). Alustavien tulosten (Kauppinen ym. 2009) mukaan asuinalueiden työttömyysasteella näyttääkin olevan jonkintasoista naapurustovaikutusta pääkaupunkiseudulla.

Vaikka pääkaupunkiseudun alueellisten erojen kasvua on yleensä selitetty alueiden sosioekonomisella nousulla sekä eliitin eri osien eriytymisellä, on myös havaittu, että pääkaupunkiseudulla on sosioekonomisesti heikentyneitä sekä väestöllisesti yksipuolistuneita alueita, ja ne keskittyvät pitkälti seudun itä- ja koillisosiin (ks. Kortteinen & Vaattovaara 2000: 122). Kun heikentymistä tarkastellaan segregatiota aiheuttavan valikoivan muuttoliikkeen näkökulmasta (ks. luku 4.3), huomataan, että pääkaupunkiseudulla hyväosaisten muuttoliike on ollut alueellisesti hyvin valikoivaa 1990-luvun lopulla: suuntana ovat olleet pääosin muut kuin itäiset alueet, ja osin myös pois sieltä (Kortteinen & Vaattovaara 2000: 122). Pääkaupunkiseudun itä- ja koillisosissa tapahtuvassa huono-osaisuuden kasautumisessa kyse on pitkälti alueen maineen ja haluttavuuden yleisestä laskusta sekä kulttuurisesta leimautumisesta (Kortteinen & Vaattovaara 2000: 122–123). Nimittäin itä-suunnan haluttavuus on yleisesti laskenut, vaikka väestörakenteen sosio-

ekonominen heikentyminen on koskettanut vain pieniä yksittäisiä paikkoja alueen sisällä (Kortteinen & Vaattovaara 2000: 122–123). Näiden köyhyystaskujen on kuitenkin osoitettu kasautuvan ja leviävän lähialueille (Kortteinen & Vaattovaara 1999: 344). Muuttoliike näyttääkin uusintavan asukasrakennetta asuntokannan ja alueiden maineen ohjaamana pääkaupunkiseudulla (Ala-Outinen 2010: 107). Huono-osaisuuden kasautumisen katsotaan liittyvän alueiden asuntorakenteen muuttumiseen ja erityisesti kaupungin vuokra-asuntojen sijoittamiseen, joista suurin osa on sijoitettu juuri Itä-Helsinkiin sekä Itä-Vantaalle (Kortteinen & Vaattovaara 2000: 122). Sosiaalisten ongelmien ja asuinolojen heikkenemisen on todettu kasaantuvan nimenomaan kaupungin vuokrataloalueille (mm. Kurkinen 2005: 37; Kortteinen ym. 2006: 11).

Myös maahanmuuttajien on todettu muuttavan usein kaupungin vuokrataloihin, jonne sosioekonomisesti huono-osaisempi väestö on keskittynyt (Vilkama 2011: 175). Toisaalta sosiaalisesti tuettujen vuokra-asuntojen suuri osuus asuinalueella ei yksinään riitä selittämään maahanmuuttajataustaisten asumiskeskittymien sijoittumista, vaan siihen vaikuttaa myös vahvasti kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten ryhmien valikoivan muuttoliikkeen dynamiikka (Vilkama 2011: 175). Nimittäin kantaväestön muuttoliike on suuntautunut kohti asuinalueita, joilla vieraskielisten osuus on seudun keskitasoa alhaisempi, kun taas maahanmuuttajataustaisten muuttoliike on kohdistunut yleisimmin asuinalueille, joilla vieraskielisten osuus nousee keskimääräistä korkeammaksi (Vilkama 2011: 175). Lisäksi on havaittu, että pääkaupunkiseudulla kantaväestö on alkanut muuttaa pois sellaisilta asuinalueilta, jonne on keskittynyt paljon maahanmuuttajia, mikä näkyy yksittäisissä kaupunginosissa selvänä vieraskielisten osuuden kasvuna (Vilkama 2011: 175–176). Kyse ei kuitenkaan ole vain etnisestä eriytymisestä, vaan eriytyneissä lähiöissä asuvat sekä huono-osaisimmat suomalaiset että huono-osaisimmat maahanmuuttajat (Vilkama 2011: 175).

Vielä vuonna 2000 ei tiedetty, vaikuttaako huono-osaisuuden alueellinen kasautuminen kielteisesti asukkaiden hyvinvointiin, sillä katsottiin, että yhteiskunnan sosioekonominen ja alueellinen eriytyminen saattaisi toimia luonnollisena osana uutta kehitystä, jolloin se ei välttämättä olisi aiheuttanut erityistä pahoinvointia heikommin menestyvien alueiden asukkaissa (Kortteinen & Vaattovaara 2000). Kuitenkin kymmenen vuotta myöhemmin Kauppinen, Kortteinen ja Vaattovaara (2009) ovat tutkimuksessaan havainneet, että esimerkiksi itäisen Helsingin kehityksessä heikko-osaisilla alueilla ilmenee segregaatiotilaa, että asukkaiden on vaikeampi päästä kiinni työelämään ja nostaa elintasoaan.

Eriytyminen ja huono-osaisuuden kasautuminen näyttävätkin paikoin ja joidenkin ryhmien osalta muuttuneen vakaviksi hyvinvointia heikentäviksi sekä sosiaalisia ja yhteiskunnallisia ongelmia aiheuttaviksi ilmiöiksi pääkaupunkiseudulla (Kauppinen ym. 2009).

Segregaation syitä on etsitty muun muassa pääkaupunkiseudulla harjoitetusta kaupunki- ja asuntopolitiikasta. Huolimatta siitä, että kaupunkipolitiikka on tähän asti onnistunut estämään muissa eurooppalaisissa kaupungeissa havaittua laajojen sosiaalisten vuokratuloalueiden rakentamisen synnyttämää alueellista segregaatiota, on julkisen vallan toimien osoitettu myös synnyttävän alueellisia segregaatioprosesseja pääkaupunkiseudulla (Kortteinen ym. 2006: 12; ks. myös Kauppinen ym. 2009). Nimittäin jo suunnitteluvaiheessa tehdään päätöksiä alueen sosiaalisesta rakenteesta ja potentiaalisista asukkaista (Ilmonen & Hirvonen 2008: 104–105). Lisäksi, kun alueellinen heikentyminen hajautuu tällä tavalla yksittäisiin asuintaloihin tai kortteleihin asuinalueiden sisälle, ei ilmiö ole kovinkaan näkyvä, jolloin se on vaikeammin havaittavissa ja tästä syystä myös vaikeammin hoidettavissa (Kortteinen ym. 2006: 11).

Onkin esitetty näkemyksiä, joiden mukaan korttelikohtaisen rakentamisen sijaan sosiaalista asuntotuotantoa tulisikin sijoittaa riittävän suurille alueille ja riittävän harvaan, jotta alueille syntyisi aitoa kysyntää useammassa sosioekonomisessa ryhmässä (ks. Ala-Outinen 2010; Kervinen 2011). Kauppinen ym. (2009) tutkimuksen valossa täydelliseen sosiaaliseen sekoittamiseen pyrkivän kaupunkipolitiikan sijaan olisi järkevämpää sekoittaa toisaalta köyhempiä ja keskituloisia, toisaalta keskituloisia ja varakkaita, sillä on osoitettu, että hyvä- ja huono-osaiset eivät ole sosiaalisesti tekemisissä toistensa kanssa, vaikka asuisivat naapureina (Soininvaara 2011). Lisäksi on todettu, ettei segregaation merkitys ja merkittävyys riipu yksinomaan siitä, kuinka erillisinä eri väestöryhmät asuvat, vaan tärkeää on myös se, kuinka suuri sosiaalinen välimatka eri väestöryhmien välillä on (Lankinen 1994: 10).

Tulevaisuudessa tullaankin uusien asuinalueiden suunnittelussa sosiaalinen sekoittaminen todennäköisesti toteuttamaan aiempaa laajempina yksikköinä (Ala-Outinen 2010: 22).

Toisaalta sosiaalinen vuokra-asuminen saattaa saada yhä marginalisoituneemman roolin ja voimakkaamman leiman, mikäli valtiovarainministeriön suunnitelma kaikkien asumistuen piiriin kuuluvien asukkaiden ohjaamisesta julkisen sektorin vuokra-asuntoyhtiöiden omistamiin asuntoihin toteutuu (Asumistuen saajat aiotaan leimata 2010). Ohjaaminen merkitsisi käytännössä sitä, että työttömät, yksinhuoltajat ja maahanmuuttajat kerääntyisivät vähitellen samoihin taloihin, mikä johtaisi kuntien vuokratulojen ja niiden asukkaiden entistä voimakkaampaan leimautumiseen (Asumistuen saajat aiotaan leimata 2010).

Suurin osa kaupunkikehitystä koskevasta keskustelusta liittyy alueellisten ja sosiaalisten erojen kasvuun sekä huoleen epätoivotusta väestöllisestä eriytymisestä. Keskeiset erimielisyydet kansainvälisessä keskustelussa liittyvät nimenomaan siihen, missä määrin, millä tavalla, ja millaisilla seurauksilla uudenlaista väestön ja alueiden sosioekonomista muutosta ilmenee. Myös Suomessa on tutkittu 1990-luvun rakennemuutoksista syntyneen pääkaupunkiseudun uuden alueellisen järjestymisen ilmenemistä sekä sen alueellisia ja sosiaalisia seurauksia. Pääkaupunkiseutua koskevissa tutkimuksissa alueellinen eriytyminen näyttää saavan kaksijakoisia piirteitä (Lehtonen ym. 1997; Vaattovaara 1998; Kortteinen & Vaattovaara 2000; Kortteinen ym. 2005b, 2006). Selityksiä pääkaupunkiseudun kaksijakaisuuteen on etsitty myös luvussa 3.3 esitellyistä vastakkaisista teorioista – Sassenin polarisaatioteoriasta sekä Hamnettin professionalisaatioon perustuvasta näkemyksestä (mm. Vaattovaara 1998; Ristisuo 2008). Myös suomalaiset tutkimustulokset ovat olleet pääkaupunkiseudun polarisoitumisen suhteen melko ristiriitaisia (Lehtonen ym. 1997: 156).

Osa tutkimuksista tukee käsitystä sosiaalisen polarisaation voimistumisesta ja sen heijastumisesta alueellisiin rakenteisiin. Erityisesti köyhyyden ja työttömyyden alueellinen keskittyminen pääkaupunkiseudulla julkisen sektorin rahoittamiin 1960-luvun jälkeen rakennettuihin elementtilähiöihin nähdään segregaatiokehityksen ja siten myös polarisaation merkinä (Uuskallio 1997 cit. Lehtonen ym. 1997). Polarisaatio nähdään voimistuvana prosessina pääkaupunkiseudulla siten, että sen seurauksena on muodostumassa Sassenin polarisaatioteorian (2001a) mukaista uutta tilallista järjestymistä eli entistä selvempää jakaantumista hyviin ja huonoihin, kehittyviin ja taantuviin alueisiin (Lehtonen ym. 1997:156–157). Toisaalta useat pääkaupunkiseutua koskevat tutkimukset (Vaattovaara 1998; Vaattovaara & Kortteinen 2003; Kortteinen ym. 2005b; Ristisuo 2008) ovat osoittaneet eriytymisen olevan seurausta pikemminkin Hamnettin esittelemästä professionalisaatiokehityksestä eli uuden teknologian ja sen toimialojen synnyttämästä väestön yhä korkeammasta koulutus- ja tulotasosta sekä kasvavasta keskiluokasta (Vaattovaara 1998). Suurimman osan muutoksista pääkaupunkiseudun sosiaalisessa ja alueellisessa rakenteessa on osoitettu liittyvän sosioekonomiseen nousuun (Kortteinen ym. 2005b: 475). Lisäksi pääkaupunkiseudun segregaatiokehityksessä on pikemminkin kyse hyvinvointivaltion paikallisista toimenpiteistä kuin universaalien globaaliin talouteen perustuvista prosesseista.

6 Tapaustutkimuksen lähtökohdat

6.1 Tausta ja tarkoitus

Matinkylä on viime vuosikymmenten aikana noussut esiin useassa alueellista eriytymistä koskevassa tutkimuksessa ympäristöstään poikkeavana kaupunginosana erityisesti Etelä-Espoon kehityksen näkökulmasta (mm. Heino 1986; Lankinen 1994, 1998; Maury 1997; Vaattovaara 1998; Espoon erilaiset alueet 2001; Paakko 2003; Vilkama 2011). Esimerkiksi Maury (1997: 86) on tutkimuksessaan todennut Matinkylän kuuluvan sellaisiin mielenkiintoisiin asuinalueisiin pääkaupunkiseudulla, joiden kehitys poikkeaa muista sijainniltaan ja rakentamistavoiltaan samankaltaisista alueista. Hän korostaakin, että ilman Matinkylän tapaisia seka-alueita pääkaupunkiseudun kehitys olisi tylsä ja ennalta arvattavissa ja pitää tämänkaltaisia kaupunginosia tärkeinä kaupungin moninaisuudelle (Maury 1997: 86). Matinkylä asuinalueena onkin espoolaisittain suurikokoinen ja lähiömäinen tiiviin kerrostalorakentamisen vuoksi. Matinkylän lähiöiden kehityksen on osoitettu poikkeavan merkittävästi Espoon keskitasosta 1990-luvun alussa, jolloin suurin osa Espoon lähiöistä sijoittui selvästi pääkaupunkiseudun keskitason yläpuolelle eri indikaattorein mitattuna, mutta Matinkylän lähiöissä muutamat indikaattorit osoittivat päinvastaista kehitystä (Lankinen 1994: 29). Myös Vaattovaaran (1998) tutkimuksessa osa Matinkylästä näytti muodostavan vähävaraisten köyhyystaskun. Espoon sisäisen eriytymisen tarkastelussa Matinkylä on noussut esille muita kaupunginosia keskimäärin heikko-osaisempana alueena ja segregoitumisriskin näkökulmasta se kuului seitsemällä indikaattorilla mitattuna viiden alhaisimman statuksen alueen ryhmään (Espoon erilaiset alueet 2001). Matinkylän kaupunginosa näyttääkin olevan poikkeus 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun pääkaupunkiseudun sosiaalisen eriytymisen kehityksessä, jossa pääkaupunkiseudun nähdään yleisesti jakautuvan sosioekonomisin mittarein länsi–itä -suuntaisesti (ks. luku 5). Lisäksi Matinkylä on aikoinaan saanut ongelmalähiön maineen, mitä aikaisemmat tutkimustulokset ovat tukeneet (ks. esim. Heino 1986). Matinkylän on kuitenkin havaittu olevan sisäisesti eriytynyt ja koostuvan niin fyysisen ympäristön kuin väestön ominaisuuksien kannalta toisistaan poikkeavista asuinalueista (esim. Lankinen 1994: 29; Vaattovaara 1998; Paakko 2003).

Kaupunki- ja seututasolla alueellinen eriytyminen ilmenee yksittäisten asuinalueiden sosiaalisen rakenteen poikkeavuutena kaupungin keskitasosta. Tässä tutkimuksessa

pyritäänkin selvittämään, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet yksittäisen asuinalueen Matinkylän sosiaalisen rakenteen syntyyn. Pienalueiden eriytymistä tarkastellaan niin perinteisten kaupunkialueiden eriytymistä selittävien teorioiden kuin pääkaupunkiseutua koskevien tutkimusten perusteella valittujen, vahvasti kansallisten ja paikallisten tekijöiden näkökulmasta. Tarkoituksena on perehtyä alueen rakentamis- ja suunnitteluhistorian sekä suurien yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksiin Matinkylän sosiaalisessa eriytymisessä.

Pienalueiden sosiaalista ja fyysistä rakennetta sekä niiden välistä yhteyttä tarkastellaan tilastollisten muuttujien avulla kartografisin menetelmin. Tutkimuksessa on siis tarkoitus selvittää, mitä aiemmissa tutkimuksissa esiinnousseen Matinkylän suhteellisen huono-osaisuuden taakse piiloutuu vertailemalla Matinkylän sisäisiä, pienalueiden välisiä sosiaalisia eroja sekä tarkastelemalla, esiintyykö alueella mahdollisesti hyvä- tai huono-osaisuuden keskittymiä. Lisäksi tarkoituksena on selvittää aiempien tutkimusten perusteella Matinkylän pienalueiden kehitystä 1990-luvulla sekä verrata kehitystä Espoon keskitasoon. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena onkin tuoda esille alueiden rakenteellisen ja sosiaalisen historian yhteen kietoutuminen ja tarkastella niiden roolia alueen kehityksessä.

Tutkimuskysymykset, joiden avulla pyritään saamaan selkeä kuva Matinkylän sisäisestä eriytymisestä ja mahdollisesta huono-osaisuuden alueellisesta kasaantumisesta ovat:

- 1 Millaisiksi Matinkylän pienalueiden sosiaaliset ja fyysiset rakenteet ovat muodostuneet?
- 2 Onko Matinkylään muodostunut selviä sosioekonomisen hyvinvoinnin tai huono-osaisuuden keskittymiä?
- 3 Millä tavoin aluerakentamishistoria ja kaupunkisuunnittelu, suuret yhteiskunnalliset muutokset sekä kotitalouksien preferenssit ovat vaikuttaneet Matinkylän pienalueiden sosiaalisen rakenteen syntyyn ja eriytymiseen?

6.2 Menetelmät ja aineisto

Pääkaupunkiseudun eriytymistä on tutkittu niin statusindeksien avulla (Lankinen 1994, 1998) kuin faktorianalyysillä (Maury 1997; Vaattovaara 1998; Paakko 2003; Ristisuo 2008), ja useissa tutkimuksissa pääpaino on ollut väestön sosiaalisessa ryhmittelyssä sekä alueellisen

erilaisuuden kuvailussa, eikä eriytymiskehitykseen vaikuttavia tekijöitä tai -prosesseja ole yksityiskohtaisesti juurikaan tutkittu pienaluetasolla.

Tämä työ toteutetaan tapaustutkimuksena, jonka tavoitteena on kuvailla ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti rajatulla alueella. Tutkimus on näkökulmaltaan aluetieteellinen ja jatkaa kaupunkirakenteen sosioekonomisen tutkimuksen perinnettä, joka on lähtöisin Chicagon koulukunnan kaupunkiekologisista tutkimuksista. Kaupunkiekologisissa tutkimuksissa on perinteisesti tarkasteltu kaupungin fyysisen rakenteen ja sosiaalisten ulottuvuuksien välistä yhteyttä, mikä on myös tämän työn tarkoitus. Tapaustutkimus on saanut vaikutteita selittävästä ja intensiivisestä tapaustutkimuksesta, sillä tarkoituksena on selittää, miksi tapaus on juuri sellainen kuin se on ja miksi se on kehittynyt juuri tietyllä tavalla sekä toisaalta tuottaa kontekstualisoitua tietoa eli liittää tapaus mahdollisimman monipuolisesti sen yhteiskunnalliseen ja fyysiseen ympäristöön (ks. Eriksson & Koistinen 2005: 9–18).

Tässä tutkimuksessa toteutetaan poikkileikkaus Matinkylän pienalueiden sosioekonomisesta ja rakenteellisesta tilasta. Poikkileikkaus-tutkimukset ovat yleisesti yksityiskohtaisia, tiettyyn rajalliseen ajankohtaan sijoittuvia tarkasteluita (Eriksson & Koistinen 2005: 21–22).

Muutaman muuttujan kohdalla tapausta tarkastellaan myös pitkittäisnäkökulmasta käyttäen ennen ja jälkeen -asetelmaa, eli ilmiön kehittymistä tai muuttumista tutkitaan pidemmällä aikavälillä (ks. Eriksson & Koistinen 2005: 21–22). Tämän niin kutsutun tilkkutäkki-menetelmän tavoitteena on muodostaa mahdollisimman kokonaisvaltainen käsitys ilmiöstä yhden tapauksen näkökulmasta (ks. Eriksson & Koistinen 2005: 21–22). Tutkimuksen tavoitteena ei niinkään ole löytää kaupunkialueiden alueellisen eriytymiskehitykseen yleistettäviä tuloksia vaan tarkastella aiempien tutkimustulosten kehityskulkujen yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia yhden tapauksen näkökulmasta sekä selvittää, millä logiikalla juuri tämä erityinen tapaus toimii.

Pääkaupunkiseudun alueellisen eriytymisen ja segregaaation on osoitettu olevan hyvin pienimuotoista ja huono-osaisuuden kasautuvan pieniksi, korttelin tai rakennuksen kokoisiksi köyhyystaskuiksi erityisesti kerrostalolähiöihin (ks. luku 5). Asumismuotojen sekoittaminen on johtanut tilanteeseen, jossa paikallisia sosiaalisia ongelmia ei välttämättä havaita kaupunki- tai kaupunginosatasolla, minkä vuoksi onkin järkevämpää tutkia pienempiä aluetasoja. Myös tulokset riippuvat paljon valitun tarkasteluyksikön koosta, sillä alueiden välisten erojen on huomattu vähenevän aluekoon kasvaessa ja vastaavasti, mitä pienempiä

aluejaot ovat, sitä suuremmat ovat alueiden välillä havaittavat erot ja sitä vähemmän tietoa häviää keskiarvon alle (esim. Karisto & Montén 1996). Sen lisäksi, että alueiden välinen eriytyminen näyttäytyy voimakkaampana tarkan aluetason tarkastelussa, myös eriytymisen alueellista rakennetta on mahdollista tarkastella yksityiskohtaisemmin (Vilkama 2011). Perinteisesti alueiden eriytymistä koskevissa kotimaisissa tutkimuksissa on käytetty hallinnollisia aluejakoja (Lankinen 1997a, 1999; Maury 1997; Vilkama 2011) tai ruutukantaa (Vaattovaara 1998; Rusanen ym. 1999a; Ristisuo 2008). Tämän tutkimuksen tarkastelutasoksi on valittu Matinkylän hallinnollinen ja tilastollinen pienaluejako, jotta pienalueiden erot nousisivat esille ja mahdolliset huono-osaisuuden kasaumat paikallistuisivat selvemmin. Myös pienaluetarkkailussa asuinalueiden sisäinen heterogeenisyys voi jäädä piiloon ja asuinalueiden sosioekonomisen rakenteen kuva voisi muodostua erilaiseksi, jos tarkasteltaisiin erikseen pientalo- ja kerrostaloalueita. Matinkylän pienalueet ovat kuitenkin rakennuskannaltaan melko homogeenisia lukuun ottamatta Tiistilän ja Matinhäiden pienalueita, joiden rakennuskannat koostuvat niin kerrostalo- kuin pientaloalueista. Tässäkin tutkimuksessa kyse on tutkittavien indikaattoreiden keskiarvoista Matinkylän pienalueilla, minkä vuoksi on tärkeää korostaa, ettei alueella välttämättä ole lopulta yhtään keskiarvoa edustavaa kotitaloutta. Tästä syystä on tärkeää muistaa, että keskiarvo on vain viitteellinen arvio ilmiöstä asuinalueella, eikä tilastoissa havaittua keskiarvoa tule yleistää koskemaan kaikkia alueen asukkaita.

Matinkylän alueellista eriytyneisyyttä tutkitaan kvantitatiivisella menetelmällä.

Tutkimuksessa tarkastellaan tilastoaineiston avulla Matinkylän pienalueita ja niiden välisiä eroja. Yksittäisistä muuttujista muodostetaan kartografisia esityksiä, joiden avulla Matinkylän pienalueiden väliset erot nousevat selkeästi esille. Aineiston visualisointi kartoiksi on tässä tutkimuksessa olennaista, sillä tarkoituksena on tarkastella sosiaalisen eriytymisen spatiaalista ulottuvuutta, jonka kartat tuovat hyvin esille. Lisäksi kartat havainnollistavat alueiden sijainnin merkityksestä eriytymisessä (ks. esim. Maury 1997: 57). Tarkastelussa ei niinkään ole kyse asuinalueiden segregaatoin, vaan eriytymisen tarkastelusta. Karttojen avulla tutkitaan alueiden välisiä eroja ja tavoitteena on paikantaa paremmin ja heikommin menestyvät pienalueet. Analyysiin valituista indikaattoreista osa liittyy selkeämmin segregaatoin kuvaamiseen ja toisilla mitataan alueiden erilaisuutta. On pidettävä mielessä, että tutkimuksessa pyritään paikantamaan muuttujien ääripäät sekä vertailemaan pienalueita toisiinsa eikä kyseessä ole hyvien tai huonojen alueiden esiin nostaminen, sillä tässä tutkimuksessa ei ole määritelty hyvän ja huonon rajaa.

Kartat on tuotettu käyttämällä MapInfo Professional paikkatieto-ohjelmaa. Tutkimuksen tilastoaineisto on poimittu pääkaupunkiseudun kuntien, HSY:n ja Uudenmaan liiton ylläpitämästä pääkaupunkiseudun aluesarjat -tilastotietokannasta (2011). Aluesarjojen tiedot ovat suurelta osin peräisin Tilastokeskukselta. Tilastotiedot ovat raakamuodossa absoluuttisina lukuina, ja niitä on muokattu käyttökelpoiseen muotoon Excel tilasto-ohjelmalla. Tutkimuksessa käytetään pienaluetasoa, minkä vuoksi jotain tilastotietoja ei ole voitu käyttää, koska niitä ei ole ollut saatavilla pienaluetasolla. Mukana ovat kaikki Matinkylän pienalueet lukuun ottamatta Miessaarta, joka on väestömäärältään niin pieni, ettei sen pohjalta voi tehdä luotettavia johtopäätöksiä. Tilastollisen tarkastelun ohella Matinkylän pienalueiden fyysisiä ja rakenteellisia ominaisuuksia on pyritty havainnollistamaan valokuvien avulla.

Seuraavaksi esitellään tutkimuksessa käytettäviä sosiaalisen eriytymisen mittaamisen kannalta keskeisimpiä muuttujia ja pyritään havainnollistamaan muuttujien keskinäistä suhdetta sekä vaikutusta alueelliseen eriytymiseen.

6.3 Sosiaalisen eriytymisen indikaattorit

Perinteisesti asuinalueiden eriytymistä ja segregatiota on tarkasteltu asukkaiden perherakenteen, tulotason, koulutuksen, yhteiskuntaluokan, kielen, etnisen alkuperän tai sosiaalisten ongelmien perusteella (Shevky & Bell 1961: 3; ks. myös Lankinen 1994: 10; Ilmonen 1997a: 13–14). Väestön alueellista eriytymistä ja kotitalouksien preferenssien muodostumisesta on esitetty monia eri tekijöitä painottavia teorioita. Eräät kaupunkitaloustieteen teorian näkevät asuinalueiden sosiaalisen rakenteen muotoutumisen taustalla kotitalouksien rationaaliset valinnat, joiden myötä samankaltaisten kotitalouksien yhteneväiset preferenssit johtavat samankaltaisiin valintoihin asuntomarkkinoilla ja näin ollen alueelliseen keskittymiseen (esim. Alonso 1964). Myös sosiokulttuurisia prosesseja painottavat teorian katsovat eriytymisen olevan tulosta erilaisten kotitalouksien valinnoista, jotka muodostuvat taloudellisten tekijöiden sijaan yksilöiden sosiaalisten ja kulttuuristen ominaisuuksien mukaan ja ilmenevät erilaisina elämäntyyleinä ja asumispreferensseinä (esim. Bourdieu 1984; Vaattovaara 1998). Rakenteelliset segregatioteorian puolesta katsovat näennäisesti luonnollisilta vaikuttavien yksilöiden preferenssien mukaisten asuinpaikan valintojen olevan todellisuudessa vahvasti kapitalististen tuotantoprosessien ohjaamia (esim.

Harvey 1985). Myös julkisen vallan toimien nähdään olevan kapitalististen markkinaprosessien ohjaamia ja näin ollen aktiivisessa roolissa asuinalueiden eriytymisessä (esim. Harvey 1985). Toisaalta sosiaalisen konstruktionismin puolestapuhujat ovat korostaneet, että taloudellisetkin rakenteet perustuvat kulttuuriselle konstruktiolle ja ovat olemassa vain tietyssä kulttuuriympäristössä (esim. Berger & Luckmann 1966/1994).

Lankinen (1997b: 172) nimeää keskeisiksi sosiaalista eriytymistä kuvaaviksi mittareiksi väestön tulotason, sosioekonomisen aseman ja koulutustason. Hänen (Lankinen 1997b: 172) mukaansa nämä mittarit ovat varsin neutraaleja arvoulottuvuudeltaan, toisin kuin segregaatiota käsittelevät mittarit kuten työttömyys tai toimeentulotuen saaminen. Myös Vaattovaara (1998: 98–99) mainitsee tärkeimmiksi sosiaalista eriytymistä kuvaaviksi muuttujiksi koulutustason, erityisesti korkeakoulututkinnon merkityksen ja tulotason, jotka yhdessä alueen rakennuskannan kanssa toimivat eri väestöryhmiä alueellisesti erottelevina tekijöinä. Lisäksi työttömyysaste on hänen mukaansa merkittävä muuttuja erityisesti segregaatioprosessin näkökulmasta (Vaattovaara 1998: 99). Matinkylän sosiaalisen erilaisuuden kuvaamisessa käytetään niin neutraaleja kuin erilaisuuden epätoivottavaa kehitystä kuvaavia indikaattoreita, jotka ovat valittu aiempien pääkaupunkiseudun alueellisen eriytymisen tutkimusten ja kaupunkialueiden eriytymistä selittävien teorioiden pohjalta (ks. luvut 4 ja 5).

Asuinalueiden kehitykseen vaikuttavat olennaisesti alueen rakenteelliset tekijät (ks. luku 4.1), joita tarkastellaan alueen asuntokannalla, asuntojen hallintamuodoilla sekä huoneistotyypeillä. Alueiden rakenteelliset tekijät ovat pitkälti tulosta ajanmukaisesta kaupunkipolitiikasta ja suunnitteluvaiheessa vallitsevasta tyyliuuntauksesta sekä arvoista ja ihanteista (ks. luku 7.1). Matinkylän väestön sosioekonomista rakennetta tarkastellaan koulutus- ja tulotason sekä työttömyysasteen ja vieraskielisten osuuden näkökulmasta. Sosiaalisten ja rakenteellisten indikaattoreiden tueksi on valittu myös eräitä kotitalouksien ominaisuuksia ja elämänvaihetta kuvaavia indikaattoreita, kuten väestön ikärakenne, asuntokuntien koko sekä lapsiperheiden ja yksinhuoltajien suhteellinen osuus. Elämänvaihetta ja elinkaariajattelua korostavissa teorioissa kotitalouksien muuttuvan perherakenteen katsotaankin vaikuttavan niiden asumispreferensseihin, jolloin alueiden rakenteelliset tekijät, kuten asuntotarjonta ja sijainti kaupunkirakenteessa ohjaavat eri elämänvaiheessa olevat perhetyypit eri asuinalueille (ks. luku 3.1).

Koska alueellinen eriytyminen ja segregatio voidaan käsittää joko tietyn hetken tilaksi tai ajalliseksi prosessiksi, on indikaattorit valittu kuvaamaan näitä molempia: osa indikaattoreista ilmaisee ainoastaan tämän hetkistä tilaa, kun taas neljällä mittarilla pyritään kuvaamaan alueellisen eriytymisen prosessia. Seuraavaksi esitellään indikaattorien tehtävät eli, mitä niillä pyritään kuvaamaan ja kuinka ne ovat kytköksissä toisiinsa.

6.3.1 Rakenteelliset muuttujat

Pienalueiden rakenteellista erilaisuutta tutkitaan asuinalueiden asuntokannalla sekä asuntojen huoneistotyypeillä ja hallintaperusteilla.

Asuntokanta

Asuntokantaa kuvataan kerrostalojen osuudella asuntokannasta. Alueen asuntokannan ja väestön sosiaalisen rakenteen välillä nähdään olevan suoraan verrannollinen yhteys (ks. Valkonen ym. 1984). Mauryn (1997: 83–84) tutkimuksesta ilmenee, että pääkaupunkiseudun kerrostalolähiöistä puolet on luonnehdittavissa alueiksi, joihin on keskittynyt muita alueita enemmän sosiaalisia ongelmia. On myös osoitettu, että kerrostalolähiöiden asukkaat saavat asumistukea keskimäärin puolitoista kertaa useammin suhteessa kunnan koko väestöön (Lankinen 1998: 36–43). Lisäksi asuinympäristön kerrostalomaisuus selittää pääkaupunkiseudulla kantakaupunkia lukuun ottamatta asukkaiden kokemaa rauhattomuuden ja turvattomuuden tunnetta (Kortteisen ym. 2005: 127). Kerrostaloympäristössä rauhattomuutta koetaan neljä tai viisi kertaa useammin kuin omakotitaloympäristössä siten, että mitä korkeampi kerrostalo on kyseessä, sitä yleisempi on rauhattomuuden tunteen kokemus (Kortteinen ym. 2005: 127). Myös asuntokannan huoneistotyyppien jakaumaa tarkastellaan, sillä sen katsotaan vaikuttavan suoraan sinne valikoituvien kotitalouksien perhevaiheeseen, ikärakenteeseen ja kokoon.

Hallintaperuste

Hallintasuhdetta tarkastellaan vuokra-asuntojen ja aravavuokra-asuntojen osuudella asuntokannasta. Asuinalueen asuntojen hallintamuotojakauma vaikuttaa voimakkaasti sinne valikoituvan väestön sosiaaliseen rakenteeseen, ja sitä voidaankin pitää merkittävänä tekijänä alueellisen eriytymisen prosessissa. Vuokra-asumisen on nähty olevan yhteydessä matalampaan tulo- ja koulutustasoon sekä toimeentulo-ongelmiin ja työttömyyteen (mm. Lankinen 1998; Kurkinen 2005: 37). Vuokra-asunnot ovat kooltaan yleensä omistusasuntoja

pienempiä, minkä vuoksi lapsiperheiden osuus on niissä suhteellisesti matalampi kuin omistusasunnoissa (Laakso & Loikkanen 1993). On myös todettu, että asuntomarkkinoilla heikossa asemassa olevat, kuten yksinhuoltajat ja matalatuloiset asuvat suuremmissa määrin alueilla, joilla on runsaasti vuokra-asuntoja (Maury 1997: 73). Lisäksi sosiaaliset tuet, erityisesti asumistuki, suuntautuvat korostetusti vuokralla asuviin kotitalouksiin (Lankinen 1998: 36–43). Erityisesti sosiaalinen vuokra-asuminen erottelee asukkaita tulotason mukaan, sillä sen piiriin on hyväksytty ainoastaan pienituloisia (Valtioneuvosto 2008). Aiempien tutkimusten perusteella kaupungin vuokra-asuntoihin valikoituu keskimääräistä huono-osaisempaa väestöä (esim. Kortteinen ym. 2006: 3–4; Ala-Outinen 2010: 22–23). Lisäksi Turun alueellista eriytymistä koskevassa tutkimuksessa on osoitettu, että sosiaalisten vuokra-asuntojen keskittäminen tietyille alueille siten, että niiden osuus ylittää selvästi 20 prosenttia lisää sosioekonomisten resurssien puutetta (Nikkanen 2010: 162).

6.3.2 Kotitalouksien ominaisuudet ja elämänvaihe

Väestön ominaisuuksia ja elämänvaihetta, jotka ovat yhteydessä niin rakenteellisiin kuin sosioekonomisiin muuttujiin, tarkastellaan väestön ikä- ja perherakenteen indikaattoreilla sekä asutokuntien koolla.

Ikärakenne

Väestön ikärakenne on voimakkaasti yhteydessä sen sosioekonomiseen tasoon ja elämänvaiheeseen. Esimerkiksi Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudella mitattuna parhaiten menestyvillä kaupungeilla on alhaisin väestön keski-ikä (Seppänen & Rusanen 2000: 239). Koulutusaste onkin vanhemmilla ikäryhmillä keskimäärin matalampi kuin nuorilla. Myös pitkäaikaistyöttömyys on laman seurauksena keskittynyt yhä selvemmin yli 50-vuotiaiden ikäryhmään (Lankinen 1998: 32–36). Asuinalueiden rakentamisajankohta vaikuttaa siellä asuvan väestön keski-ikään, nimittäin alueittaisesta rakentamisesta on seurannut se, että mitä uudemmassa asuinalueesta on kyse, sitä nuorempi on alueen väestön ikärakenne (Maury 1997: 71). Väestön vanheneminen tai nuortuminen muuttoliikkeen voimin tai luonnollisen kehityksen seurauksena voi synnyttää muutoksia alueiden tulorakenteessa sekä asukkaiden sosioekonomisessa asemassa. Esimerkiksi tulotason on osoitettu nousevan iän mukana aina 50-vuotiaaksi asti (Laakso 1994: 21). Ikä liittyy myös kiinteästi

perhevaiheisiin ja sitä kautta vaikuttaa ihmisten asuinpaikan valintaan sekä liikkuvuuteen erityisesti lähimuuton osalta (Vaattovaara 1998: 138).

Asuntokunnat

Asuntokuntia tarkastellaan yksin asumisen sekä suurien, neljän tai useamman hengen kotitalouksien yleisyydellä pienalueittain. Molemmat muuttajat liittyvät kiinteästi väestön ikään ja ovat sidoksissa ihmisten elämänvaiheisiin. Yksin asuminen on kuitenkin suosittua kaikissa ikäryhmissä, ja siitä on tullut yleisin asumismuoto Suomessa (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2011). Suomessa yksin asuminen on yleisintä 45–64-vuotiaiden ikäryhmässä (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2011), mutta pääkaupunkiseudulla se on selvästi nuorten ja eläkeikäisten asumismuoto (Espoon kaupungin hyvinvointikertomus 2009: 47). Lisäksi yksin asuvien on huomattu olevan suuremmassa köyhyysriskissä erityisesti nuorimmissa ja vanhimmissa ikäryhmissä, vaikkei yksin asuminen itsessään lisää sosioekonomisten resurssien puutetta (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2011). Muuttuja liittyy myös toimeentulo-ongelmiin, sillä suurin osa toimeentulotuen hakijoista on yksin asuvia (Espoon kaupungin hyvinvointikertomus 2009: 31). Yksin asuvien on myös huomattu kokevan enemmän yksinäisyyttä, mikä puolestaan on kytköksissä yksilötason syrjäytymiseen (Espoon kaupungin hyvinvointikertomus 2009: 21).

Lapsiperheet ja yksinhuoltajuus

Lapsiperheiden osuutta tarkastellaan niiden osuudella kaikista perheistä. Tämä indikaattori liittyy kiinteästi elämänvaiheen ohella sosioekonomiseen asemaan ja omistusasumiseen (Vaattovaara 1998: 78). Yksinhuoltajia tarkastellaan heidän osuudella lapsiperheistä, ja muuttuja toimii erityisesti väestön yksipuolistumisen indikaattorina (Kortteinen & Vaattovaara 2000: 117). Vaikkei yksinhuoltajuuden katsota suoraan toimivan hyvinvoinnin uhkana, on yksinhuoltajien kotitalouksien keskuudessa yhdessä yksinasuvien kanssa huomattavasti muita asuntokuntia suurempi köyhyysriski (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2011). Esimerkiksi pienituloisuus on yksinhuoltajatalouksissa yleisempää kuin muissa asuntokunnissa keskimäärin ja työttömyys yleisempää kuin muissa lapsiperheissä (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2011). Lisäksi perheiden hajoamisen on todettu olevan kytköksissä sosiaaliseen ulottuvuuteen, nimittäin sosioekonomiselta tasoltaan heikommilla alueilla esiintyy enemmän perhe-elämään liittyviä ongelmia (Kääriäinen 1987).

6.3.3 Sosioekonomiset muuttujat

Pienalueiden sosioekonomista tasoa kuvaaviksi muuttujiksi on valittu koulutus- ja tulotaso sekä työttömyysaste ja vieraskielisten osuus väestöstä.

Koulutus

Koulutusta tarkastellaan korkea-asteen eli alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudella sekä erikseen ylemmän korkeakoulututkinnon tai tutkijakoulutuksen suorittaneiden osuudella. Lisäksi tarkasteluun otetaan mukaan ylemmän korkeakouluasteen tai tutkijakoulutuksen suorittaneiden osuuden muutos vuosien 2000 ja 2010 välillä.

Koulutustaso on yksi voimakkaimmin esiin nousevista ja käytetyimmistä yksittäisistä erilaistuneisuutta kuvaavista muuttujista (Vaattovaara 1998: 99). Koulutusta pidetään väestön hyvinvoinnin edellytyksenä, joka vaikuttaa ammatilliseen etenemiseen, sosiaaliseen statukseen ja siten elintasoon sekä elintapoihin, ja sen puutteen on todettu lisäävän syrjäytymisen uhkaa (Vaattovaara 1999: 124–125; Kurkinen 2005: 51–52).

Korkeakoulutuksen merkitys on voimistunut informaatioalaan perustuvan taloudellisen nousun myötä, ja sen yhteys korkeaan tulotasoon on vahvistunut entisestään (Kortteinen ym. 1999: 416; Lankinen 2007: 3). Korkeakoulututkinnon suorittaneiden asuinalueen valinnassa voidaan selvästi erottaa yhtenevää alueellista keskittymistä, ja keskeinen alueellinen jako tapahtuu nimenomaan korkeakoulututkinnon suorittaneiden ja muun koulutusasteen suorittaneiden välillä, joskin vähän koulutettujen ryhmässä on myös havaittu suhteellista keskittymistä (Kortteinen ym. 1999: 416–418; Vaattovaara 1999: 124–125). Lisäksi korkeakoulutuksen on huomattu vaikuttavan ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen, sillä hyvän terveyden yleisyys on korkea-asteen suorittaneiden keskuudessa peräti 2,5-kertainen vain perusasteen koulutuksen suorittaneisiin verrattuna (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2011).

Tulotaso

Myös tulotaso toimii alueiden sosiaalisen eriytymisen indikaattorina, ja sen yhtenevyys korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuteen on merkittävä (Vaattovaara 1998). Alueelliset tuloerot ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana kasvaneet, sillä väestö on sijoittunut asumaan aiempaa selvemmin tulojensa mukaan synnyttäen yhä laajempia ja yhtenäisempiä alueita (Kortteinen ym. 1999: 415–416). Suomalaisessa yhteiskunnassa tulot ovat voimakkaasti riippuvaisia väestön koulutustasosta, työmarkkina-asemasta sekä elinvaiheesta

(Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2011). Tulot jakautuvat iän mukaan siten, että nuoret aikuiset ja yli 65-vuotiaat ovat useammin pienituloisia kuin muihin ikäryhmiin kuuluvat (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2011). Toimeentulovaikeuksien on osoitettu vaikuttavan väestön hyvinvointiin sekä elämänlaatuun ja toimivan keskeisenä tekijänä syrjäytymisen prosessissa (Kurkinen 2005: 47–51; Espoon aluekuvaus 2006). Tulotasoa tarkastellaan tässä tutkimuksessa 15 vuotta täyttäneen väestön valtionveronalaisilla keskituloilla sekä niiden muutoksella vuosien 2001 ja 2009 välillä.

Työttömyys

Työttömyys on sosiaalisen eriytymisen indeksinä erittäin toimiva, sillä sen alueellinen kuva vastaa hyvin väestön sosioekonomista jakaumaa (Kortteinen ym. 1999: 414–415). Lisäksi Vaattovaaran (1998: 98–99) mukaan työttömyys liittyy kiinteästi huono-osaisuuden kasautuvaan kehitykseen. Työttömyyttä tarkastellaan pienalueiden työttömyysasteella vuonna 2008 sekä työttömyysasteen muutoksella vuosien 2004 ja 2008 välillä. Työ on ihmisten hyvinvoinnin kannalta merkittävä tekijä, sillä on huomattu, että työttömät voivat keskimäärin huonommin ja ovat sairaampia kuin työlliset (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2011).

Työttömyys onkin yhteydessä moniin terveydellisiin sekä psykososiaalisiin ongelmiin ja toimii keskeisenä syrjäytymistä aiheuttavana tekijänä (Kortteinen & Tuomikoski 1998: 7–8; Kurkinen 2005: 47–48). Yksilötason syrjäytyminen voi johtaa alueiden segregoitumiseen, kun syrjäytyneet yksilöt keskittyvät samoille alueille (Sihto 2000: 5–11). Työttömyys ja toimeentulo-ongelmat näyttävät pääkaupunkiseudulla kasautuvan lähinnä kerrostalo- ja vuokra-asuntovaltaisille alueille, erityisesti kaupungin tarjoamiin vuokrataloihin (Kurkinen 2005: 37; Kortteinen & Vaattovaara 2011). Työttömyyden on myös osoitettu olevan aluevaikutukseltaan ainakin osittain tarttuva ilmiö, ja pahimmilla työttömyysalueilla työttömyys näyttää kehittyvän pitkäaikaistyöttömyydeksi muita alueita yleisemmin (Espoon erilaiset alueet 2001: 21; Kauppinen ym. 2009).

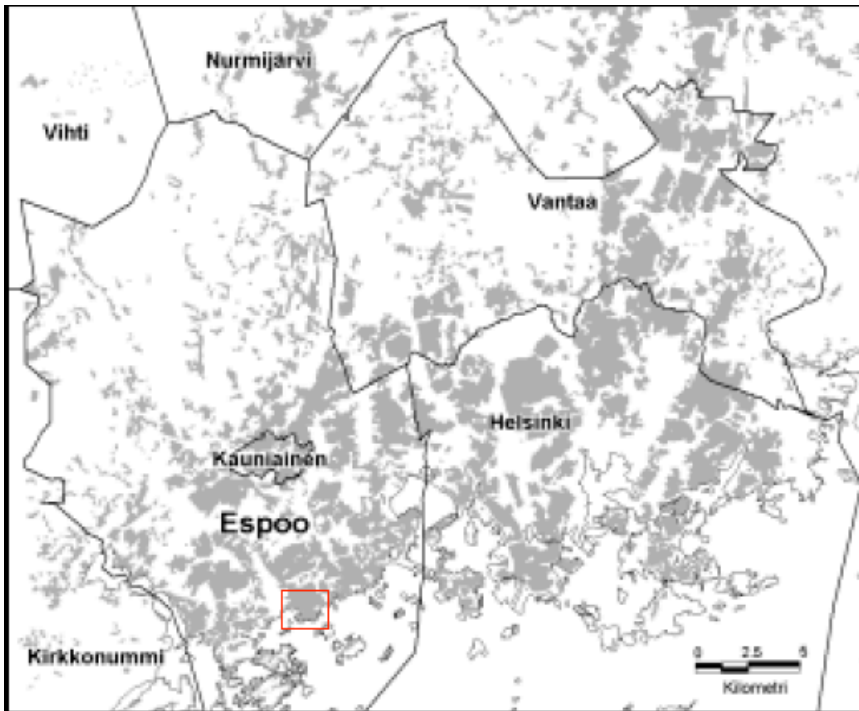
Maahanmuuttajat

Myös etnisen segregaation on osoitettu olevan alueellisesti yhteydessä sosiaaliseen eriytymiseen (Kortteinen & Vaattovaara 2000; Vilkkama 2011). Maahanmuuttajien keskittymistä tarkastellaan vieraskielisten eli muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien osuudella väestöstä vuonna 2010 ja heidän osuuden muutoksella vuosien 2000 ja 2010 välillä. Ulkomaalaisten osuus on edelleen Suomessa kansainvälisesti verrattuna hyvin

matala, mutta heidän määrä on kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana huomattavasti (Vilkama 2011). Maahanmuuttajien määrällinen kasvu ei myöskään ole alueellisesti jakautunut tasaisesti, vaan sen alueellinen malli osoittaa, että etniset vähemmistöt ovat kasautuneet samoille alueille kuin sosioekonomisesti huono-osainen väestö (Kortteinen & Vaattovaara 2000: 118; Vilkama 2011). On kuitenkin osoitettu (esim. Beqiri 2008: 38), etteivät maahanmuuttajat hakeudu asumaan samoille alueille muodostaakseen etnisiä keskittymiä, vaan ulkomaalaisväestön keskittymisen nähdään olevan sidoksissa kaupungin vuokra-asuntojen sekä edullisemman asuntokannan alueelliseen keskittymiseen.

Ulkomaalaisuus ei itsessään ole sosioekonominen ongelma, mutta etnisten keskittymien sosioekonomisesti huono-osaisimmilla alueilla pelätään tietyn rajan ylitettyään aiheuttavan asuinalueiden leimautumista sekä hyväosaisten poismuuttoa alueelta, mikä puolestaan voi johtaa väestön yksipuolistumiseen, sosioekonomisen huono-osaisuuden kasautumiseen ja lopulta alueelliseen segregatioon (Andersson & Molina 2003: 247; Vilkama 2011).

7 Tutkimuskohteena Matinkylä

Kuva 1. Matinkylän sijainti pääkaupunkiseudulla. (Seutu-CD-00)

Tutkimusalue Matinkylä sijaitsee Suomenlahden rannikolla, merellisessä Etelä-Espoossa, noin 14 kilometriä Helsingin keskustasta länteen (Kuva 1). Matinkylä on Suomen toiseksi suurimman kaupungin Espoon kaupunginosa, joka yhdessä Olarin kanssa muodostaa yhden Espoon viidestä kaupunkikeskuksesta. 18 800 asukkaan Matinkylä muodostaa 55 prosenttia koko Suur-Matinkylän kaupunkikeskuksen väkiluvusta, ja Matinkylän asukasluvun on ennustettu kasvavan noin yhdeksällä prosentilla vuoteen 2020 mennessä, kun Espoossa ja Suur-Matinkylän alueella kasvun on ennustettu olevan 16–19 prosentin luokkaa (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011; Espoon väestöennusteet 2011–2020 2011: 2). Tutkimusalue Matinkylä koostuu viidestä pienalueesta: Matinmetsästä, Tiistilästä, Matinlahdesta, Matinkylän keskuksesta sekä Nuottaniemestä (Kuva 2).

Pienalueista Tiistilä, Matinlahti sekä Matinmetsä ovat asukasluvultaan suurimmat ja niiden osuus Matinkylän väestöstä on yli 75 prosenttia (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011). Matinkylä rajautuu pohjoisessa Länsiväylään ja Olarin kaupunginosaan, lännessä Suomenojan jätevesialtaaseen ja Kaitaan kaupunginosaan, idässä Gräsanojaan ja Haukilahden kaupunginosaan sekä etelässä Suomenlahteen.

Kuva 2. Ilmakuva Matinkylästä. (Espoon Karttapalvelu 2011)

Matinkylän pienaluejako muuttui 1990-luvun puolivälissä siten, että Matinkylän keskuksen pienalueesta osa siirrettiin Tiistilän pienalueeseen. Matinkylän keskuksen pienalueella asui tuolloin alle 450 asukasta, eikä aluemuutos näin ollen tuonut merkittävästi lisää asukkaita Tiistilän pienalueelle (Paakko 2003; Pääkaupunkiseudun aluesarjat ja Tilastokeskus 2011). Pienaluejaon muutoksen seurauksena Matinkylän keskuksen asukasluku jäi kuitenkin niin pieneksi, ettei pienaluetta ole voitu ottaa mukaan tarkasteluun joidenkin indikaattoreiden muutoksen mittaamisessa.

Seuraavaksi kerrotaan lyhyesti Matinkylän synnystä ja sen nopeasta kehityksestä kylästä lähiöksi sekä tämän myötä syntyneestä aluerakenteesta. Tämän jälkeen kuvaillaan Matinkylän pienalueiden fyysistä rakennetta ja havainnollistetaan valokuvien avulla. Tämän avulla pyritään nostamaan esille 1960-luvun funktionaalisen suunnittelun ja lähiöitymisen seuraukset, jotka ovat selvästi jättäneet jälkensä Matinkylän kaupunkirakenteeseen ja sitä kautta vaikuttaneet pienalueiden sosiaaliseen eriytymiseen. Lopuksi tarkastellaan Matinkylän sosiaalista kehitystä aiempien tutkimusten valossa.

7.1 Matinkylän lyhyt historia

Matinkylän synty ja nopea kasvu tapahtui osana laajempaa, koko Suomea ja erityisesti pääkaupunkiseutua koskettavaa kaupungistumisprosessia (Jalkanen ym. 2004). 1960-luvun alussa elinkeinorakenteen painopisteen siirryttäessä alkutuotannosta teollisuus- ja palveluammatteihin sekä tämän aiheuttamien yhteiskunnallisten muutosten siivittämänä syntyi voimakas muuttoaalto maaseudulta kaupunkeihin (Jalkanen ym. 2004). Väestön maaltamuutto synnytti valtavan asuntotarpeen, ja uudet asukkaat ohjattiin erillisille asuinalueille kaupunkien ulkopuolelle johtuen kuntien omistaman maan niukkuudesta ja rakennusliikkeiden hankkimien alueiden käyttöön otosta (Jauhiainen 1995: 273). Samaan aikaan elementtirakennustekniikan käyttöönoton myötä rakentaminen teollistui ja tehostui massatuotannoksi (Jauhiainen 1995: 273). Tällöin edelleen funktionaalisessa hengessä syntyi uusi äärrationaalinen ajatussuunta, kompaktikaupungin ajatus, jonka perustana toimi tiivis ruutukaavamalli (Jalkanen ym. 2004). Kompaktikaupungin ajatus poikkesi voimakkaasti perinteiselle funktionalistiselle kaupunkimallille ominaisesta kaupunkirakenteen hajauttamisesta ja toimintojen eriyttämisestä (Jalkanen ym. 2004). Kompaktikaupungin tavoitteena oli maankäytön tehostaminen ja tarkoituksena oli synnyttää tiivis kaupunkirakenne, jotta asukkaiden kontaktit ja palvelut paranisivat. Tämän ajan tehokkaaseen rakentamiseen kuuluivat olennaisesti myös aluerakentamissopimukset, joissa maanhankinta, rahoitus, suunnittelu, rakentaminen ja asuntosäästäminen niputettiin yhteen (Jauhiainen 1995: 273–274; Jalkanen ym. 2004).

Vielä 1960-luvulla maaseutumaisen Matinkylän 1500 asukasta asui lähinnä rannan tuntumassa ja toisaalta Jorvaksentien varrella (Kuva 3). Kun Jorvaksentie levennettiin moottoritieksi, alueesta tuli sopiva lähiörakennuskohde (Heino 1986). Samaan aikaan Espoo muuttui maalaiskunnasta kauppalaksi saaden täydet kaavoitusoikeudet itselleen (Kurkistuksia Espooseen... 2006). Kauppalalla ei kuitenkaan ollut valmiuksia vastata kasvavaan asuntokysyntään, minkä vuoksi se solmi useita aluerakentamissopimuksia rakennusliikkeiden kanssa (Kurkistuksia Espooseen... 2006). Tällöin vuonna 1965 rakennusliike Haka osti Matinkylän kartanon maat, ja samalla solmittiin aluerakentamissopimus, jossa sovittiin, että Haka rahoittaa ja on vastuussa Matinkylän asuinalueen suunnittelusta, rakentamisesta sekä kunnallistekniikan toteuttamisesta (Kurkistuksia Espooseen... 2006). Kaikki rakentamisesta koituvat kustannukset ja maanhinnan Haka siirsi asuntojen ja muiden rakennusten hintoihin (Heino 1986).

Kuva 3. Matinkylä Helsingistä päin katsottuna vuonna 1969. (Masa 2009)

Ajateltiin, että uusille asukkaille rakennettaisiin esikaupunkieihin nopeasti asuntoja, jotka tarvittaessa purettaisiin, kun ne alkaisivat rapistua. Alustavasti Matinkylän kartanon maille varattiin 75 000–90 000 kerrosneliömetriä rakennusoikeutta 9000 asukkaan yhdyskuntaa varten (Trendit muuttuvat... 2005). Muuttoliikkeen jatkuessa ja asumisväljyyden kasvaessa Matinkylän alun perin väljä puutarhakaupunkimainen kaava haudattiin nopeasti, ja lopulta rakennusoikeutta kaavoitettiin 450 000 neliötä, jonka myötä alueen asukastavoite nelinkertaistui vuosien 1966 ja 1968 välillä (Trendit muuttuvat... 2005). Tehokkuustavoitteet nousivat keskeisiksi, eikä arkkitehteillä ollut juurikaan sanavaltaa alueen rakennusjohtoisessa asuntotuotannossa (Päivänen 1997: 109). Matinkylästä tulikin Hakan teknostruktuurin ja aluerakentamisen suurprojekti Espoossa, jota ei enää pidetty lähionä, vaan siitä suunniteltiin monipuolista yhteiskuntaa (Hankonen 1994: 441–447 cit. Päivänen 1997: 109).

Kompaktikaupunkirakentaminen ja ruutukaavamalli joutuivat voimakkaan kritiikin kohteeksi jo 1970-luvun alussa, kun niille asetetut esteettiset ja sosiaaliset päämäärät eivät toteutuneet (Jalkanen ym. 2004: 26). Määrällisten ja taloudellisten tavoitteiden aiheuttama korkea rakennustehokkuus ei yksin synnyttänyt toivottua kaupunkielämää (Jalkanen ym. 2004: 26). Rakentamisen tehokkuustavoitteiden kritiikki johti ympäristön, historiallisen kaupunkiympäristön ja asukkaiden mielipiteiden huomioonottamiseen ja sen myötä yhä asukaslähtöisempään suunnitteluun (Jauhiainen 1995: 274–275). Ruutukaavamallin ja teollisen rakennustavan onkin katsottu johtaneen yksitoikkoisiin asunto- ja talotyyppisiin lähiörakentamisalueilla. Alueiden katsotaan jääneen toiminnallisesti yksipuolisiksi ja eriytyneiksi sekä sosiaalisesti köyhiksi (Jalkanen ym. 2004: 26).

Kuva 4. Matinkylä Helsingin suunnasta katsottuna vuonna 2009. (Masa 2009)

Matinkylä kuvastaa hyvin funktionaalisen lähiörakentamisen henkeä niin asemakaavoituksen, seudullisen yhdyskuntarakenteen, aluerakentamisen kuin rakennusliikkeiden valtakauden näkökulmasta (Hankonen 1994 cit. Päivänen 1997: 109). Muutos kylästä lähiöksi tapahtui nopeasti, kun Matinmetsän ja Tiistilän pohjoisosan kerrostaloalueet rakentuivat pääosin 1970-luvulla (Matinkylä – Olari... 2009: 42). Matinkylän ympäristö on kuitenkin selvästi muuttunut sen alkuajan lähiömäisestä aluerakenteestaan, kun aluetta on ensin 1980- ja 1990-luvuilla rakennettu vähitellen rantaa ja reunoja kohden (mm. Järvinen & Saarinen 2008: 8) sekä myöhemmin 2000-luvun alussa alueen pohjoisosaan on noussut uusi kauppakeskus, jonka ympäristö on tarjonnut aivan uudenlaisen kerrostalovaltaisen asuinalueen (Kuva 4). Suurista asukastavoitteista huolimatta Matinkylä on jäänyt ainoastaan 18 800 asukkaan kaupunginosaksi.

7.2 Matinkylän nykypäivän kuvailua

Matinkylä koostuu neljästä rakentamisajankohdaltaan ja rakennuskannaltaan sekä fyysisiltä ominaisuuksiltaan erilaisesta vyöhykkeestä. Toisaalta alueen voidaan nähdä myös jakautuvan selkeästi kahtia – sisämaan kerrostaloalueisiin sekä merenläheisiin pientaloalueisiin. Kaupunginosan leimaavinta rakennuskantaa edustaa Matinkylän 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa rakennetun vanhan ostoskeskuksen ympäristö, jonne sovellettu

kompaktikaupunkiajatus on tuottanut monotonisen, kolkon ja muista lähiöistä erottautumattoman kerrostaloalueen (Kuva 5) (Päivänen 1997: 108).

Kuva 5. Matinkylän vanha ostoskeskus, Matinmetsä. (Tekijän oma 2011)

Tätä Matinkylän vanhinta aluerakennetta kuvastaa kalliainen ruutukaavapuisto ja siitä itään päin asteittain madaltuva ja väljentyvä kerrostalokanta, jonka rakennuksille on ominaista karkea, pesubetonipintainen harmaa julkisivu (ks. Päivänen 1997: 108). Voimakkaimmin Matinmetsän ja Tiistilän pienalueiden rakennuskantaa leimaavat vanhaa ostoskeskusta ympäröivät, 16-kerroksiset ulkonäöltään tylt kerrostalot, jotka määrittävät voimakkaasti alueen maisemaa ja edustavat monelle sitä varsinaista Matinkylää (Kuva 5). Juuri tätä osaa on usein kuvattu Matinkylän sosiaalisten ongelmien ruumiillistumaksi (Päivänen 1997: 108).

Toinen vyöhyke sijoittuu vanhasta ostoskeskuksesta rantaan päin. Tällä pääosin 1980-luvulla rakennetulla alueella talot ovat enemmän maastoon sovitettuja, vaihtelevan korkuisia ja tiilipäällysteisiä (Päivänen 1997: 111) ja asutus painottuu rivitaloihin sekä matalimpiin kerrostaloihin (Kuvat 6 ja 7). Suuri osa Tiistilän ja Matinlahden pienalueista on rakennettu 1980-luvulla (Kuvat 6 ja 7).

Kuva 6. Tiistilä. (Tekijän oma 2011)

Kuva 7. Matinlahti. (Tekijän oma 2011)

Kolmantena vyöhykkeenä erottuvat rannan läheisyydessä sijaitsevien Nuottaniemen ja Matinlahteen kuuluvan Koukkuniemen pientaloalueet (ks. Kuva 8). Alueet kuuluvat rakentamisajankohdaltaan Matinkylän vanhimpiin pienalueisiin, mutta ovat kuitenkin tiivistyneet runsaasti 1980-luvulta lähtien (Päivänen 1997: 116–117). Toinen ja kolmas vyöhyke ovat selvemmin perheille suunnattuja asuinalueita.

Kuva 8. Nuottaniemi. (Tekijän oma 2011)

Neljäs ja uusin vyöhyke sijaitsee vanhimmasta vyöhykkeestä pohjoiseen vanhan ostoskeskuksen ja Länsiväylän välissä. Matinkylän keskuksen pienalueesta koostuvaa vyöhykettä kuvaa tiivis kaupunkimainen rakenne, jonka keskeisenä elementtinä toimii vuonna 2001 avattu 150 000 neliömetrin suuruinen Iso Omenan kauppakeskus sekä sen läheisyyteen rakennetut modernit kerrostalot (Kuva 9).

Kuva 9. Matinkylän keskus. (Tekijän oma 2011)

Uusimman ja vanhimman alueen väliin tulee sijoittumaan Länsimetron ensimmäisen vaiheen pääte pysäkki, jonka suunnitellaan valmistuvan yhdessä Iso Omenan laajennuksen kanssa vuonna 2015 (Kuva 10) (Länsimetro 2011).

Kuva 10. Iso Omena ja länsimetron rakennustyömaa, Matinkylän keskus. (Tekijän oma 2011)

Matinkylää on erityisesti 1970–1980-luvuilla pidetty pahamaineisena lähiönä. Aluerakentajan Hakan vahvasta roolista johtuen Matinkylä leimautui voimakkaasti ja sille muodostui köyhälistökaupunginosan maine (Masa 2009). Matinkylässä kiinnitettiin lähiörakentamisen ajan hengen mukaisesti enemmän huomiota määrään kuin laatuun, minkä johdosta Matinkylän kehitys poikkesi tuolloin naapurikaupunginosistaan Olarista ja Haukilahdesta, jonne muutti varakkaampaa väestöä (Masa 2009). Matinkylä on pyrkinyt irtautumaan alueellisesta stigmastaan useiden parannusprojektien avulla. Vuonna 1996 alueella tehtiin ainutlaatuinen ympäristön perusparannusprojekti (Masa 2009). Lisäksi Matinkylä on ollut noin kymmenen vuotta ARA:n alueellisen korjausavustuksen kohteena (Masa 2009). Vuonna 2008 Matinkylä hyväksyttiin yhdessä kahden muun espoolaisen lähiön kanssa ympäristöministeriön lähiöohjelmaan, jonka avulla on pyritty parantamaan ikääntyneiden asuinalueiden viihtyisyyttä ja asukkaiden osallisuutta (Silta elävään lähiöön... 2011). Lisäksi hankkeen tavoitteena on ollut estää alueiden joutumista taantumiskierteeseen vahvistamalla niiden erityispiirteitä sekä alueellisin toimin tasapainottaa alueiden välisiä eroja ja tukea myönteiseen mielikuvaan perustuvaa alueen omaleimaisuutta. Matinkylässä hanke on

keskittynyt vanhan ostoskeskuksen ja sen lähiympäristön uudistukseen (Kuva 5), ja lähtökohtana on toiminut ajatus, että Matinkylän vanhan ostoskeskuksen paikalle rakennetaan asuintaloja, parkkipaikkoja ja asukkaiden yhteisiä kokoontumistiloja (Silta elävään lähiöön... 2011).

Parannusprojektien lisäksi Matinkylän mainetta on pyritty kohentamaan niin kutsutun lippulaivaprojektin avulla. Lippulaivana toiminut kauppakeskus Iso Omena onkin onnistunut muokkaamaan Matinkylän kuvaa myönteisemmäksi ja kohentamaan ympäristön laatua sekä houkuttelemaan alueelle myös muualla asuvia (Espoon monikulttuurisuusohjelman... 2009). Toinen merkittävä hanke, jonka uskotaan lisäävän Matinkylän vetovoimaa pääkaupunkiseudulla, on Matinkylän keskukseen rakennettavan uuden länsimetron päätepysäkki (Kuva 10) (Masa 2009). Metron vaikutus läntisen Espoon asuntohinnoissa on jo nähtävissä, ja suurimmat nousuodotukset ovat kaikkien tulevien metroasemien läheisyydessä sekä Matinkylässä, jossa neliöhinnat ovat vielä espoolaisittain maltillisella tasolla (Länsimetro... 2011). Metron uskotaankin toimivan meren ja luonnonläheisyyden rinnalla myyntivalttina Matinkylän asuntokaupassa (Länsimetro... 2011), mikä voi voimistaa Matinkylän mainetta hyväosaisena kaupunginosana.

7.3 Matinkylän ja sen pienalueiden kehitys aiempien tutkimusten valossa

Espoon alueellisessa tarkastelussa 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa Matinkylän kehitys näyttää olevan Espoon keskitasoa heikompa, mutta koko pääkaupunkiseutuun verrattuna Matinkylä ei erotu selvästi muita heikompana kaupunginosana (Paakko 2003). Matinkylän pienalueiden vertailu osoittaa huono-osaisuuden keskittyneen 1980-luvulta lähtien parille Matinkylän kerrostalovaltaiselle pienalueelle hyväosaisuuden painottuessa selkeästi yhdelle (Paakko 2003; ks. myös Lankinen 1994, 1998). Seuraavaksi tarkastellaan Matinkylän lähiöiden kehitystä vuosien 1980 ja 1995 välillä Lankisen (1994, 1998) tekemien lähiötutkimusten pohjalta. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan Matinkylän ja sen pienalueiden kehitystä 1990- ja 2000-luvulla aiempien tutkimusten valossa ensin yksittäisten mittareiden näkökulmasta ja sen jälkeen faktori- ja ryhmittelyanalyysien kautta. Lopuksi tarkastellaan matinkyläläisten kokemuksia elinympäristönsä laadusta ja viihtyvyydestä.

Tutkiessaan Matinkylän kolmen lähiön Matinmetsän, Matinlahden ja Tiistilän kehitystä vuosien 1980 ja 1995 välillä Lankinen (1998) havaitsi lähiöiden yleisen sosioekonomisen kehityssuunnan olevan aleneva ja erojen merkittäviä kerrostalojen vuokra-asukkaiden ja muissa asumismuodoissa asuvien kotitalouksien välillä. Matinkylän lähiöiden asukkaiden koulutuserot olivat huomattavat, kun ylemmän keskiasteen ja korkea-asteen koulutusta saaneiden osuutta väestöstä tarkasteltiin asumismuodoittain. Vuonna 1990 omistusasunnoissa asuvien koulutustaso oli merkittävästi korkeampi kuin vuokra-asukkaiden erityisesti korkea-asteella mitattuna. Lisäksi Matinmetsän, Matinlahden ja Tiistilän, kuten myös muiden tutkittujen lähiöiden koulutusstatuksen kehityssuunnan havaittiin olevan aleneva vuosien 1980 ja 1995 välillä. Kehitys oli Matinkylässä voimakkaampaa omistusasunnoissa kuin vuokra-asunnoissa. (Lankinen 1998)

Myös työvoiman sosioekonomisen statuksen kehityssuunta on vuosien 1980 ja 1990 välillä ollut laskeva. Keskimääräisten tulojen tarkastelusta ilmenee, että lähiöiden tulot olivat hieman matalammalla tasolla kuin Espoossa keskimäärin vuonna 1995. Asumismuotojen vertailu kuitenkin osoittaa, että kerrostalojen vuokra-asukkaiden keskimääräiset tulot olivat lähes kolmanneksen pienemmät Matinkylän lähiöiden keskitasoon verrattuna. Lisäksi tulotason ajallinen tarkastelu osoittaa, että Matinkylän lähiöiden asukkaiden tulotaso kohosi 1980-luvulla, mutta kääntyi laskuun vuodesta 1990 lähtien. Sen sijaan kerrostalojen vuokra-asukkaiden tulotaso pysyi samansuuruisena vuosien 1980 ja 1990 välillä, mutta vuodesta 1990 lähtien tulotaso romahti jyrkästi. (Lankinen 1998)

Lisäksi Matinkylän lähiöiden keskinäinen vertailu osoittaa, että erityisesti Tiistilässä sosioekonomisen statuksen ja tulotason suunta on vuosien 1980 ja 1990 välillä ollut aleneva toisin kuin esimerkiksi Matinlahdessa (Lankinen 1994: 27–29). Lankinen (1994: 27–29) toteaaakin, että Espoon tiheän tilastoaluejaon vuoksi osa alueista erottuu omiksi yksiköikseen, jolloin alueen sisäinen eriytymiskehitys nousee myös esille.

Espoon osa-alueellisessa vertailussa Matinkylä näyttää sijoittuvan 1990-luvun lopulla hieman Espoon keskitason alapuolelle korkeakoulutuksen sekä tulotason näkökulmasta ja työttömyysasteen sekä vieraskielisten osuudella mitattuna selvästi jakauman yläpäähän (Espoon erilaiset alueet 2001). Koko pääkaupunkiseudun vertailussa Matinkylä ei kuitenkaan korostu muita huono-osaisempaan alueena (ks. esim. Maury 1997). Matinkylän sisäiset erot ovat kuitenkin huomattavat. Suuria alueellisia tuloeroja kuvastaa Vaattovaaran (1998: 111–115) havainto, jossa Nuottaniemi kuului vuonna 1994 tulotasoltaan selvästi

pääkaupunkiseudun vauraimpien alueiden joukkoon, joiden tulotaso oli kohonnut keskitasoa nopeammin, kun taas hitainta alle keskiarvon jäävää tulotason kehitystä ilmeni kohtalaisina keskittyminä Matinkylän kerrostaloalueilla. Myös Matinkylän alueellisten koulutuserojen on todettu olleen huomattavia. Vuoden 1994 tarkastelussa Nuottaniemi kuului korkeasti koulutettujen alueiden joukkoon pääkaupunkiseudulla, jossa korkeasti koulutetun väestön osuus oli kohonnut keskitasoa nopeammin (Vaattovaara 1998: 103). Vastakohtaisesti Tiistilässä ja Matinmetsässä vuoden 2002 lopulla vain perusasteen koulutuksen saaneiden osuus oli 30 % väestöstä, mikä tarkoittaa, että noin kolmasosa alueiden väestöstä oli jäänyt ilman ammatillista koulutusta (Espoon aluekuvaus 2006: 16).

Yksittäisten mittareiden ohella pääkaupunkiseudun sosiaalista eriytymistä on pyritty selvittämään faktori- ja ryhmittelyanalyysillä. Vaattovaaran (1998) tutkimuksessa Matinkylän pienalueet jakautuvat täysin vastakkaisiin sosiaalisiin ryhmiin: Nuottaniemi väljästi asuviin asuntokuntiin, joita edustaa väljästi rakennetulla alueella omassa pientalossa asuva hyvätuloinen lapseton tai kaksilapsinen perhe, kun taas muut pienalueet urbaaneihin elämäntyyliä käyttävien ryhmään, joiden tyypillisenä asukaskuvana toimii pieni, usein lapseton, korkeasti koulutettu asuntokunta, joka asuu funkkiskaudella rakennetussa kerrostalossa tiheästi asutulla alueella. Myös Mauryn (1997) tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin pääkaupunkiseudun asuinalueiden sosiaalisia eroja 1990-luvun alussa, Matinkylän pienalueet jakautuvat erilaisiin sosiaalisiin ja fyysisiin aluetyyppeihin. Tiistilä sijoittuu aluetyypiltään lähiöniukkuuden jakajien ryhmään poiketen perhevaltaisuudellaan kuitenkin muista Espoon ryhmään kuuluvista alueista (Maury 1997). Ryhmää kuvastaa matalahko resurssitaso, joskaan ei matala, vaikka alueilla asuu huomattavan paljon toimeentulo-ongelmaisia ja yksinhuoltajaperheitä (Maury 1997). Matinmetsä kuuluu puolestaan esikaupunkien nuorten tulevaisuuden menestyjien ryhmään, joskin on hieman keskitasoa deprivoituneempi (Maury 1997). Ryhmä erottuu asukkaiden nuorella ikärakenteella, hieman keskitasoa korkeammalla resurssitasolla sekä sosiaalisten ongelmien vähyydellä (Maury 1997). Matinlahti puolestaan nousee korkean resurssitason betonilähiöksi ja kuuluu esikaupunkien menestyjiin (Maury 1997).

Myös Espoon alueellisen erilaistumisen tarkastelussa (Paakko 2003) Matinkylän pienalueiden erilaisuus nousee esille, mutta edellä esitettyihin koko pääkaupunkiseudun kattaviin tutkimuksiin verrattuna Matinkylän lähiöiden Tiistilän ja Matinmetsän potentiaalinen segregatiokehitys korostuu. Espoon viidestä aluekeskuksesta huono-osaisuuden on huomattu

keskittyvän niistä kolmelle, joista yksi on Matinkylä. Vaikka huono-osaiset alueet sijaitsevat hajautetusti ympäri Espoota, on huono-osaisuuden huomattu leviävän viereisille alueille vuodesta 1990 lähtien. Vuosien 1980 ja 2000 välillä huono-osaisten alueiden ryhmä onkin kasvanut merkittävästi. Vuoden 1980 tarkastelussa löytyi yksi huono-osaisuutta kuvaavaan varattomat lapsiperheet -ryhmään kuulunut pienalue, Tiistilä. Ryhmää kuvastaa suuri vuokra-asumisen, yksinasuvien ja yksinhuoltajien osuus sekä matalat tulot ja keskimääräistä alempi koulutustaso. Tutkimuksessa Paakko (2003) toteaaakin, että kun nämä ominaisuudet sijoittuvat näin voimakkaasti yhdelle ryhmälle, voidaan puhua segregatiosta. Paakon (2003) mukaan näyttää siltä, että jo vuonna 1980 Espoossa on ollut yksi muista sosiaalisesti segregoitunut asuinalue. Matinkylän muista pienalueista Matinmetsä kuului nuorten perheiden, Matinlahti keskituloisten lapsiperheiden ja Nuottaniemi varakkaiden vanhempien sukupolvien ryhmään. Varattomien lapsiperheiden ryhmän muodostanut pienalue Tiistilä oli mukana myös vuoden 1990 analyysissä muodostuneen varattomien lapsiperheiden ryhmässä, johon tuolloin kuului viisi pienaluetta. Tämän ryhmän alueita voidaan Paakon (2003) mukaan kutsua huono-osaisiksi ja sosiaalisesti segregoituneiksi alueiksi. Muista Matinkylän pienalueista Matinmetsä sekä Matinlahti kuuluivat nuoriin perheisiin ja Nuottaniemi oli siirtynyt varakkaiden vanhempien sukupolvien ryhmästä varakkaiden lapsiperheiden ryhmään. (Paakko 2003)

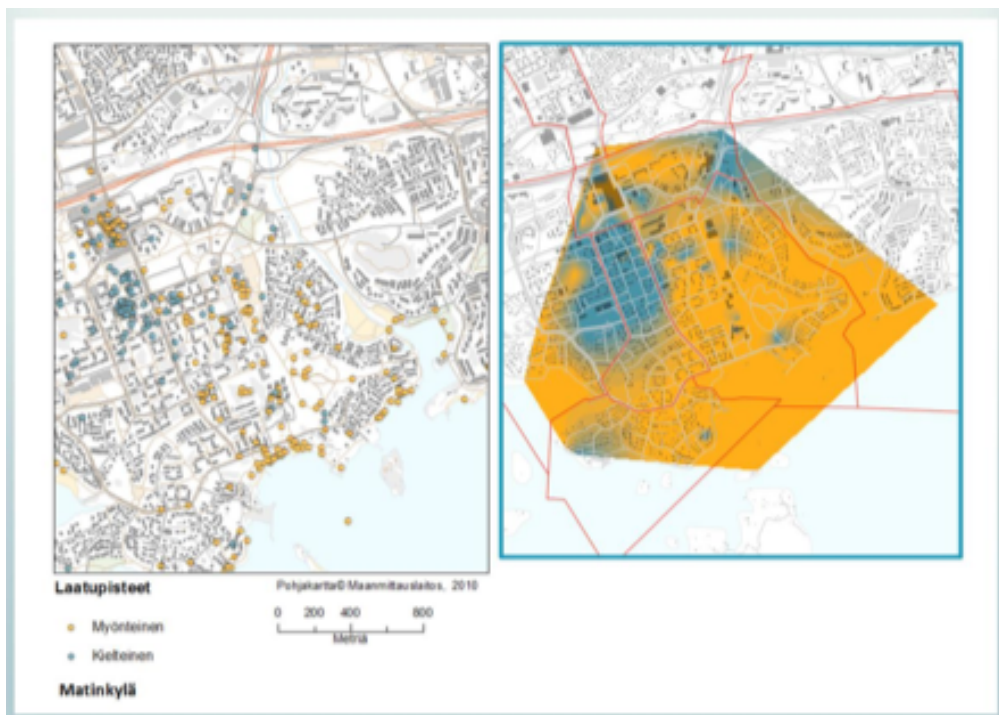
Paakon (2003) vuoden 1990 varattomien lapsiperheiden ryhmä on sosiaalisen segregatian valossa yhtenevä Mauryn (1997) vuosien 1990–1995 muuttujista syntyneen lähiöniukkuuden jakajien ryhmän kanssa ja Matinkylän Tiistilä kuuluu molempien ryhmiin. Vuoden 2000 tarkastelussa varattomien lapsiperheiden ryhmä oli muuttunut huono-osaisten ryhmäksi, johon kuului jo kahdeksan pienaluetta (Paakko 2003). Tiistilän lisäksi huono-osaisten ryhmään oli siirtynyt myös toinen Matinkylän pienalueista, Matinmetsä. Ryhmän pienalueet kuuluvat sosiaaliselta rakenteeltaan kaupungin epätasapainoisimpiin alueisiin ja sijaitsevat lähinnä 1970–1990-luvuilla rakennetuissa kerrostalolähiöissä (Paakko 2003). Paakon (2003), kuten myös Vaattovaaran (1998) tutkimuksessa Matinkylän pienalueet kuuluvat vastakkaisiin sosiaalisiin aluetyyppeihin: Matinmetsä ja Tiistilä huono-osaisten alueiden ryhmään kun taas Nuottaniemi ja Matinlahti vauraiden ryhmään.

Matinkylän poikkeavuuden kohdalla kyse on niistä ulottuvuuksista, joilla useimmiten tarkastellaan kaupungeissa ilmenevää segregatiota eli tiettyjen asuinalueiden huono-osaistumista. Toisaalta Espoon erilaisten alueiden (2001) selvityksessä todetaan, ettei 1990-luvun lopulla yksikään Espoon alueista ole syrjäytymistä voimistavassa segregatiokehityksen

syöksykierteessä. Lisäksi on huomautettava, että kyse on nimenomaan Espoon alueiden ääripäistä eli espoolaisesta segregaatista. Nimittäin Espoo on keskimäärin muita Suomen kuntia paremmin toimeentuleva, ja vaikka alue olisi joidenkin muuttujien osalta yksi Espoon heikoimpia, voi se silti koko Suomen vertailussa olla maan keskitasoa (Paakko 2003). Esimerkiksi tutkittaessa huono-osaisuuden voimakkaimpia keskittymiä koko Suomessa 1990-luvun lopulla ei Espoosta löytynyt niistä ainuttakaan (Rusanen ym. 1999b: 12–13). Alueellisten erojen on kuitenkin osoitettu kasvaneen 1990-luvulla Suomen suurimmissa kaupungeissa mukaan lukien Espoossa, jossa alueellisten keskitulojen maksimi- ja minimisuhteen kasvu oli 1980-luvun lopulta vuoteen 1997 puolitoistakertainen (Rusanen ym. 1999a). Myös keskihajonnalla mitaten tulojen vaihtelun kasvu on ollut suurinta Helsingissä ja Espoossa. 1990-luvun lopulla varakkaiden ja rikkaiden ruutujen osuus oli Espoossa suurempi kuin missään muussa kaupungissa, kun taas köyhien ruutuja ei Espoosta löytynyt lainkaan (Rusanen ym. 1999a, 1999b). Näyttääkin siltä, että Espoon alueellinen eriytyminen on 1990-luvun lopulla perustunut nimenomaan jakoon rikkaisiin ja vähemmän rikkaisiin, joskin alueelliset erot vaikuttavat melko suurilta pahimpien köyhyysalueiden puuttuessa (Rusanen ym. 1999a, 1999b).

Matinkylän asukkaiden kokemuksia arkisista onnen paikoista sekä elinympäristön laadusta on selvitetty osana Tekesin rahoittamaa Urbaani Onni-hanketta pehmoGIS -menetelmillä. Matinkylää käsittelevän raportin (Tzoulas ym. 2011) mukaan suurin osa alueen asukkaiden onnen paikoista sijoittuu merenrannan läheisyyteen. Myös alueen puisto- ja viheralueet näyttäytyvät onnen paikkoina. Huomionarvoista on, ettei yhdenkään asukkaan onnen paikka sijoitu Matinkylän pienalueelle. Matinkylän myönteisinä puolina pidetään alueen luonnonläheisyyttä, ympäristön kauneutta sekä siisteyttä, ja aluetta pidetään rentouttavana. Kielteisiksi puoliksi nousevat ympäristön rumuus ja epäsiisteys sekä alueen huono maine. Aluetta pidetään myös rauhattomana ja torjuvana. Matinkylän myönteiset ja kielteiset laatutekijät paikantuvat eri puolille Matinkylää (Kuva 11). Myönteisenä pidetyt laatutekijät paikantuvat pääosin pientalovaltaisille Nuottaniemen ja Matinkylän asuinalueille viheralueiden sekä merenrannan ympäristöön, kun taas kielteiset tekijät keskittyvät Matinkylän ja Tiistilän vanhoille kerrostaloalueille, erityisesti Matinkylän vanhan ostoskeskuksen ympäristöön sekä Matinkylän koululle Matinkylän keskuksessa ja Matinkylän ja Tiistilän kouluille Tiistilässä (Kuva 11). Toiminnallisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta hyvälaatuisena koetuiksi paikoiksi nousevat Iso Omenan kauppakeskus, Matinkylän urheilupuisto sekä Matinkylän ranta (Tzoulas ym. 2011). Ilmapiiriltään

hyvälaatuisina alueina korostuvat erityisesti Matinkylän ja Koukkuniemen rannat sekä Matinkylässä sijaitsevan Iirislahden pientaloalue (Tzoulas ym. 2011).

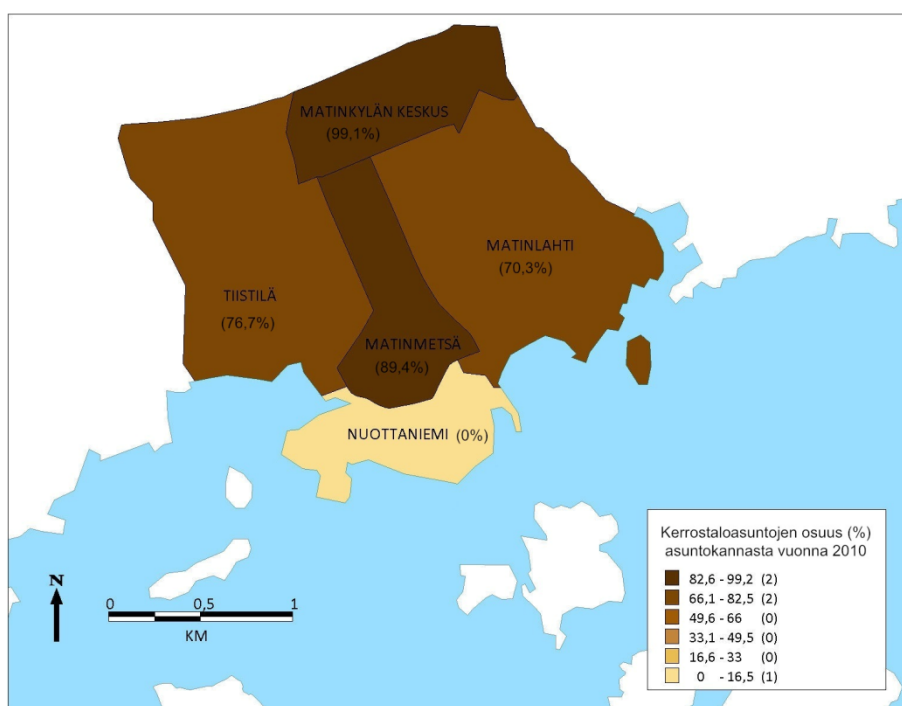
Kuva 11. Matinkylän myönteisten ja kielteisten laatutekijöiden paikantuminen. (Tzoulas ym. 2011)

Asukkaiden huonolaatuisiksi kokemat alueet keskittyvät alueellisesti huomattavasti voimakkaammin kuin ympäri Matinkylää sijaitsevat hyvälaatuisiksi koetut paikat. Toiminnallisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta huonolaatuisiksi koetut alueet, joiden ulkoinen ilmettä ja ilmapiiriä pidetään epämiellyttävänä, keskittyvät selkeästi Matinkylässä sijaitsevan vanhan ostoskeskuksen ympäristöön (Tzoulas ym. 2011). Myös aiemmassa tutkimuksessa Matinkylän vanhaa ostoskeskusta ja sen ympäristön kerrostaloalueita kohtaan on kohdistunut kritiikkiä alueen rauhattomuudesta (ks. Järvinen & Saarinen 2008: 14). Vanha ostoskeskus ja sen ympäristö nähdäänkin asukkaiden näkökulmasta erityisesti kohennusta vaativana paikkana ja jopa poistettavana kohteena (Tzoulas ym. 2011).

8 Analyysi

8.1 Rakenteelliset muuttujat

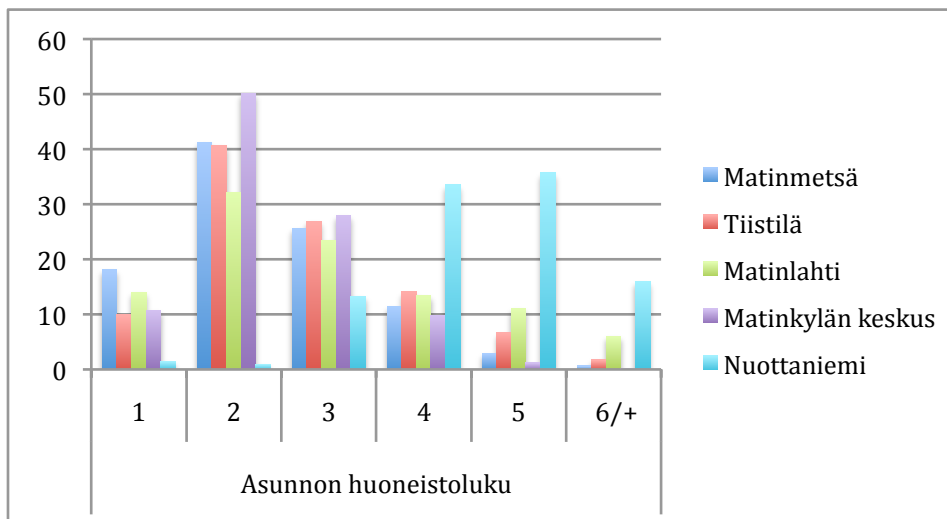
Matinkylä on Espoon kerrostalovaltaisinta asuinaluetta, sillä noin 80 prosenttia asutokannasta sijaitsee kerrostaloissa (Liite 1), mutta pienalueiden rakennuskannoissa on näkyvissä suurta vaihtelua (Kuva 12). Poikkeuksellisen paljon kerrostaloja on sijoitettu Matinkylän keskukseen, jossa peräti 99 prosenttia asunnoista sijaitsee kerrostaloissa (Kuva 12). Myös Matinkylän keskukseen on sijoitettu suhteellisen paljon kerrostaloasumista, 89 prosenttia (Kuva 12). Matinkylän kerrostalovaltaisimmat asuinalueet koostuvat alueen vanhimmasta ja tuoreimmasta rakennuskannasta, mikä voi merkitä sitä, että kyseisten pienalueiden sosiaaliset rakenteet ovat toisistaan hyvinkin poikkeavia.

Kuva 12. Kerrostaloasuntojen osuus asutokannasta vuonna 2010. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

Toisena ääripäänä esiin nousee pientalovaltainen Nuottaniemi, jonne ei ole rakennettu ainuttakaan asuinkerrostaloa (Kuva 12). Myös ääripäiden väliin jäävien Matinkylän ja Tiistilän pienalueille on sijoitettu runsaasti kerrostaloasuntoja, ja molemmissa osuus ylittää 70 prosenttia asutokannasta. Pienalueilta puuttuukin oleellisesti eri talotyyppien sekoittaminen, sillä yksikään pienalue ei kuulu luokkiin, joissa kerrostalojen osuus asutokannasta vaihtelisi 16,6 ja 66,0 prosentin välillä (Kuva 12).

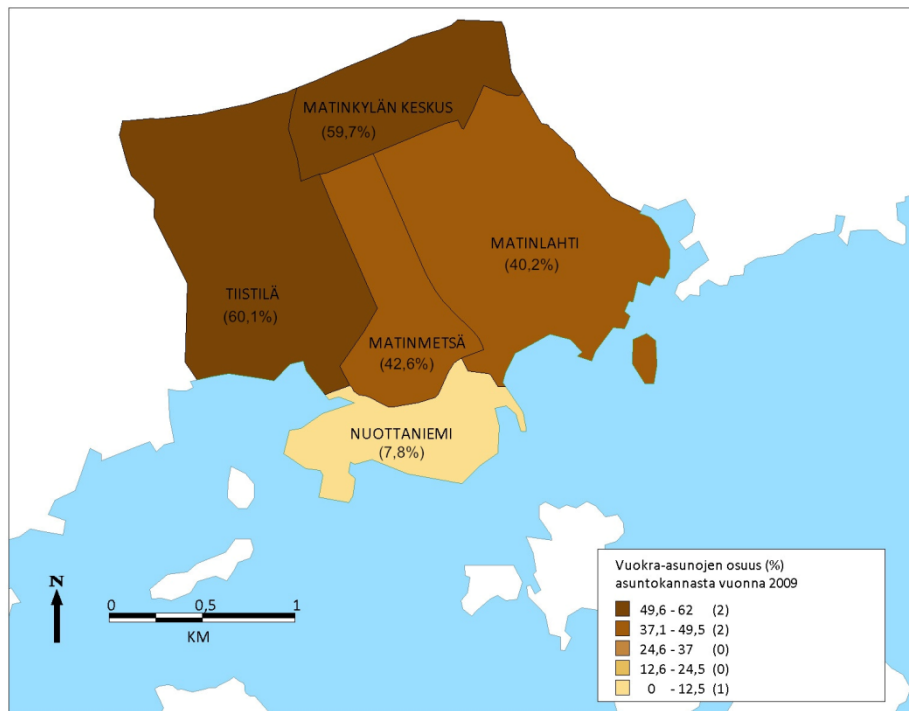
Kuva 13 osoittaa pienalueiden asuntokannan huoneistotyyppien jakauman. Pieniä asuntoja eli yksiöitä ja kaksioita on sijoitettu suhteellisesti eniten Matinkylän kerrostalovaltaisille alueille (Kuva 13). Yksiöitä on suhteellisesti eniten Matinkylän keskuksesta sekä Matinkylän keskuksesta ja kaksioita Matinkylän keskuksesta, mutta niitä on sijoitettu runsaasti muillekin kerrostalovaltaisille alueille, ja niiden osuus muodostaa kaikilla pienalueilla Nuottaniemeä lukuun ottamatta yli kolmanneksen asuntokannasta (Kuva 13).

Kuva 13. Huoneistotyyppien jakauma Matinkylän pienalueilla vuonna 2010. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

Pienten asuntojen osuus muodostaa Matinkylän keskuksesta ja Matinkylän keskuksesta noin 60 prosenttia ja Tiistilässä ja Matinkylän keskuksesta noin puolet asuntokannasta (Kuva 13). Kolmioita on sijoitettu kaikille kerrostalovaltaisille asuinalueille melko tasapuolisesti (Kuva 13). Asuntoja, joiden huoneluku on neljä tai enemmän on sijoitettu suhteellisesti eniten Nuottaniemen pienalueelle, jolla suurten asuntojen osuus muodostaakin 85 prosenttia asuntokannasta (Kuva 13). Myös Matinkylän keskuksesta suurten asuntojen osuus on muita kerrostalovaltaisia pienalueita korkeampi (Kuva 13). Matinkylän asuntokanta jakautuu huoneistotyypeittäin selkeästi kahteen ryhmään: pientalovaltaiseen Nuottaniemeen ja muihin kerrostalovaltaisiin pienalueisiin.

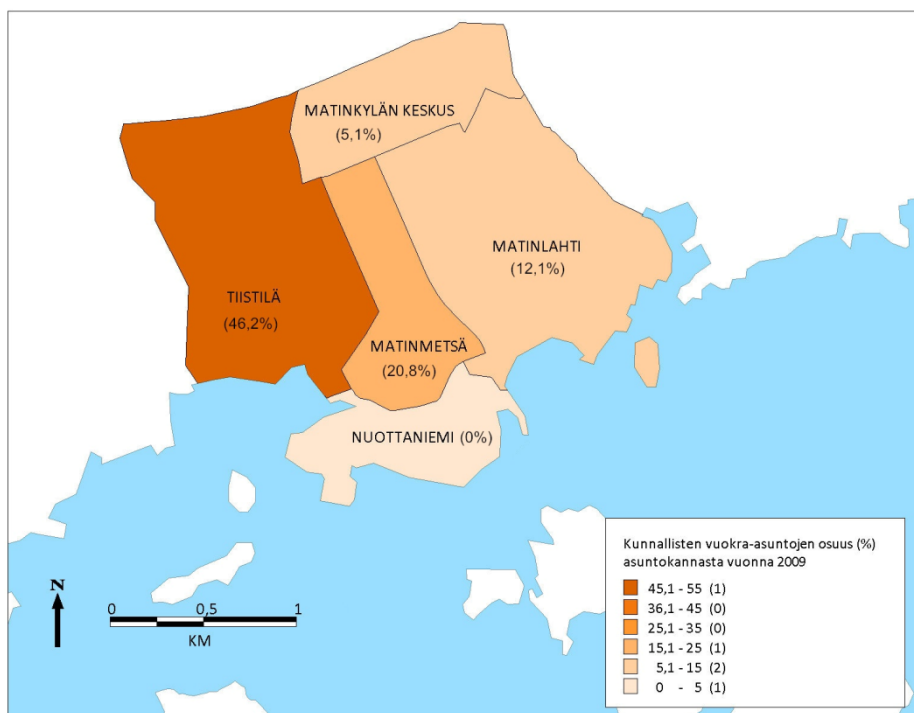
Asuntojen hallintaperusteiden tarkastelusta ilmenee, että Matinkylässä lähes puolet asunnoista on vuokra-asuntoja (Liite 1). Matinkylän vuokra-asuntojen alueellinen kuva on selkeästi kaksijakoinen, sillä niiden osuus on korkea kaikilla kerrostalovaltaisilla pienalueilla ja matala Nuottaniemen pienalueella (Kuva 14). Asumismuotona vuokra-asuminen on suhteellisesti yleisintä Tiistilän ja Matinkylän keskuksesta pienalueilla, joilla noin 60 prosenttia asuntokannasta on vuokra-asuntoja (Kuva 14).

Kuva 14. Vuokra-asuntojen osuus asuntokannasta vuonna 2009. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

Matinlahdessa ja Matinkylässä hieman yli 40 prosenttia asunnoista on vuokra-asuntoja, ja niilläkin vuokra-asuminen ylittää Espoon keskiarvon (35,4%) (Liite 1). Nuottaniemi erottuu kaikista muista Matinkylän pienalueista vuokra-asuntojen suhteen, sillä niiden osuus on alle kahdeksan prosenttia asuntokannasta.

Matinkylään on myös sijoitettu huomattavasti enemmän sosiaalista vuokra-asumista kuin Espooseen keskimäärin (Liite 1). Sosiaalisella vuokra-asumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä valtion lainoittamia aravavuokra-asuntoja, jonne asukkaat valittiin pitkään tulotason perusteella. Useampi kuin joka viides Matinkylän asunnosta on kaupungin tarjoama aravavuokra-asunto, mutta niiden sijoittuminen vaihtelee huomattavasti pienalueittain (Liite 1 ja Kuva 15). Tiistilään on keskitetty suhteellisesti eniten aravavuokra-asuntoja, ja niiden osuus kaikista asumismuodoista on peräti 46,2 prosenttia (Kuva 15). Myös Matinkylään (20,8%) on sijoitettu suhteellisesti enemmän sosiaalista asuntotuotantoa kuin Espooseen keskimäärin (16,0%) (Liite 1). Toisaalta Matinkylän viereiselle Nuottaniemen pienalueelle ei ole sijoitettu aravavuokra-asuntoja lainkaan (Kuva 15). Sosiaalisen vuokra-asuntotuotannon näkökulmasta Matinkylässä esiintyy kaksi ääripäätä: Tiistilä, jossa lähes puolet asunnoista on valtion lainoittamia ja toisaalta Nuottaniemi, jonne näitä ei ole sijoitettu lainkaan (Kuva 15). Sosiaalisten vuokra-asuntojen alueellinen kuva ääripäiden osalta vastaa vuokra-asuntojen alueellista sijoittumista.

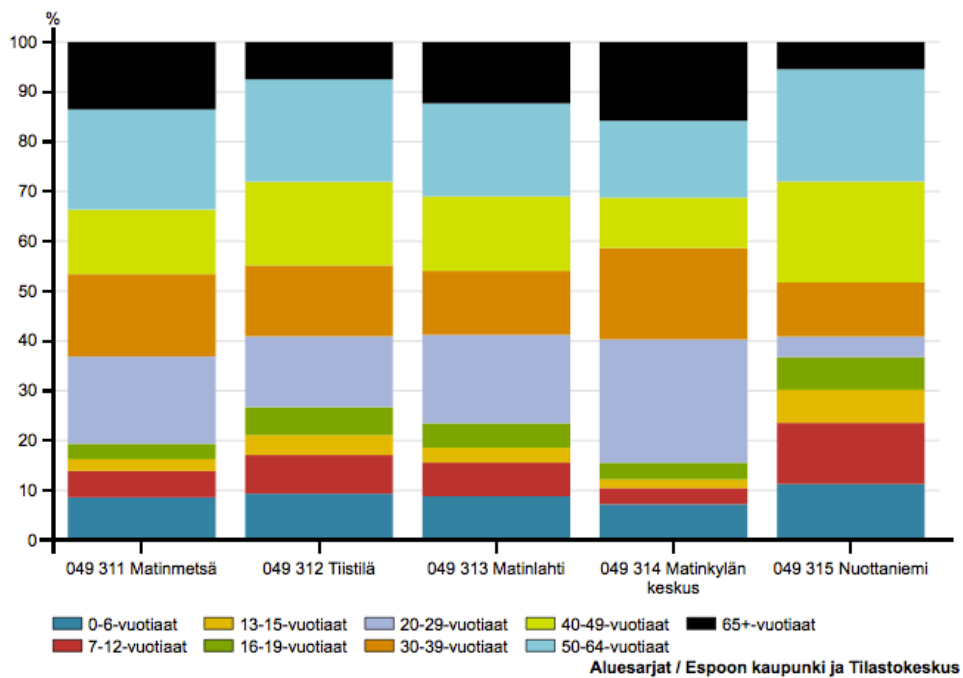

Kuva 15. Kunnallisten vuokra-asuntojen osuus asutokannasta vuonna 2009. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

8.2 Kotitalouksien ominaisuudet ja elämänvaihe

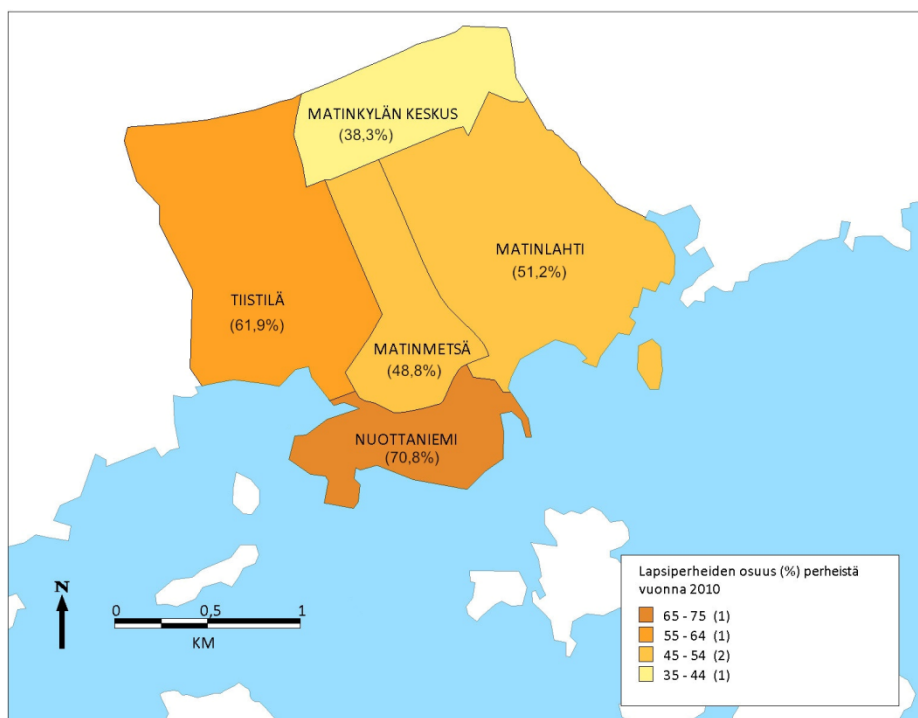
Matinkylän ja Espoon väestön ikärakenteet ovat samantapaisia. Lasten ja nuorten osuus on Espoossa hieman korkeampi kuin Matinkylässä, samoin kuin 30–49-vuotiaiden osuus (Liite 1). Matinkylässä puolestaan yli 50-vuotiaiden osuus on hieman suurempi kuin Espoossa. Huomattavin ero alueiden väestörakenteissa on nuorten aikuisten (20–29-vuotiaat) osuudessa, joka on Matinkylässä 20 prosenttia suurempi kuin Espoossa (Liite 1).

Matinkylän pienalueiden vuoden 2010 ikärakenteiden tarkastelussa nousee esiin kaksi ikärakenteeltaan muista pienalueista ja Espoon keskitasosta poikkeavaa asuinalueita, Nuottaniemi ja Matinkylän keskus (Kuva 16, Liite 1). Nuottaniemessä asuu suhteellisesti muita pienalueita huomattavasti enemmän lapsia ja nuoria sekä 40–49-vuotiaita, kun taas nuorten aikuisten (20–29-vuotiaat) osuus on neljä kertaa pienempi ja eläkeikäisten osuus kaksi kertaa pienempi kuin Matinkylässä keskimäärin (Liite 1). Matinkylän keskuksen pienalueelle on puolestaan keskittynyt muita pienalueita enemmän nuoria 20–29-vuotiaita aikuisia ja eläkeikäisiä (Kuva 16).

Kuva 16. Matinkylän pienalueiden väestö ikäryhmittäin vuonna 2010 (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

Kuvasta 17 ilmeneekin, että pienalueiden väestön ikärakenteet, erityisesti Nuottaniemessä ja Matinkylän keskuksessa, kuvastavat hyvin kotitalouksien elämänvaihetta. Myös huoneistotyyppijakauma on yhdenmukainen lapsiperheiden sijoittumisen kanssa.

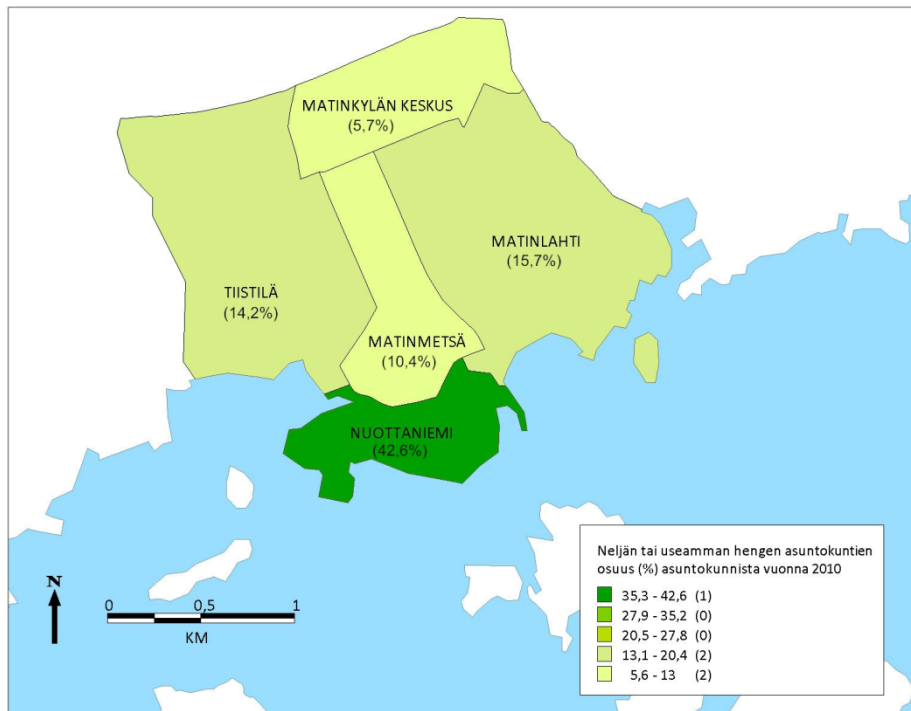

Kuva 17. Lapsiperheiden osuus perheistä pienalueittain vuonna 2010. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

Lapsiperheitä asuu suhteellisesti eniten Nuottaniemen alueella, jossa useammassa kuin kahdessa kolmesta perheestä on ainakin yksi lapsi. Tulos poikkeaa suuresti Espoon keskitasosta, jossa hieman yli puolet perheistä on lapsiperheitä (Liite 1). Myös Tiistilässä lapsiperheiden osuus on korkea, yli 60 prosenttia (Kuva 17). Muilla pienalueilla lapsiperheiden osuus on matalampi kuin Espoossa keskimäärin (Liite 1), joskin Matinhahdessa ja Matinhahdessa niiden osuus on 50 prosentin ympärillä. Lapsiperheiden osuus on ylivoimaisesti matalin Matinkylän keskuksessa (Kuva 17), alle 40 prosenttia, mutta niistä peräti 42 prosenttia on yksinhuoltajaperheitä, mikä on suhteellisesti korkein osuus Matinkylän pienalueista (Kuva 18). Tulos on yhteneväinen Matinkylän keskuksen eri huoneistotyyppien jakauman kanssa. Myös Tiistilässä yksinhuoltajien osuus on korkea, 38 prosenttia (Kuva 18). Sen sijaan vähiten yhden vanhemman lapsiperheitä asuu Nuottaniemessä (11%), jossa osuus alittaa ainoana pienalueena Espoon keskiarvon, 23 prosenttia (Liite 1).

Kuva 18. Yksinhuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä vuonna 2010. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

Neljän tai useamman hengen asutokunnat muodostavat lapsiperhevaltaisessa Nuottaniemessä noin 43 prosenttia kaikista asutokunnista ja kuvastavat luonnollisesti asutokannan huoneistojakaamaa. Matinkylän muilla pienalueilla neljän tai useamman hengen asutokunnat muodostavat selvän vähemmistön, mutta vähiten suuria kotitalouksia asuu Matinmetsässä ja erityisesti Matinkylän keskuksesta, jossa niiden osuus muodostaa vain kuusi prosenttia kaikista kotitalouksista (Kuva 19).

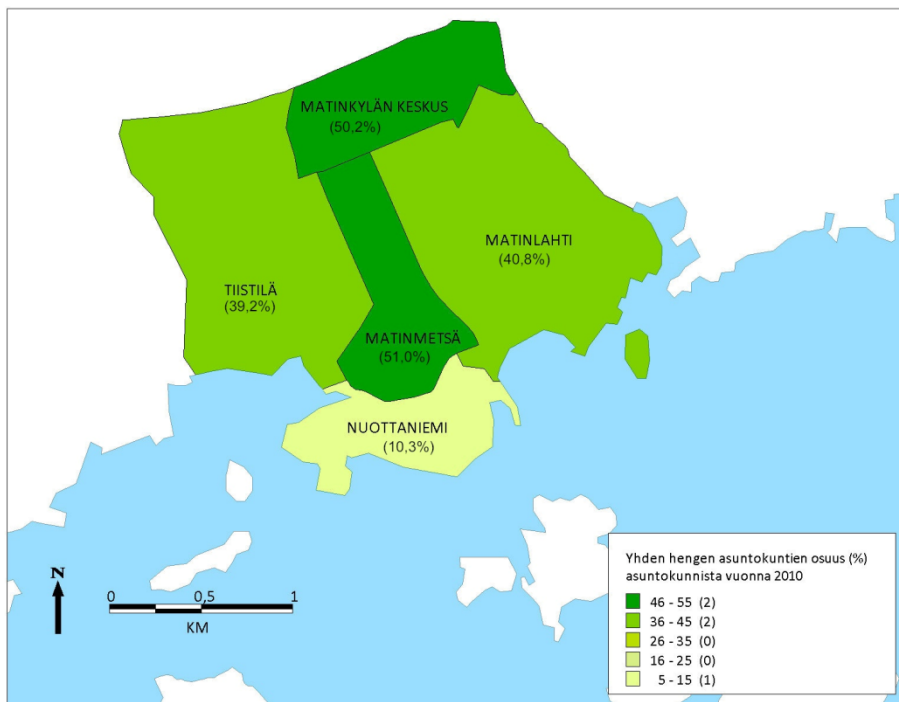

Kuva 19. Neljän tai useamman hengen asutokuntien osuus asutokunnista vuonna 2010. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

Suurten asutokuntien alueellinen kuva on selvästi jakautunut kahtia, ja Nuottaniemen ero muihin pienalueisiin on huomattava, sillä luokkia, joissa neljän tai useamman hengen osuus vaihtelisi 20,5 ja 35,2 prosentin välillä ei esiinny Matinkylässä lainkaan (Kuva 19).

Yksin asuminen on sen sijaan keskittynyt Matinkylän kerrostalovaltaisimmille alueille Matinkylän keskukseen ja Matinmetsään, joissa puolet väestöstä asuu yksin (Kuva 20). Yksin asuminen on kuitenkin melko yleistä muillakin Matinkylän pienalueilla lukuun ottamatta Nuottaniemeä, jossa vain joka kymmenes asuu yksin (Kuva 20). Pienalueilla, joilla yksin asuminen on yleisintä, on suurten asutokuntien osuus hyvin matala ja päinvastoin. Kotitalouksien koko on luonnollisesti yhteneväinen asuntojen huoneistojakauman kanssa. Kuvat 19 ja 20 osoittavat selkeästi, että pienten ja suurten asutokuntien sijoittuminen on keskittynyt alueellisesti eikä pienalueilla ole harrastettu tarpeeksi suurten ja pienten

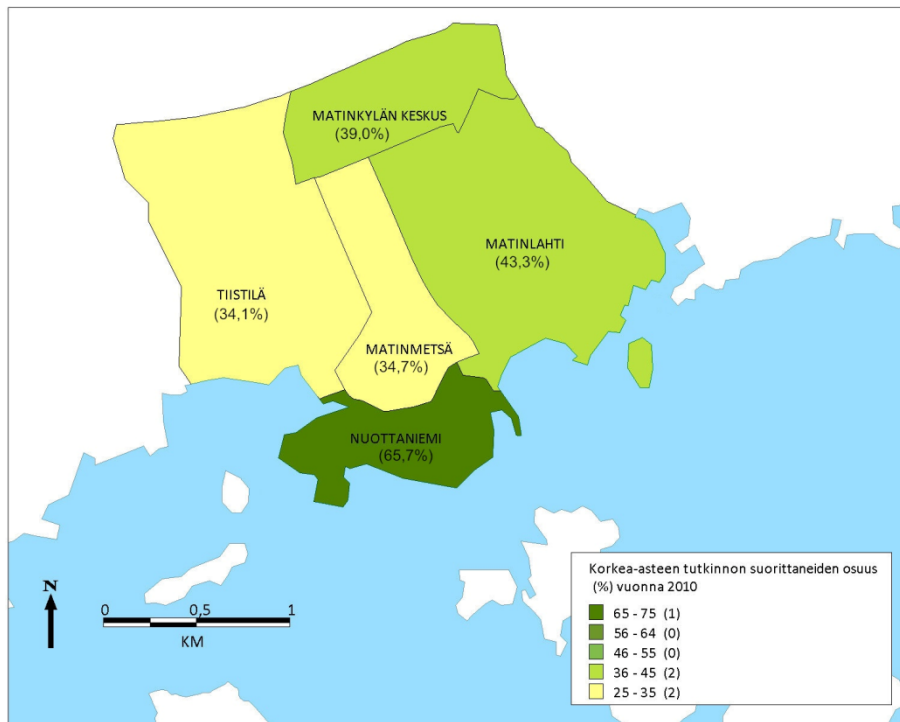
huoneistotyyppien sekoittamista (Kuva 13). Matinkylä jakautuu selkeästi kahtia myös yksin asumisen näkökulmasta Nuottaniemeen ja muihin pienalueisiin.

Kuva 20. Yhden hengen asutuskuntien osuus asutokunnista vuonna 2010. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

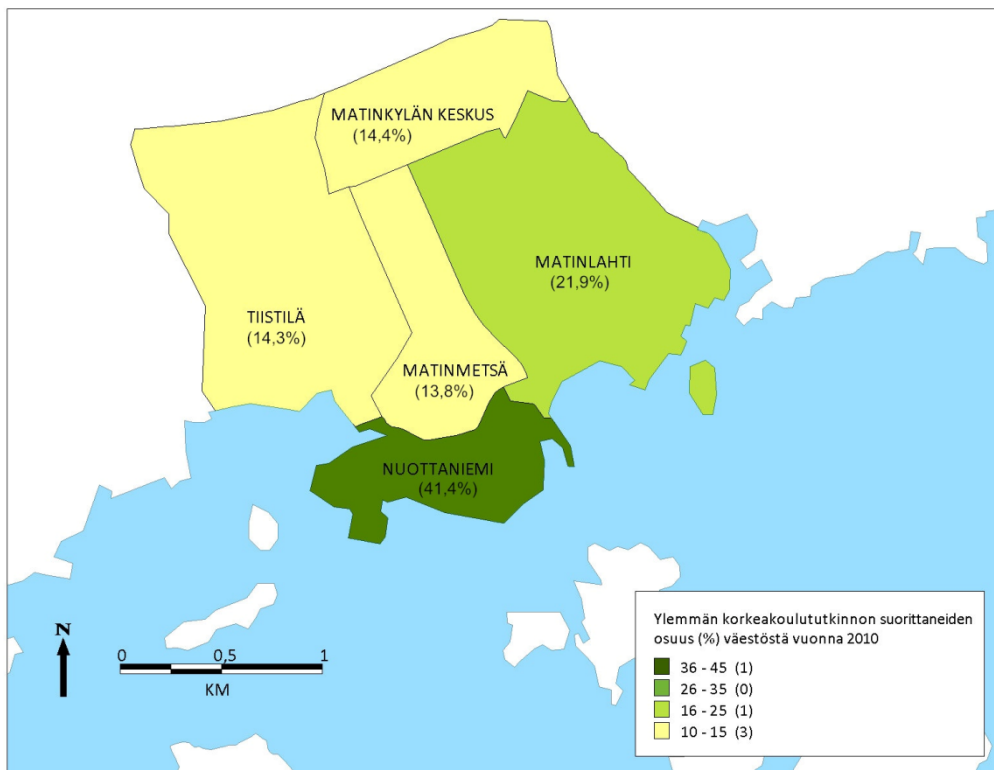
8.3 Sosioekonomiset muuttujat

Vuonna 2010 yli 15 vuotta täyttäneiden korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuus on Matinkylässä 39,1 prosenttia, mikä on lähes kymmenen prosenttiyksikköä vähemmän kuin Espoossa keskimäärin (48,4%) (Liite 1). Kuitenkin kaikilla pienalueilla Nuottaniemeä ja Matinkylän lahtea lukuun ottamatta korkea-asteen suorittaneiden osuus on Matinkylän keskitasoa matalampi, mikä heijastaa koulutettujen suhteellista alueellista keskittymistä (Kuva 21). Pientalovaltainen Nuottaniemi sijoittuikin selkeästi korkea-asteen koulutuksen osalta Matinkylän pienalueiden kärkeen ja ylittää ainoana Matinkylän pienalueena Espoon keskiarvon (Liite 1). Nuottaniemessä korkea-asteen suorittaneiden osuus on lähes kaksinkertainen matalimman osuuden alueisiin Matinkylän vanhoihin lähiöihin Tiistilään ja Matinkylän metsään verrattuna (Kuva 21). Kuitenkin kaikilla pienalueilla korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuus ylittää 30 prosenttia, kun vuonna 2005 koko Suomen keskiarvo oli 25 prosenttia (Tilastokeskus 2011).

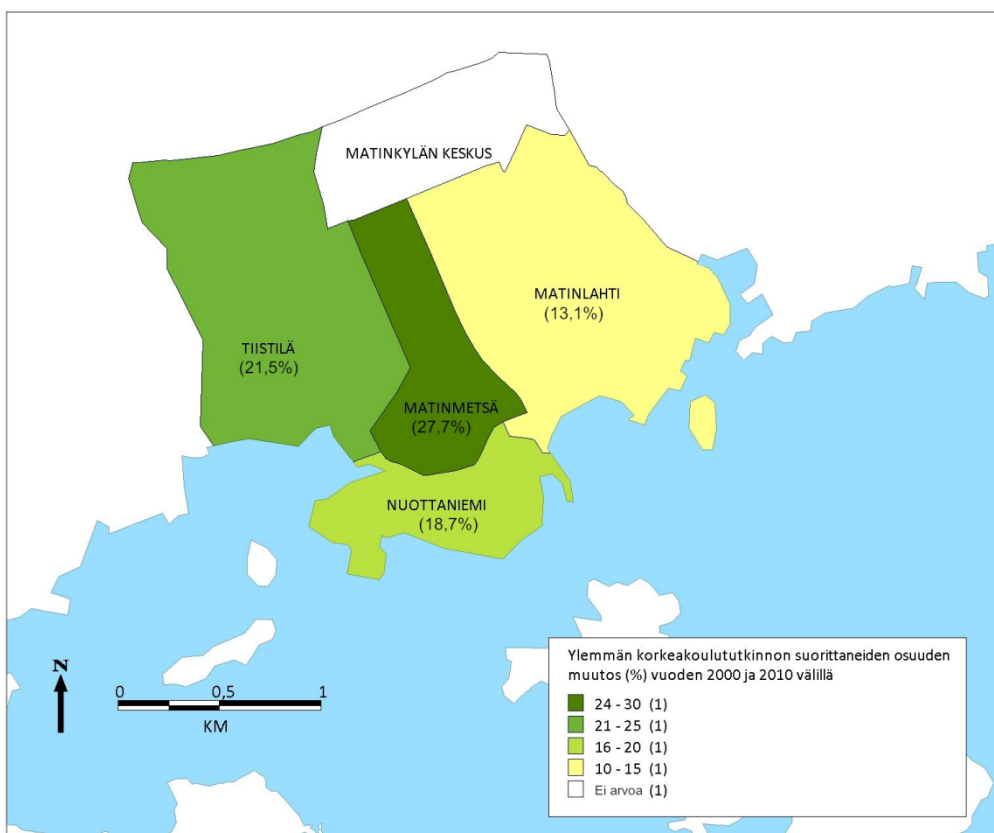

Kuva 21. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus vuonna 2010. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudella mitattuna pienalueiden väliset erot ovat vielä selkeämmät, nimittäin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus Nuottaniemessä on lähes kaksinkertainen suhteessa toiseksi korkeimman arvon saaneeseen Matinkylän ja kolminkertainen suhteessa alhaisimman arvon saaneeseen Matinkylän väestöön verrattuna (Kuva 22). Tällä indikaattorilla mitattuna kuitenkin myös Matinkylä ylittää Espoon keskiarvon (Liite 1). Vuonna 2010 Matinkylä jakautuikin melko selkeästi kolmentyyppiseen alueeseen ylemmän korkeakoulututkinnon näkökulmasta: erittäin korkeasti koulutettuun väestöön merellisessä pientalovaltaisessa Nuottaniemessä, keskitasoa korkeammin koulutettuun väestöön Matinkylän seka-alueella sekä keskitasoa matalammin koulutettuun väestöön kerrostalovaltaisimmilla Tiistilän, Matinkylän ja Matinkylän keskuksen pienalueilla (Kuva 22). Nuottaniemi erottuu voimakkaasti muista Matinkylän pienalueista ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudella mitattuna ja myös tämän muuttujan näkökulmasta alueellinen kuva on melko kaksijakoinen (Kuva 22).

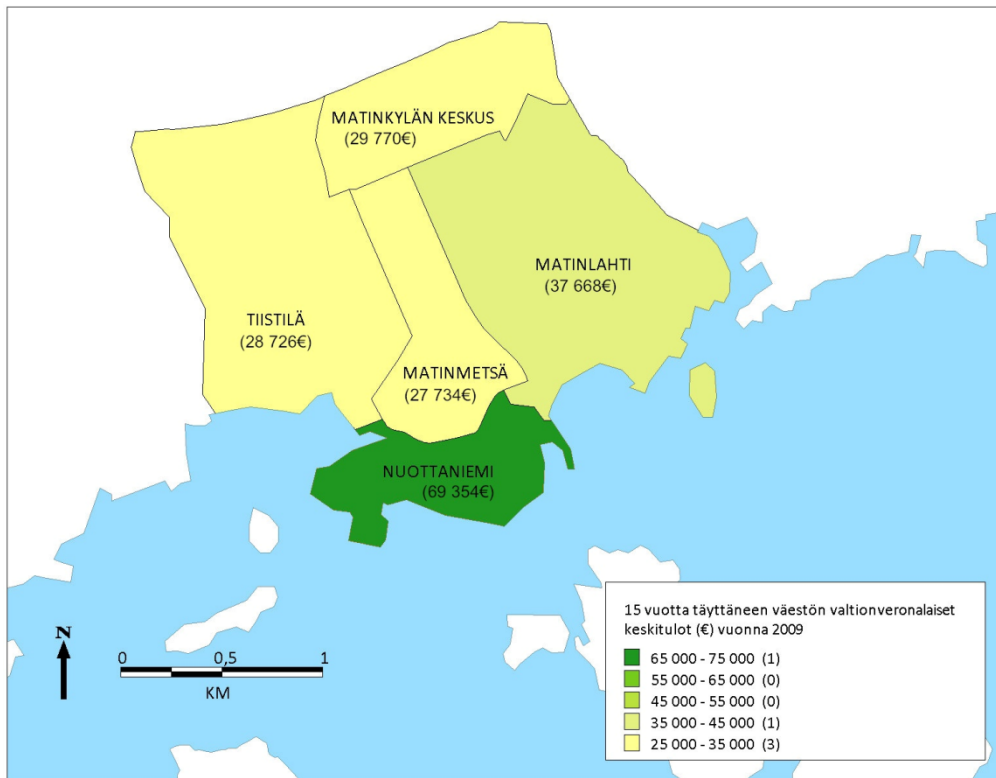
Kuva 22. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus väestöstä vuonna 2010. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

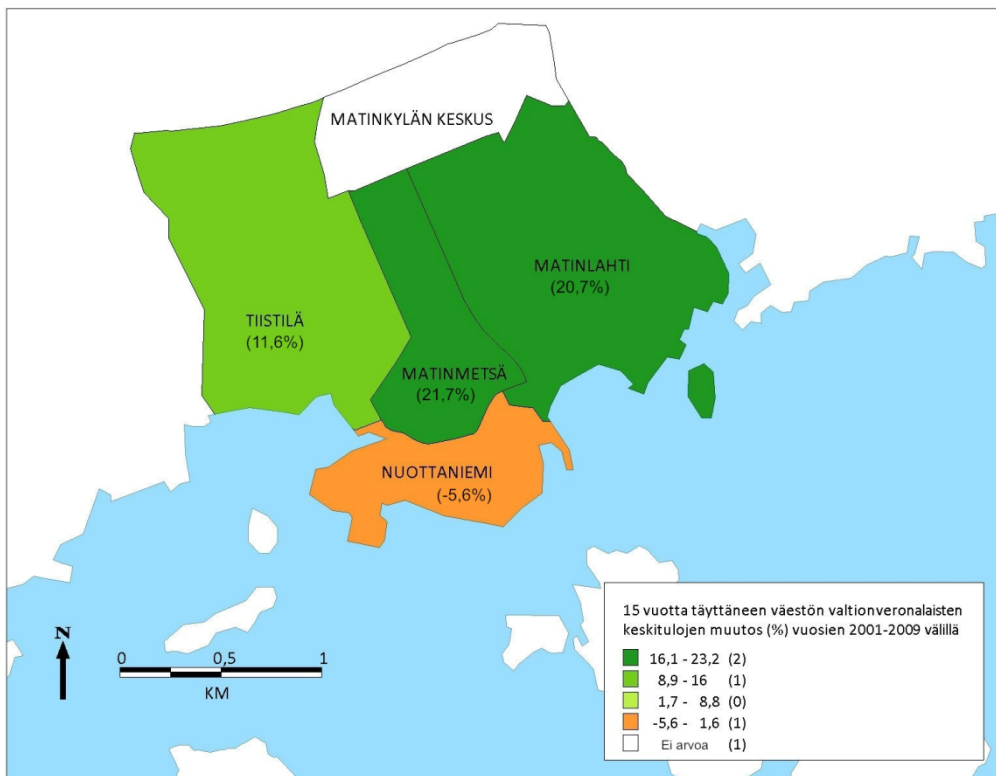
Kuva 23. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuden muutos vuoden 2000 ja 2010 välillä. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

Tarkasteltaessa muutoksia ylemmän korkeakoulututkinnon suorittajien osuuksissa vuosien 2000 ja 2010 välillä käy ilmi, että on käynnissä kaksi melko vastakkaista prosessia (Kuva 23). Ensinnäkin vuonna 2010 matalimmat arvot saaneissa Matinkylän vanhimmissa kerrostalolähiöissä Tiistilässä ja Matinmetsässä ovat ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudet kasvaneet suhteellisesti eniten kaikista pienalueista (Kuva 23). Myös Nuottaniemessä osuus on kasvanut, mutta aavistuksen verran lähiöitä hitaammin (Kuva 23). Korkeakoulutuksen saaneiden osalta kehitys viittaa ainakin maltilliseen alueellisten erojen kaventumiseen korkeimman ja matalimpia arvoja saaneiden pienalueiden välillä. Toisaalta Matinlahdessa ylemmän korkeakoulututkinnon osuus on kasvanut kaikista pienalueista hitaimmin, mikä viittaa alueellisten erojen kasvuun kahden korkeimmin koulutetun pienalueen välillä ja toisaalta voimakkaaseen erojen kaventumiseen Matinlahden ja muiden kerrostalovaltaisten pienalueiden välillä (Kuva 23). Viimeisen vuosikymmenen aikana Matinkylän ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuden (18,4%) kasvukehitys on kuitenkin ollut huomattavasti hitaampaa kuin Espoossa keskimäärin (25,9%), ja Matinkylän pienalueista ainoastaan Matinmetsässä osuuden kasvu on ollut voimakkaampaa kuin Espoossa keskimäärin muiden alueiden kehityksen ollessa ainakin neljä prosenttiyksikköä hitaampaa (Liite 1). Matinkylän keskuksen pienalueen korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuden kehitys ei ole vertailukelpoinen, sillä vuonna 2000 alueella asui alle 50 henkeä.

Tulotason alueellinen kuva on hyvin yhteneväinen korkeakoulututkinnon suorittaneiden alueellisen jakautumisen kanssa (Kuvat 22 ja 24). Vaikka 15 vuotta täyttäneen väestön valtionveronalaiset keskitulot ovat vuonna 2009 Matinkylässä ja Espoossa samansuuruiset (Liite 1), kuvasta 24 ilmenee, että Matinkylän sisäiset erot ovat huomattavat. Samoin kuin koulutusasteen osalta, myös tulojen suhteen muista alueista erottuu selkeästi korkeampien tulojen asuinalue Nuottaniemi, jolla väestön tulotaso on reilusti yli kaksinkertainen alhaisimman tulotason Matinmetsän väestöön nähden ja puolitoistakertainen tulotasoltaan toiseksi korkeimpaan Matinlahden väestöön verrattuna (Kuva 24). Yhdelläkään kerrostalovaltaisimmista Tiistilän, Matinmetsän ja Matinkylän keskuksen pienalueista väestön keskitulot eivät nouse 30 000 euroon eivätkä näin ollen yllä Espoon keskitasoon, 34 189 euroon (Liite 1).

Kuva 24. 15 vuotta täyttäneen väestön valtionveronaiset keskitulot vuonna 2009. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

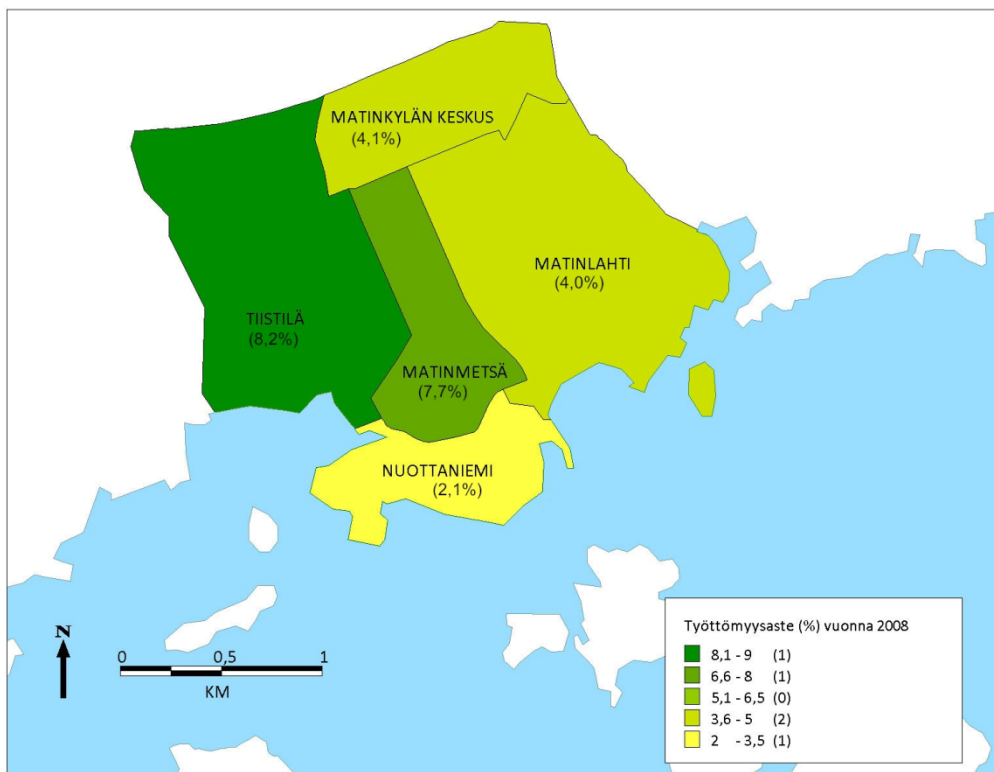

Kuva 25. 15 vuotta täyttäneen väestön valtionveronalaiset keskitulojen muutos vuosien 2001 ja 2009 välillä. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

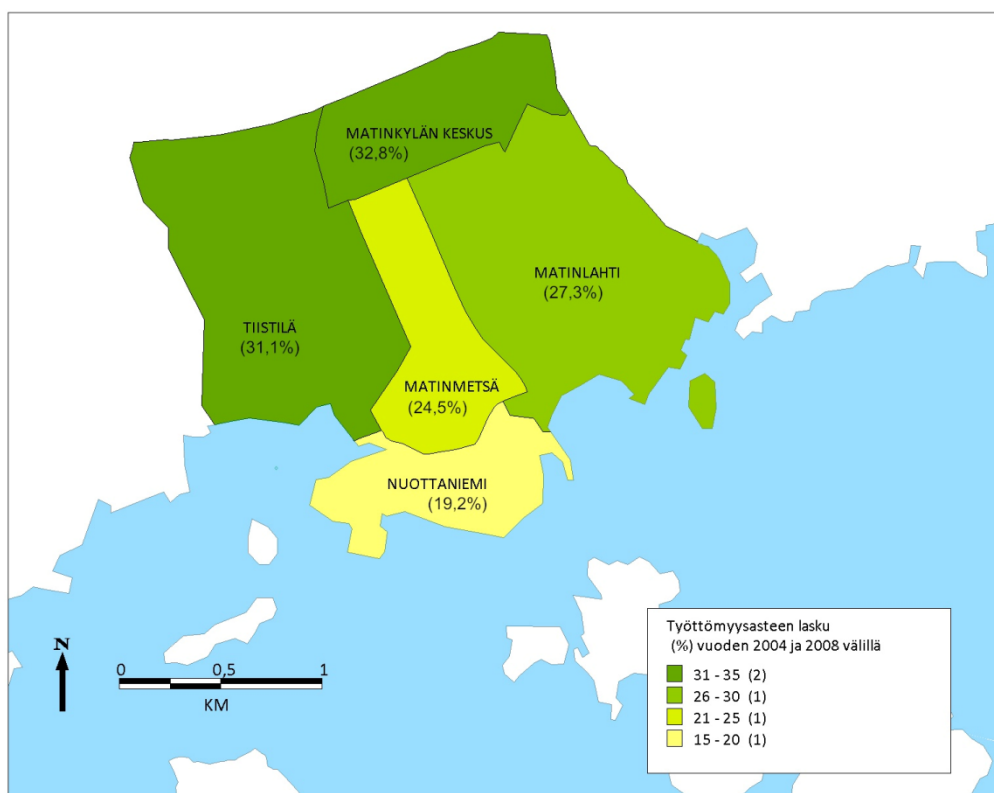
Väestön keskitulojen muutostarkastelu viimeisen vuosikymmenen aikana kuitenkin osoittaa jonkintasoista alueellisten tuloerojen kaventumista Matinkylässä (Kuva 25). Matalimman tulotason alueella Matinmetsässä väestön tulotaso on kohonnut muita pienalueita ja Espoon keskitasoa voimakkaammin, yli 21 prosenttia vuodesta 2001 vuoteen 2009 (Kuva 25) (Liite 1). Myös Matinlahdessa väestön keskitulojen kasvu on ollut lähes Matinmetsän tasoa, mikä tarkoittaa, että näiden pienalueiden välillä ei ole käynnissä alueellista tuloerojen kaventumista (Kuva 25). Sen sijaan Tiistilän väestön keskitulot ovat kasvaneet vuosien 2001 ja 2009 välillä vain 11,6 prosenttia, ja keskitulojen kasvukehitys onkin jäänyt merkittävästi jälkeen niin muista matalan tulotason alueista kuin Espoon keskiarvosta (17,8%) (Kuva 25 & Liite 1). Nuottaniemessä tulokehitys on ollut poikkeuksellista, nimittäin väestön keskimääräinen tulotaso on laskenut tämän vuosikymmenen aikana yli viisi prosenttia. Näin ollen voimakasta alueellisten tuloerojen kaventumista on tapahtunut erityisesti Matinmetsän sekä Matinlahden ja muita vauraamman Nuottaniemen välillä (Kuva 25). Matinkylän keskuksen väestön tulotason kehitystä ei ole otettu mukaan vertailuun, sillä vuonna 2001 sen asukasluku alitti 50 henkeä.

Vuonna 2008 työttömyysasteeltaan korkeimman ja matalimman arvon saaneen pienalueen ero Matinkylässä on lähes nelinkertainen ja vaihtelee Nuottaniemen 2,1 prosentista Tiistilän 8,2 prosenttiin (Kuva 26). Työttömyysasteella mitattuna Matinkylän alueellinen kuva näyttää jakautuneen kolmeen osaan: korkean työttömyyden vanhoihin Matinkylän lähiöihin, joissa työttömyysaste on kahdeksan prosentin ympärillä, Matinlahden ja Matinkylän keskuksen noin neljään prosenttiin sekä lähes täystyöllistettyyn Nuottaniemeen (Kuva 26). Työttömyysasteella mitattuna vain Tiistilässä ja Matinmetsässä ylittyy Espoon keskiarvo, ja niissä työttömien osuus on yli puolitoistakertainen Espoon keskitasoon verrattuna (Liite 1).

Samoin kuin korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuden ja väestön tulotason muutoksen vertailussa myös alueellisen työttömyysasteen muutoksen osalta pienalueiden väliset erot ovat ainakin osittain kaventuneet (Kuva 27). Voimakkaimmin vuodesta 2004 vuoteen 2008 työttömien osuus väestöstä on laskenut Matinkylän keskuksessa (32,8%), mutta myös korkeimman työttömyysasteen alueella Tiistilässä työttömien osuuden lasku on ollut voimakasta, 31,1 prosenttia, kun taas hitainta työttömyysasteen lasku on ollut lähes täystyöllistetyssä Nuottaniemessä, jossa työttömien osuus on vähentynyt 19,2 prosenttia (Kuva 27).

Kuva 26. Työttömyysaste vuonna 2008. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

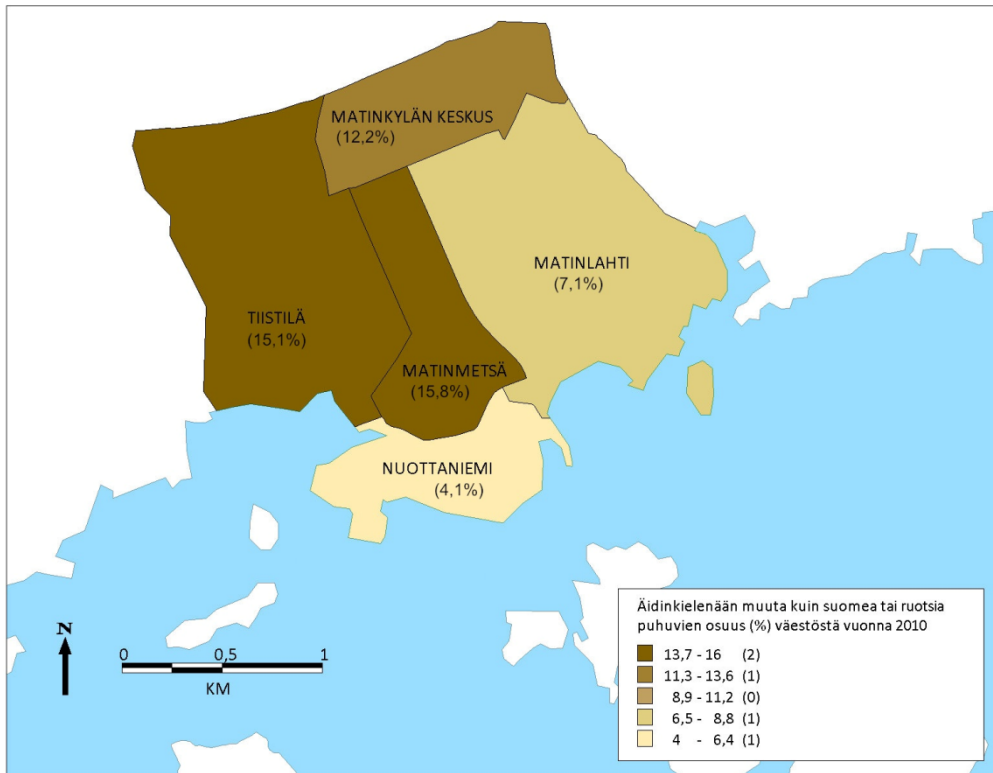

Kuva 27. Työttömyysasteen lasku vuosien 2004 ja 2008 välillä (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

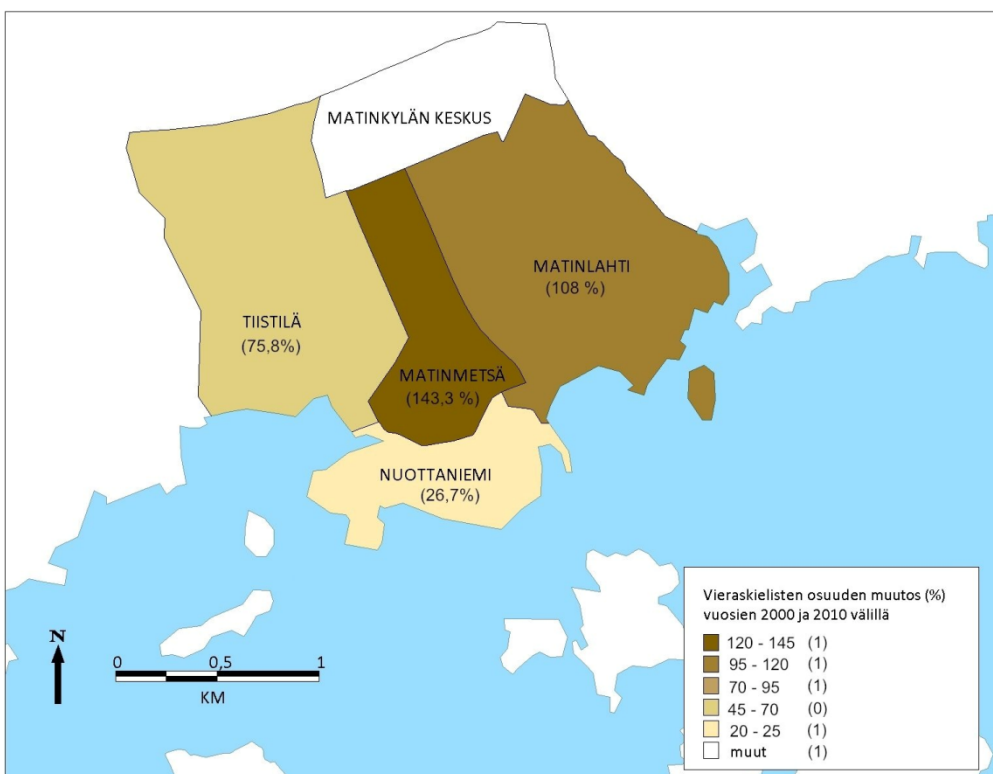
Toisin sanoen työttömyysasteella mitattuna korkeimman ja matalimman arvon saaneiden pienalueiden väliset erot ovat kaventuneet vuosien 2004 ja 2008 välillä. Kuitenkin työttömyysasteeltaan toiseksi korkeimman arvon saaneen Matinmetsän pienalueella väestön työttömyysasteen lasku (24,5%) on ollut maltillisempaa kuin muilla kerrostalovaltaisilla pienalueilla, mutta silti alueen työttömien osuus on kuronut kiinni välimatkaa Nuottaniemeen, joskin muita pienalueita hitaammin (Kuva 27). Työttömyysasteen muutoksen tarkasteleminen on myös siitä mielenkiintoista, että kaikista tarkastelemista mittareista vain työttömyysasteen lasku on ollut voimakkaampaa Matinkylässä (30,2%) kuin Espoossa keskimäärin (27,7%) (liite 1).

Vuonna 2010 vieraskielisiä on keskittynyt suhteellisesti eniten Matinmetsän ja Tiistilän pienalueille, joiden asukkaista noin 15 prosenttia puhuu äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia (Kuva 28). Näillä alueilla vieraskielisten osuus on yli puolitoistakertainen Espoon keskitasoon verrattuna (Liite 1). Suhteellisesti vähiten vieraskielisiä asuu Nuottaniemen pienalueella, jonne heitä on keskittynyt lähes neljä kertaa vähemmän kuin Matinkylän vanhoille lähiöille. Pienalueiden eriytyminen onkin vieraskielisten osuuden indikaattorilla mitattuna ääripäiden osalta hyvin selkeää. Kuvasta 28 kuitenkin näkyy, ettei Matinkylän alueellinen kuva ole selkeästi jakautunut kahtia vieraskielisten osuudella mitattuna, ja vertailu vuoteen 2000 osoittaa, että viimeisen vuosikymmenen aikana vieraskieliset ovat hajautuneet aiempaa selkeämmin kaikille pienalueille (Kuva 29).

Vieraskielisten osuuden muutoksen tarkastelussa vuosien 2000 ja 2010 välillä ilmenee, että vieraskielisten osuus on kasvanut selkeästi voimakkaimmin Matinmetsässä (143,3%), mutta myös Matinlahdessa heidän osuutensa on yli kaksinkertaistunut (Kuva 29). Sen sijaan Tiistilässä, jossa vuonna 2000 vieraskielisten osuus oli selvästi muita alueita korkeampi, heidän osuus on kasvanut hitaammin kuin Matinkylässä keskimäärin ja yli puolitoista kertaa vähemmän kuin Espoossa keskimäärin (131%) (Liite 1). Huomionarvoista onkin, että vieraskielisten osuus Matinkylässä on kasvanut huomattavasti maltillisemmin kuin Espoossa keskimäärin Matinmetsän pienaluetta lukuun ottamatta (Liite 1). Vieraskielisten osuudella mitattuna Nuottaniemi erottuu selkeästi muista pienalueista, sillä vieraskielisten osuuden kasvu on alueella ollut hyvin maltillista (Kuva 29). Matinkylän keskus ei tämänkään muutoksen tarkastelussa ole vertailukelpoinen.

Kuva 28. Äidinkielenään muuta kuin suomea ja ruotsia puhuvien osuus väestöstä vuonna 2010. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

Kuva 29. Vieraskielisten osuuden kasvu vuosien 2000 ja 2010 välillä. (Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta ja Tilastokeskus 2011)

9 Tulokset: Matinkylän alueellinen eriytyminen

Seuraavaksi kuvaillaan, millaisiksi Matinkylän pienalueiden sosiaaliset ja fyysiset rakenteet ovat muodostuneet. Tämän jälkeen paikallistetaan Matinkylän hyvinvoinnin ja huono-osaisuuden keskittymät ja tarkastellaan näiden alueiden ominaispiirteitä. Luvussa 9.3 esitellään keskeisiä Matinkylän alueellisen eriytymisen tutkimuksessa nousevia havaintoja. Lopuksi tarkastellaan Matinkylän pienalueiden sosiaalisen rakenteen syntyyn ja eriytymiseen vaikuttaneita tekijöitä.

9.1 Sosiaaliset ja rakenteelliset indikaattorit pienalueiden näkökulmasta

Tiistilä

Huono-osaisuuden kasautumisen merkkejä on ollut Tiistilässä jo pitkään, ja alue on noussut aiemmissa tutkimuksissa potentiaalisesti heikentymiskierteessä olevaksi köyhyystaskuksi. Tämän tutkimuksen perusteella Tiistilän kehitys näyttää kaksijakoiselta, nimittäin joillakin indikaattoreilla mitattuna pienalueen sosioekonominen kehitys näyttää nousujohteiselta ja toisilla Tiistilä on jäämässä muun Matinkylän kehityksestä jälkeen. Keskeisenä havaintona voidaan kuitenkin pitää, ettei absoluuttista heikentymistä ole tämän tutkimuksen perusteella havaittavissa. Huono-osaisuutta kuvastaa pienalueiden vertailussa Tiistilän väestön alhainen tulotaso sekä muita matalan tulotason pienalueita hitaampi keskitulojen kasvu. Myös koulutustason ja työttömyysasteen näkökulmasta Tiistilä kuuluu pienalueiden heikoimpiin, joskin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on kasvanut Matinkylän keskitasoa nopeammin viimeisen vuosikymmenen aikana ja työttömyysasteen suhteellinen lasku on ollut toiseksi voimakkainta vuosien 2004 ja 2008 välillä. Lapsiperheiden osuus kaikista perheistä on Tiistilässä toiseksi korkein Matinkylän pienalueista, mutta niistä useampi kuin joka kolmas on yksinhuoltajaperheitä, mikä tukee ajatusta perheongelmien suhteellisesta yleisyydestä sosioekonomisesti heikommilla asuinalueilla ja saattaa indikoida väestön yksipuolistumista.

Myös vieraskielisten osuus on Tiistilässä Matinkylän kärkeä, mutta vuosien 2000 ja 2010 vertailu osoittaa, ettei vieraskielisten osuuden suhteellinen kasvu ole Tiistilässä ollut muiden

Matinkylän pienalueiden eikä Espoon keskitason luokkaa. Tulos ilmentää, että maahanmuuttajien alueellinen keskittyminen Tiistilään on alkanut Matinkylän muita pienalueita aikaisemmin ja myönteistä on, ettei keskittyminen ole suhteessa muihin alueisiin voimistunut. Vieraskielisten osuus Tiistilässä on kuitenkin kasvanut noin 76 prosenttia, mikä toisaalta tukee näkemystä, jonka mukaan maahanmuuttajat keskittyvät samoille alueille kuin sosioekonomisesti heikommat väestönosat. Indikaattoreiden tarkastelun perusteella on kuitenkin mahdotonta sanoa, onko vieraskielisten keskittyminen Tiistilään aiheuttanut asuinalueen leimautumista ja synnyttänyt heikentymisenkierteen. Sosioekonomisesti heikompien asukkaiden valikoitumiseen alueelle on todennäköisesti vaikuttanut asuinalueen asuntokannan hallintaperusteet, nimittäin alueen asuntokannasta 60 prosenttia on vuokra-asuntoja ja yli 45 prosenttia kunnallisia vuokra-asuntoja, joihin yleensä valikoituu keskimääräistä huono-osaisempaa väestöä. Tiistilässä aravavuokra-asuntojen osuus asuntokannasta ylittää reilusti 20 prosentin raja-arvon, ja alueelle näyttääkin keskittyneen muita alueita enemmän sosioekonomisten resurssien puutetta, kuten työttömyyttä ja matalatuloisuutta.

Matinmetsä

Myös Matinmetsän pienalueen kehityksessä on merkkejä huono-osaisuuden kasautumisesta, mutta monen indikaattorin näkökulmasta asuinalueen viimeaikainen kehitys on ollut myönteistä. Matinmetsän väestön tulotaso ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus ovat Matinkylän alhaisimpia 2000-luvun lopulla, mutta niiden kehitys viimeisen vuosikymmenen aikana on ollut nousujohteista, nimittäin korkeakoulutettujen osuus ja väestön tulotaso ovat kasvaneet suhteellisesti voimakkaimmin kaikista Matinkylän pienalueista. Kielteisenä kehityksenä voidaan nähdä Matinmetsän väestön korkea työttömyysaste, joka on laskenut muita kerrostalovaltaisista pienalueista hitaammin. Matinmetsän kerrostalolähiössä vuokra-asuntojen osuus on Matinkylän keskiarvon alapuolella, mutta sosiaalisten vuokra-asuntojen osuus on toiseksi korkein Matinkylän pienalueista, ja joka viides Matinmetsän asunnosta kuuluu kunnan tarjoamiin vuokra-asuntoihin. Työttömyyden onkin osoitettu olevan korkealla tasolla sosiaalisen asuntotuotannon alueilla.

Lisäksi joka toinen Matinmetsän asukkaasta asuu yksin, minkä nähdään olevan yhteydessä toimeentulo-ongelmiin, sillä suurin osa toimeentulotuen hakijoista on yksinasuvia. Perheistä hieman alle puolet on lapsiperheitä, joista lähes kolmasosa yksinhuoltajia. Vieraskielisten

osuudella mitattuna Matinmetsä sijoittuu Matinkylän kärkeen, vaikka vielä vuonna 2000 osuus oli Matinkylän keskitasoa. Vieraskielisten osuus onkin kasvanut voimakkaimmin kaikista pienalueista, yli 140 prosenttia viimeisen vuosikymmenen aikana, mikä saattaa indikoida asuinalueen leimautumista ja haluttavuuden laskua, joka ilmenee kantaväestön ja parempiosaisten poismuuttona. Tätä tukee myös Tzoulasin ym. (2011) selvitys Matinkylän asukkaiden onnen paikoista, joista yksikään ei sijoittunut Matinmetsään, ja erityisesti vanhan ostoskeskuksen ympäristö koettiin pitkälti niin toiminnallisesti kuin sosiaalisesti huonolaatuisena sekä ulkoiselta ilmeeltään ja ilmapiiriltään epämiellyttävänä. Tämän tarkastelun perusteella voidaan todeta, että Matinmetsään on keskittynyt merkittävän paljon köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevia ihmisiä.

Matinkylän keskus

Matinkylän keskus on nuorin Matinkylän pienalueista. Alue koostuu lähes sata prosenttisesti kerrostaloista, jotka ovat suurimmaksi osaksi rakennettu 2000-luvulla. Tämän vuoksi indikaattoreiden muutostarkastelua ei ole voitu toteuttaa Matinkylän keskuksen pienalueella, sillä vuonna 2000 alueen väkiluku oli alle 50 asukasta. Asuntokannasta vuokra-asuntoja on lähes 60 prosenttia, mutta kaupungin aravavuokra-asuntoja on sijoitettu Matinkylän keskukseen vain viisi prosenttia. Alueelle on kuitenkin vuonna 2005 rakennettu Vanhusten palvelutaloyhdistyksen toimesta 67 vanhuksille tarkoitettua asuntoa (Vanhusten palvelutaloyhdistys ry 2011), ja vuonna 2010 valmistui yli 100 Hoasin opiskelija-asuntoa (Helsingin opiskelija-asuntosäätiö 2011). Nämä ovat arava-asuntojen ohella asuntoja, jonne valikoituneet asukkaat ovat todennäköisesti muuta väestöä sosioekonomisesti heikommassa tilanteessa, mutta eivät ilmene kaupungin vuokra-asuntojen tarkastelussa. Alueella asuukin kaikista Matinkylän pienalueista eniten nuoria 20–29-vuotiaita aikuisia sekä yli 65-vuotiaita eläkeikäisiä. Nuorten aikuisten keskittyminen alueelle selittyy opiskelija-asuntojen ohella alueen rakentamisajankohdalla, nimittäin yleinen trendi on, että mitä uudemmassa asuinalueesta on kyse, sitä nuorempi on alueen väestön ikärakenne. Alueella asuu myös kaikista pienalueista vähiten lapsiperheitä (alle 40%), joista kuitenkin peräti 40 prosenttia on yksinhuoltajia. Vaikka työttömyyden onkin osoitettu olevan yleisempää yhden vanhemman kotitalouksissa kuin muissa lapsiperheissä, ei Matinkylän keskuksen työttömyysaste nouse yhtä korkealle kuin niillä kerrostalovaltaisilla pienalueilla, joilla yksinhuoltajien osuus on matalampi. Matinkylän keskukseen on keskittynyt huomattavan paljon yksin asuvia, kun taas neljän tai useamman henkilön asuntokunnat muodostavat vain kuusi prosenttia kaikista

asuntokunnista. Asuntokuntien koko Matinkylän keskuksessa onkin suoraan verrannollinen asuntojen huoneistotyyppien jakaumaan. Nuorten, eläkeläisten, yksinasuvien ja yksinhuoltajien keskittyminen Matinkylän keskukseen selittyy suurelta osin pienten asuntojen sekä vuokra- ja kerrostaloasuntojen suurella osuudella. Nämä ovatkin asumismuotoja, joita lapsiperheet ja varakkaat eivät elämänvaiheensa ja resurssiensa vuoksi yleensä suosi.

Matinkylän keskuksen väestön sosioekonomisten indikaattoreiden tarkastelu osoittaa, että Matinkylän keskukseen valikoituneella väestöllä on piirteitä niin huono-osaisempien Matinkylän vanhojen lähiöiden kuin Matinheden ja Nuottaniemen pienalueiden asukkaista. Alueellinen tulo- ja koulutustaso ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden näkökulmasta on samaa luokkaa kuin Matinkylän vanhoissa Tiistilän ja Matinheden lähiöissä. Alueellinen työttömyysaste on kuitenkin niitä huomattavasti alhaisempi, ja muutostarkastelu osoittaa, että väestön työttömyysaste on laskenut huomattavasti vuosien 2004 ja 2008 välillä todennäköisesti muuttoliikkeen vaikutuksesta. Lisäksi korkea-asteen suorittaneiden osuudella mitattuna Matinkylän keskuksen pienalue sijoittuu vertailussa Matinheden sekä Tiistilän ja Matinheden väliin, kuin myös vieraskielisten osuudella mitattuna. Matala tulotaso ja työttömyysaste sekä ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden suhteellisen alhainen osuus voivat selittyä nuorten ja eläkeikäisten suurella osuudella, mikä puolestaan selittyy ainakin osittain alueelle rakennettuihin uusiin opiskelija-asuntoihin ja vanhusten palvelutaloon. Toisaalta Matinkylän keskuksessa, jossa on suhteellisesti eniten nuoria aikuisia ja eläkeläisiä, ei ole alhaisin tulotaso, vaikka nämä ikäluokat ovat yleensä useammin pienituloisia kuin muihin ikäryhmiin kuuluvat.

Matinheden

Matinheden väestö erottuu muista Matinkylän kerrostalovaltaisten pienalueiden asukkaista hyväosaisempana, mutta ei yllä sosioekonomiselta tasoltaan lähellekään pientalovaltaisen Nuottaniemen väestöä. Matinheden asuntokannasta 70 prosenttia on kerrostaloasuntoja ja vuokra-asuntoja 40 prosenttia, mikä on vähemmän kuin muilla kerrostalovaltaisilla pienalueilla. Kaupungin vuokra-asunnot muodostavat vain 12 prosenttia alueen asuntokannasta, mikä on vähemmän kuin Espoossa keskimäärin, mutta alueelle on sijoitettu myös Hoasin opiskelija-asuntoja (Helsingin opiskelija-asuntosäätiö 2011). Matinhedessä yli puolet perheistä on lapsiperheitä, mutta yksinhuoltajien osuus lapsiperheistä on huomattavasti alhaisempi kuin muilla kerrostalovaltaisilla pienalueilla. Sosioekonomisten mittareiden tarkastelulla – väestön tulotasolla, työttömyysasteella ja ylemmän korkeakoulututkinnon

suorittaneiden osuudella – Matinlahti asettuu toiseksi parhaiten menestyväksi pienalueeksi. Kuitenkin ero muiden kerrostalovaltaisten pienalueiden väestöön on keskimäärin pienempi kuin Nuottaniemen väestöön verrattuna.

Sosioekonomisten indikaattoreiden muutostarkastelusta ilmenee, että väestön keskitulojen kasvun ja työttömyysasteen laskun näkökulmasta Matinlahden kehitys on ollut hyvin nousujohteista, lähes pienalueiden kärkeä. Merkittävä esiin nouseva ilmiö on kuitenkin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuden hitaampi kasvu vuosien 2000 ja 2010 välillä muihin pienalueisiin verrattuna. Vieraskielisiä Matinlahdessa asuu vain seitsemän prosenttia, mikä alittaa niin Espoon kuin Matinkylän keskitason, vaikka viimeisen vuosikymmenen aikana vieraskielisten osuus Matinlahdessa on yli kaksinkertaistunut. Matinlahti on viimeisen vuosikymmenen aikana onnistunut säilyttämään etumatkansa muihin Matinkylän kerrostalovaltaisiin pienalueisiin ja väestön työttömyysasteella sekä tulotasolla mitattuna jopa kuromaan kiinni eroa Nuottaniemeen. Kuitenkin erot Matinlahden ja Nuottaniemen välillä ovat lähes kaikilla mittarilla kaksinkertaiset. Mielenkiintoiseksi alueeksi Matinlahdesta tekee sen fyysinen rakenne ja rakennuskanta, nimittäin pienalue koostuu kahdesta toisistaan täysin poikkeavasta rakennuskannasta: Matinmetsän ja Matinkylän keskuksen kaltaisista kerrostalokomplekseista sekä Nuottaniemen kaltaisesta pientalovaltaisesta merenranta-alueesta. Onkin syytä epäillä, että näillä rakennuskannaltaan toisistaan poikkeavilla asuinalueilla myös väestön sosioekonominen rakenne on hyvin erilainen.

Nuottaniemi

Nuottaniemi nousee poikkeukselliseksi asuinalueeksi Matinkylän pienalueiden vertailussa lähes kaikilla indikaattoreilla mitattuna. Nuottaniemi erottuu myös koko pääkaupunkiseudun vertailussa, ja pienalue kuuluukin Espoon korkeimmin koulutettuihin ja hyväosaisimpiin pienalueisiin (Vaattovaara 1998: 103; Paakko 2006). Nuottaniemeen on keskittynyt huomattavan suuri osuus hyväosaista väestöä, jota kuvastaa poikkeuksellisen korkea tulo- ja koulutustaso sekä matala työttömyysaste. Nuottaniemen väestö erottuu muista pienalueista selvemmin koulutustasolla kuin keskituloilla mitattuna. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on kaksinkertainen toiseksi korkeimman arvon saaneeseen Matinlahteen verrattuna, kun väestön tulotasolla mitattuna ero on puolitoistakertainen. Nuottaniemen asunto- ja hallintakanta erottuu selkeästi muista pienalueista, sillä alueelle ei ole rakennettu ainuttakaan kerrostaloa eikä sijoitettu lainkaan sosiaalista vuokra-asuntotuotantoa. Myös vuokra-asuntojen

osuus asuntokannasta on huomattavan pieni. Tulos on yhtenevä aiempien tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan hyväosaisten keskittyvät asumaan omistusasuntoihin pientalovaltaisille alueille.

Nuottaniemen väestö eroaa muista pienalueista myös muiden indikaattoreiden näkökulmasta. Väestöstä vain joka kymmenes asuu yksin, ja neljän tai useamman hengen asutuskunnat muodostavat yli 40 prosenttia kaikista asutuskunnista. Kaksi kolmesta perheestä on lapsiperheitä, joista vain kymmenen prosenttia on yksinhuoltajaperheitä, kun Espoossa osuus ylittää 20 prosenttia. Myös Nuottaniemen väestön ikäjakauma on muista poikkeava, sillä alueella asuu huomattavan paljon lapsia ja nuoria sekä toisaalta hyvin vähän eläkeikäisiä. Alueen väestön alhainen keski-ikä ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden korkea osuus tukee aiempia havaintoja, joiden mukaan korkeimman koulutustason kaupungeissa on alhaisin keski-ikä (vrt. Seppänen & Rusanen 2000: 239). Vieraskielisten osuus alueella on pienalueiden vertailussa alhaisin, ja osuuden kasvu on viimeisen vuosikymmenen aikana ollut hitainta. Toisaalta jonkintasoista alueellista tasapainottumista on havaittavissa viimeisen kymmenen vuoden aikana Nuottaniemen ja muiden pienalueiden välillä. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on Nuottaniemen pienalueella kasvanut Matinkylän vanhoja kerrostalolähiöitä vähemmän, väestön työttömyysasteen lasku on ollut hitaampaa kuin muilla pienalueilla ja tulotason kehitys on ollut negatiivista, eli Nuottaniemen väestön keskitulot ovat laskeneet yli viisi prosenttia vuosien 2001 ja 2009 välillä. Tuloterot ovatkin supistuneet koko Suomessa taantumavuosien 2008 ja 2009 aikana erityisesti varakkaiden pääomatulojen vähenemisen takia (Tutkimuslaitos: Tuloterot saattavat kaventua ensi vuonna 2011). Tuloterot supistumista pidetään kuitenkin väliaikaisena ilmiönä, sillä edellisen 1990-luvun laman jälkeen tuloterot kasvoivat voimakkaasti (Tutkimuslaitos: Tuloterot saattavat kaventua ensi vuonna 2011).

9.2 Matinkylän hyvinvoinnin ja huono-osaisuuden keskittymät

Lähes kaikkien tarkasteltujen indikaattorien valossa Matinkylän alueella näyttää nousevan esiin kaksi ääripäätä: toisaalta Nuottaniemen poikkeuksellisen korkeasti koulutettu sekä hyvin toimeentuleva väestöryhmä, toisaalta Tiistilän ja Matinkylän väestö, jota kuvastaa muita alueita alhaisempi koulutus- ja tulotaso sekä korkeampi työttömyysaste. Tulos on yhteneväinen aiempien tutkimusten kanssa, joissa samat pienalueet ovat nousseet esille

sosiaalisesti heikko-osaisempina ja segregoitumisvaarassa olevina pienalueina Espoon ja pääkaupunkiseudun vertailuissa (ks. luku 7.3). Huono-osaisen ryhmä näyttää keskittyvän nimenomaan vanhimman rakennuskannan kerrostalovaltaiselle lähiöalueelle ja hyväosaisten ryhmä puolestaan merenrannalla sijaitsevalle pientaloalueelle. Vastakkain ovatkin nopeasti ja yhtenäiseksi 1960- ja 1970-luvun vaihteessa rakennettu työväestön asuma-alue Matinkylän yhdessä pääosin 1980-luvulla rakennetun Tiistilän kanssa, jonne on sijoitettu runsaasti kaupungin vuokra-asuntoja ja asukkaat valittu pitkälti sosiaalisin perustein sekä toisaalta vähitellen pitkän aikavälin saatossa muotoutunut Nuottaniemi. Kuilu hyväosaisten Nuottaniemen ja huono-osaisimpien pienalueiden välillä on huomattava. Näiden ääripäiden väliin jäävä Matinkylän keskus poikkeaa rakentamisajankohdaltaan muista kerrostalovaltaisista pienalueista eikä huono-osaisuus näytä keskittyvän sinne yhtä selvästi kuin vanhoihin kerrostalolähiöihin, joskin monen indikaattorin näkökulmasta väestön sosioekonominen taso on hyvin samankaltainen. Matinkylän väestö sen sijaan nousee esiin muita kerrostalovaltaisia alueita parempiosaisempana, mutta ei kuitenkaan yllä Nuottaniemen tasolle. Voimmekin todeta, että ainakin Tiistilän ja Matinkylän sekä Nuottaniemen näkökulmasta alueiden sosiaalisella ja fyysisellä rakenteella on vastaavuutta.

9.3 Pienalueiden sosiaalinen eriytyminen

Empiirisen tarkastelun perusteella Matinkylän väestön sosioekonomisen tason voidaan todeta kohonneen vuosien 2000 ja 2010 välillä, joskin hitaammin kuin Espoossa keskimäärin. Kaupunginosan pienalueiden keskimääräinen työttömyysaste on laskenut selvästi ja väestön tulo- ja koulutustaso kohonnut. Alueelliset tulot ovat eivätkin ole ääripäiden osalta voimistuneet ja väestön tulotaso on noussut heikoimmillakin alueilla, vaikkakin Espoon keskitasoa hitaammin. Tulot tukevat aikaisempia pääkaupunkiseutua koskevia tutkimuksia, joiden mukaan alueellisten erojen kasvu ei niinkään johdu joidenkin alueiden selvästä taantumisesta vaan kaupungin keskitasoa hitaammasta kehitysvauhdista. Tämän hetkinen Matinkylän sisäinen eriytyminen ilmentää selkeää kaksijakoisuutta, mutta viime vuosikymmenen aikana tapahtuneen muutoksen tarkastelu osoittaa, että alueiden sosioekonominen kehitys on pikemminkin ollut tasoittuvaa ja alueelliset erot näyttävät ainakin osittain kaventuneen.

Keskeiseksi havainnoksi tarkastelussa nousee eriytymisen luonne, sillä Matinkylän pienalueiden sosiaalisessa eriytymisessä on pikemminkin kyse Nuottaniemeen keskittyneestä

poikkeuksellisen hyväosaisesta väestöstä kuin kerrostalolähiöihin kasautuneesta tavallista moniongelmaisemmasta väestönosasta. Hyväosaisuus näyttääkin Matinkylässä keskittyvän alueellisesti huono-osaisuutta selvemmin ja voimakkaammin. Sosioekonomiselta asemaltaan hyväosaisin Nuottaniemen väestö erottuu varsinkin tulojensa ja koulutustasonsa suhteen muista huomattavasti selvemmin kuin jakauman toiseen ääripäähän sijoittuvien Tiistilän ja Matinmetsän asukkaat. Tulos on yhtenevä aiempien tutkimustulosten kanssa ja kuvastaa 2000-luvulle ominaista eliitin eriytymistä muusta väestöstä (ks. Musterd 2005).

Toinen merkittävä tulos on, että yhdelläkään Matinkylän pienalueella ei ole käynnissä sellaista epätoivottavaa kehitystä, jossa alueiden absoluuttinen huono-osaisuus olisi kasvamassa. Yhdelläkään pienalueella ei myöskään ole käynnissä muita pienalueita nousujohtoisempaa kehitystä kaikilla muuttujilla mitattuna. Merkittävää tasapainottumista on tapahtunut skaalan yläpäässä eli Nuottaniemen pienalueella, jossa väestön keskitulot ovat pienentyneet viime vuosien aikana, ja myös muiden indikaattoreiden näkökulmasta väestön sosioekonominen vahvistuminen on ollut maltillisempaa kuin huono-osaisimmilla alueilla. Voimakkainta väestön keskitulojen kasvua näyttää paikantuvan alueille, joille on sijoitettu maltillisesti kunnallisia vuokra-asuntoja. Korkeakoulutettujen osuus on puolestaan kasvanut merkittävimmin niillä pienalueilla, joilla osuus oli vuonna 2000 matalin eli vanhoissa Matinkylän lähiöissä. Huolestuttavana voidaan kuitenkin pitää Tiistilän väestön tulotason kehitystä ja vieraskielisten osuuden voimakasta kasvua Matinmetsässä.

Matinkylän pienalueiden vertailussa ei siis ole selkeästi näkyvissä kehitystä, jossa hyväosainen väestö keskittyisi yhä voimakkaammin Nuottaniemen pienalueelle johtaen alueen yhä korkeampaan sosioekonomiseen asemaan heikommin menestyvien pienalueiden jäädessä kehityksestä jälkeen. Tulos Matinkylän pienalueiden alueellisesta eriytymisestä tukee pikemminkin Hamnettin esittelemää professionalisaatioon perustuvaa teoriaa kuin Sassenin polarisaatioteoriaa, sillä Matinkylän pienalueita kuvaa väestön yhä korkeampi koulutus- ja tulotaso, joka näyttäisi johtavan keskiluokan kasvuun.

Kolmas merkittävä havainto on, että koulutustaso erityisesti ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osalta erottelee Matinkylän pienalueita voimakkaammin kuin väestön keskimääräinen tulotaso. Tulos on merkittävä ja yhtenevä myös aiempien tutkimustulosten kanssa (mm. Vaattovaara 1998; Kortteinen ym. 1999). Niin korkeatuloisten kuin korkeakoulututkinnon suorittaneiden asuinalueen valinnassa on nähtävissä selkeää alueellista keskittymistä omistusasuntoihin pientalovaltaisille asuinalueille, eikä ainakaan tämän

tutkimuksen perusteella voida sanoa, että koulutus- ja tulotaso jäsenyisivät eri ulottuvuuksille (vrt. Vaattovaara 1999; Kortteinen ym. 2005b). Tulotason näkökulmasta Matinkylän alueellinen kuva on hyvin polarisoitunut, ja Matinkylän ja Tiistilän väestön sekä Nuottaniemen asukkaiden väliset suuret tuloerot kuvastavat jyrkkää alueellista eriytymistä, mitä pidetään yhtenä segregaation aiheuttajana (esim. Lankinen 1994: 14). Huono-osaisuuden näkökulmasta on kuitenkin huomattava, että Matinkylän tulotasoiltaan heikoimpienkin asuinalueiden kotitalouksien keskitulot ylittävät Suomen keskimääräisen tulotason, 24 657 euroa (Helsingin kaupungin tietokeskus 2011) eivätkä näin ollen alita vuoden 2009 pienituloisuuden rajaa (14 230€) (Tilastokeskus 2011). Kyse on toisaalta pienalueiden keskituloista eikä tulos kerro mitään yksittäisten kotitalouksien tuloista.

Myös työttömyyden alueellinen kuva vastaa väestön sosioekonomista jakaumaa, nimittäin väestön työttömyysaste on korkein niillä pienalueilla, joilla ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus ja väestön keskimääräinen tulotaso ovat alhaisimmat. Työttömyysasteen liittyminen huono-osaisuuden kasautuvaan kehitykseen voi toimia merkkinä sosioekonomisesti heikompien väestöosien keskittymisestä Matinkylän ja Tiistilän pienalueille ja mahdollisesti olla indikaattori segregaatiosta. Tämän tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan voida tulla kyseiseen johtopäätökseen. Myös vieraskieliset näyttävät keskittyvän yhtenevästi Matinkylän alueellisen sosioekonomisen huono-osaisuuden kanssa. Matinkylässä väestön korkea työttömyysaste ja vieraskielisten osuus paikantuvatkin nimenomaan niille pienalueille, joille on sijoitettu runsaimmin aravavuokra-asuntoja. Toisaalta on hyvin todennäköistä, ettei vieraskielisten sijoittuminen pienalueen sisälläkään ole tasaista johtuen kaupungin harjoittamasta asuntopolitiikasta (ks. Vilkkama 2006). Maahanmuuttajien voimakkaan keskittymisen sosioekonomisesti heikommille alueille pelätään aiheuttavan asuinalueiden leimautumista ja ajautumista syrjäytymiskierteeseen synnyttäen asuinalueiden kurjistumisesta sekä valkoisten pakoa siten, että alueille jäävät asumaan vain huono-osaisimmat suomalaiset ja maahanmuuttajat. Tämänkaltaista kehitystä tutkimustulosten perusteella ei voida osoittaa, eikä yhdelläkään alueella vieraskielisten osuus ylitä 20 prosentin kynnyksarvoa. Viime vuosikymmenen muutostarkastelu kuitenkin osoittaa vieraskielisten osuuden kasvaneen erityisesti Matinkylässä, jonne alueellisen kasvun painopiste on siirtynyt aiemmasta maahanmuuttajien keskittymästä Tiistilästä.

Vaikka Matinkylän ääripää nousevat esille kaikkien muuttajien näkökulmasta, ei yksikään Matinkylän kerrostalovaltaisimmista pienalueista erotu kaikilla indikaattoreilla mitattuna

selkeästi huono-osaisimmaksi, vaan näille kaikille on sijoittunut asumaan muutaman indikaattorin näkökulmasta heikompiosaista väestöä. Yhtenäistä kuitenkin Tiistilän, Matinmetsän ja Matinkylän keskuksen pienalueille on väestön matala koulutus- ja tulotaso. Segregoitumisriskin näkökulmasta kolmella indikaattorilla kahdeksasta Matinmetsän ja Tiistilän pienalueiden asukkaat nousevat huono-osaisimmiksi tai suurimassa köyhyysriskissä oleviksi (Liite 2). Huomionarvoista on myös se, että pienalueiden vertailussa Tiistilä sijoittuu ensimmäiseksi tai toiseksi seitsemällä indikaattorilla mitattuna ja Matinmetsä kuudella (Liite 2). Kyse on kuitenkin vain ja ainoastaan Matinkylän sisäisestä erilaisuudesta, ja pienalueiden väestön sosioekonominen taso saattaa olla Suomen keskitasoa tai jopa sen yläpuolella.

Tutkimustulosten perusteella näyttää siltä, että Matinkylän alueellisessa eriytymisessä on epätoivottavia piirteitä. Tiistilän ja Matinmetsän lähiöalueelle on keskittynyt suhteellisesti merkittävä huono-osaisten ryhmä niin koulutuksen ja tulotason kuin työttömyyden näkökulmasta. Tämä huono-osaisten ryhmä on keskittynyt vuokra-asuntovaltaisille kerrostaloalueille, jonne on sijoitettu suhteellisesti eniten sosiaalista vuokra-asumista. Myös vieraskieliset ovat suhteellisesti voimakkaimmin kasautuneet sosioekonomisesti huono-osaisimman ryhmän asuinalueille. On kuitenkin muistettava, että huono-osaisimmilla alueilla esiintyy paljon erilaisuutta eivätkä kaikki siellä asuvat ole huono-osaisia, vaan huono-osaisuutta esiintyy suhteessa enemmän kuin muilla Matinkylän pienalueilla. Toisaalta on myös mahdollista, että pienalueiden sisällä huono-osaisuus on kasautunut pistemäisesti tarkasti rajatulle alueelle tai että huono-osaisuus on syvenemässä yksittäisissä kortteleissa tai taloissa, mutta ilmiöt eivät välttämättä nouse esille pienalueittaisessa vertailussa (vrt. Kortteinen ym. 2001).

Toisaalta on tärkeää kysyä, onko huono-osaisuuden alueellinen keskittyminen puhtaasti kielteinen piirre kaupunkikehityksessä? Esimerkiksi yhdyskuntien yhteisörakenteeseen liittyvän tulkinnan näkökulmasta on mahdollista, että huonompiosaiset, jotka elävät keskellä hyvinvoivaa ylemmän keskiluokan yhteisöä, voivat keskimääräistä huonommin verrattuna niihin heikompiosaisiin, jotka elävät kaltaistensa keskittymissä (Kortteinen & Vaattovaara 2000: 123; Seppänen & Rusanen 2000: 244). Tämän on nähty johtuvan toisaalta siitä, että leimautuminen on vähäisempää sekä yhteisöllinen tuki vahvempaa, ja toisaalta siitä, että huonompiosaiset kokevat huono-osaisuutensa voimakkaammin hyväosaisempien keskuudessa (Kortteinen & Vaattovaara 2000: 123; Seppänen & Rusanen 2000: 244). Toisin sanoen on mahdotonta todeta, että alueellinen huono-osaisuuden ja etnisten vähemmistöjen

kasautuminen olisi väestön hyvinvointia heikentävä tekijä Matinkylässä. Matinkylän väestön sosioekonominen ja alueellinen eriytyminen voidaan nähdä luonnollisena osana uutta tilallista järjestystä, joka ei välttämättä aiheuta huono-osaisilla pienalueilla erityistä pahoinvointia (vrt. Kortteinen & Vaattovaara 2000: 123). Toisaalta huono-osaisuuden alueellisen kasautumisen on vastikään osoitettu joissakin pääkaupunkiseudun lähiöissä vaikuttavan kielteisesti asukkaiden hyvinvointiin (Kauppinen ym. 2009).

Tämän tutkimuksen perusteella on mahdotonta todeta, että Tiistilään tai Matinmetsään keskittyneen väestön sosioekonomisissa piirteissä olisi kyse voimakkaasta huono-osaisuuden kasautumisesta siten, että se aiheuttaisi sosiaalisten ongelmien kumuloitumista, mahdollisuuksien eriarvoistumista tai yksilötason syrjäytymistä, ja osa indikaattoreista osoittaa päinvastaiseen suuntaan. Suurin osa käytetyistä sosiaalisen eriytymisen mittareista on yhteydessä alueiden sosiaaliseen eriytymiseen ja vain muutama liittyy selkeämmin väestön yksipuolistumiseen sekä huono-osaisuuden kasautumiseen ja segregaatioon. Tässä tutkimuksessa käytetyt muuttujat eivät ole riittäviä mittaamaan segregatiota Matinkylässä. Jotta tähän tutkimuskysymykseen olisi mahdollista vastata, tulisi tutkimuksen olla kokonaisvaltaisempaa ja ainakin osittain kvalitatiivista. Mukaan tulisi ottaa segregaatian kannalta olennaisia muuttujia kuten pitkäaikaisen toimeentulotuen saajien ja pitkäaikaistyöttömien osuus väestöstä, rikollisuuden esiintyminen, sairastavuus ja kuolleisuus, lasten huostaanotot sekä ongelmallinen päihteiden käyttö (mm. Paakko 2003). Suuresta osasta muuttujia ei ole kuitenkaan vapaasti saatavilla pienaluekohtaista tietoa.

Tutkimuksesta kuitenkin selviää, että Matinkylä on voimakkaasti sosiaalisesti eriytynyt ja polarisoitunut, sillä hyväosaisten ja huono-osaisten ryhmät ovat eriytyneet selkeästi omille asuinalueilleen. On kuitenkin hyvin vaikea arvioida, kuvastaako tämä Matinkylän sosiaalinen eriytyminen ainoastaan Nuottaniemen eliitin eriytymistä alueen muusta väestöstä vai esiintyykö Tiistilän ja Matinmetsän pienalueilla syrjäytyneen väestön alueellista kasautumista ja hyvinvoinnin heikkenemistä. Tutkimus antaa vihjeitä siitä, että Matinkylän vanhojen lähiöiden kehityksessä on ollut vahvasti segregaatioon liittyviä piirteitä, mutta viimeaikainen kehitys on ollut nousujohteisempaa.

9.4 Keskeiset Matinkylän pienalueiden sosiaalisen rakenteen syntyyn ja eriytymiseen vaikuttaneet tekijät

Matinkylän fyysisen ja sosiaalisen rakenteen yhteys on ilmeinen, ja kaupunginosan alueellisessa eriytymisessä tärkeimmiksi paikallisiksi taustatekijöiksi nousevatkin julkisen vallan toimet, kaupunkisuunnittelu yhdessä kunnallisen asuntopolitiikan kanssa, jotka ovat synnyttäneet Matinkylän omaperäisen aluerakenteen. Pienalueiden rakennus- ja asuntokanta sekä niiden hallintaperusteet ja huoneistotyyppien jakaumat ovat vaikuttaneet sosiaalisen rakenteen muodostumiseen, ja niiden alueellinen jakauma on johtanut pienalueiden sosiaalisten erojen syntyyn. Matinkylässä sosioekonomisesti huono-osaisempi väestö on keskittynyt asumaan vuokra-asuntoihin kerrostalovaltaisille pienalueille, joilla kietoutuvat yhteen sosiaalinen vuokra-asuminen, matala koulutustaso, alhainen tulotaso, korkea työttömyys sekä vieraskielisten ja yksinhuoltajien suuri osuus.

Kaupunkipolitiikalle ominainen sosiaalinen sekoittaminen on vaikuttanut julkisen sektorin asuntotuotannon sijoittamiseen Matinkylään. Esimerkiksi runsas aravavuokra-asuntojen sijoittaminen Matinkylän ja Tiistilän kerrostaloalueille on synnyttänyt tietynlaisen väestöprofiilin, sillä asukkaat on viime vuosiin asti valittu niihin sosiaalisin perustein. Tutkimuksen perusteella vieraskielisten alueellinen keskittyminen painottuu nimenomaan samoille pienalueille, joille on sijoitettu eniten kaupungin vuokra-asuntoja. Sosiaalisen vuokra-asumisen keskittäminen onkin omalta osaltaan vaikuttanut pienalueiden maineeseen ja asuntojen hintoihin sekä positiivisen diskriminaation kautta estänyt varakkaan väestön tulo alueelle. Sosiaalisen sekoittamisen taustalla näkyy suomalaisen yksilöiden tasa-arvoon ja sosiaaliseen universaalisuuteen perustuvan hyvinvointiyhteiskunnan tavoite asuinolojen parantamisesta ja alueellisen tasapainon takaamisesta 1960-luvulta lähtien.

Myös funktionalistinen aluerakentamishistoria on vaikuttanut voimakkaasti nykyisten sosioekonomisten erojen syntyyn Matinkylässä, sillä kerralla rakennettujen 1970- ja 1980-luvun Matinkylän lähiöiden katsotaan jääneen sosiaalisesti ja toiminnallisesti yksipuolisiksi. Aluerakentamisen taustalla vaikuttaa kuitenkin suurempi yhteiskunnallinen muutos elinkeinorakenteen painopisteen siirryttyä teollisuus- ja palvelualoihin, mikä synnytti voimakkaan kaupungistumisprosessin, jonka osana Matinkyläkin rakentui.

Keskeisenä kerrostalolähiöihin kasautuneen huono-osaisuuden syynä pidetään 1990-luvun alun laman sekä sen synnyttämän massatyöttömyyden leviämistä. Köyhyiden onkin nähty

keskittyvän nimenomaan kerrostalolähiöiden vuokra-asuntokantaan (ks. Lankinen 1998). Laman ja informaatioalasta seuranneen talouden kasvun myötä väestö on eriarvoistunut, sillä varallisuuden kasvu ei koskettanut koko yhteiskuntaa ja monissa lähiöissä korkea työttömyysaste jäi pysyväksi. Aiempien tutkimusten tarkastelu osoittaa Matinkylän lähiöiden, Matinmetsän ja Tiistilän huono-osaisuuden kasvaneen 1990-luvulla, ja erityisen voimakkaasti se jätti jälkensä Tiistilään, jossa työttömien, pienituloisten ja toimeentulotukea saavien osuus oli huomattavan suuri vielä 2000-luvun alussa. Kuitenkin vuosien 2000 ja 2010 vertailu osoittaa, että pienalueiden alueelliset erot eivät ole systemaattisesti kasvaneet ja joiltain osin erot näyttävät jopa kaventuneen. Erityisesti väestön työttömyysasteen lasku on Matinkylän lähiöissä ollut Espoon keskitasoa voimakkaampaa vuosien 2004 ja 2008 välillä. Uusimmat tiedot työttömyyden ja toimeentulotuen asiakkaiden määrän lisääntymisestä Suomessa ennakoivat kuitenkin sitä, että tuloerot ja köyhyys tulevat kasvamaan ja todennäköisesti heikentämään pienituloisten sosioekonomista asemaa entisestään nykyisen talouskriisin myötä (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2011).

Rakennetun ympäristön ohella myös kotitalouksien eri elämänvaiheet näyttää toimivan alueita erottelevana tekijänä Matinkylässä, sillä väestön ikärakenne ja sen mukainen elämänvaihe vaikuttavat erimerkiksi asunnon koon ja hallintaperusteen valintaan. Matinmetsän ja Matinkylän keskuksen kerrostaloalueet ovat suunnattu pienille asutokunnille, joiden väestöstä puolet on yksin asuvia, toisin kuin enemmän perheille suunnattu Nuottaniemi sekä osa Matinlahden ja Tiistilän asuinalueesta (ks. myös Päivänen 1997: 117). Matinkylän sosioekonomisesti heikoimmille alueille on sijoitettu suhteellisesti eniten pieniä asuntoja, ja kysymys kuuluukin, voiko näiden pienalueiden sosioekonominen asema nousta esimerkiksi Nuottaniemen tasolle alueiden huoneistojen koon ja niiden alueellisen jakauman vaikuttaessa valikoivasti kotitalouksien sijoittumiseen? Lisäksi väestön alhainen keski-ikä näyttää tutkimuksen perusteella vaikuttavan hyväosaisuuden keskittymiseen. Joiltain osin samankaltaisten ihmisten, esimerkiksi samankaltaisessa elämänvaiheessa olevien, sijoittumista asumaan samoille alueille ei kuitenkaan tulisi nähdä kielteisenä piirteenä kaupunkitilassa.

Kotitalouksien valintaan vaikuttaa elämänvaiheen ohella myös alueen fyysinen ympäristö. Matinkylän huono- ja hyväosaisuuden keskittymät poikkeavatkin toisistaan myös fyysisinä ympäristöinä asuinalueiden rakennetun ympäristön lisäksi. Erityisesti luonnonympäristön merkitys korostuu Matinkylän pienalueiden sosiaalisessa eriytymisessä, josta merenranta sekä

metsä- ja puistoalueet ovat vaikuttaneet voimakkaimmin aluerakenteen muotoutumiseen ja alueelliseen eriytymiseen. Merenrannalla sijaitsevilla asuinalueilla asuntojen hinnat ovat perinteisesti korkeampia kuin muilla alueilla, mikä pätee myös Nuottaniemen pienalueeseen (ks. Päivänen 1997: 117). Tämä tuo alueelle hyvin toimentulevaa ja korkeasti koulutettua väestöä. Nuottaniemen asuinalue näyttääkin olevan eriytynyt muista Matinkylän asuinalueista varakkaiden kotitalouksien preferenssien vuoksi. Alueiden asuntotarjonta ja sijainti nähdäänkin voimakkaimpana alueellisen eriytymisen tuottajana suomalaisessa yhteiskunnassa, mikä pätee myös Matinkylän pienalueilla.

Matinkylässä asukkaiden huonolaatuisiksi ja epämiellyttäviksi koetut alueet paikantuvat sosioekonomisesti heikoimmille pienalueille erityisesti vanhan ostoskeskuksen ympärille, jossa sijaitsevat Matinkylän korkeimmat kerrostalot. Matinmetsässä koettu turvattomuuden ja rauhattomuuden tunne selittyykin alueen kerrostalovaltaisella asumisella ja talojen korkealla kerrosluvulla (vrt. Kortteinen ym. 2005a). Matinmetsän väestön suhteellisesti alhaisin tulotaso voi myös vaikuttaa alueella koettuun epämiellyttävyYTEEN (vrt. Kortteinen ym. 2005a). Tähän asti Matinkylän vanhimmilla lähiöillä on ollut melko vahvasti huonon asuinalueen leima, mikä on vielä toistaiseksi vaikuttanut asuntojen haluttavuuteen huolimatta siitä, että alue sijaitsee lähellä Helsingin keskustaa, hyvien liikenneyhteyksien varrella sekä aivan merenrannan tuntumassa. Alueen mainetta on pyritty parantamaan useilla parannuskampanjoilla ja -toimenpiteillä ja seuraavan hankkeen tavoitteena onkin muuttaa Matinmetsän fyysistä ilmettä purkamalla Matinkylän vanha ostoskeskus.

10 Tulosten tulkintaa ja yhteenveto

Väestön alueellisesta eriytymisestä ja kotitalouksien preferenssien muodostumisesta on kaupunkitutkimuksen historian saatossa esitetty monia eri tekijöitä painottavia teorioita, joista osaa on myös tässä työssä käsitelty. Eräät kaupunkitaloustieteen teorat näkevät asuinalueiden sosiaalisen rakenteen muotoutumisen taustalla kotitalouksien rationaaliset valinnat, joiden myötä samankaltaisten kotitalouksien yhteneväiset preferenssit johtavat samankaltaisiin valintoihin asuntomarkkinoilla ja näin ollen alueelliseen keskittymiseen (esim. Alonso 1964). Myös sosiokulttuurisia prosesseja painottavat teorat katsovat eriytymisen olevan tulosta erilaisten kotitalouksien valinnoista, jotka muodostuvat taloudellisten tekijöiden sijaan yksilöiden sosiaalisten ja kulttuuristen ominaisuuksien mukaan ja ilmenevät erilaisina elämäntyyleinä ja asumispreferensseinä (esim. Bourdieu 1984; Vaattovaara 1998). Rakenteelliset segregaatioteorat puolestaan katsovat näennäisesti luonnollisilta vaikuttavien yksilöiden preferenssien mukaisten asuinpaikan valintojen olevan todellisuudessa vahvasti kapitalististen tuotantoprosessien ohjaamia (esim. Harvey 1985). Myös julkisen vallan toimien nähdään olevan kapitalististen markkinaprosessien ohjaamia ja näin ollen aktiivisessa roolissa asuinalueiden eriytymisessä (esim. Harvey 1985). Toisaalta sosiaalisen konstruktionismin puolestapuhujat ovat korostaneet, että taloudellisetkin rakenteet perustuvat kulttuuriselle konstruktiolle ja ovat olemassa vain tietyssä kulttuuriympäristössä (esim. Berger & Luckmann 1966/1994).

Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa alueiden eriytymiseen kuitenkin vaikuttavat voimakkaasti kansalliset ja paikalliset taustatekijät, jotka muovaavat kaupunkitilaa. Työssä onkin otettu yksityiskohtaisempaan tarkasteltuun edellä kuvattujen segregaatioteorioiden sekä pääkaupunkiseutua koskevien tutkimusten pohjalta valittuja alueelliseen eriytymiseen vaikuttavia tekijöitä, joista voimakkaimpana voidaan nähdä kaupunkipolitiikan ja -suunnittelun synnyttämä aluerakenne, jossa tarkkaan määritelty rakennus- ja asuntokanta yhdessä tietynlaisen hallintasuhde- ja asuntotyyppijakauman kanssa luovat alueelle tietynlaisen sosiaalisen rakenteen. Muuttoliike ohjaa erilaiset kotitaloudet elämänvaiheen ja preferenssien mukaan taloudellisten rajoitteiden puitteissa omille alueilleen. Kotitalouksien sijoittumiseen vaikuttavat voimakkaasti myös alueiden sijainti ja luonnonympäristö sekä asuinalueille mielletty status ja maine.

Myös Matinkylässä pienalueiden rakennus- ja asuntokanta yhdessä asuntojen hallintamuodon kanssa näyttävät vaikuttavan voimakkaasti alueen sosiaaliseen eriytymiseen. Matinkylän alueellisessa eriytymisessä ilmeneekin voimakasta kaksijakoisuutta ääripäiden osalta siten, että huono- ja hyväosaiset väestönosat ovat selkeästi alueellisesti eriytyneet. Ääripäät poikkeavat toisistaan rakennus- ja asuntokannaltaan sekä asuntojen hallintamuoiloilta, kotitalouksien sosioekonomiselta tasolta ja perhevaiheilta sekä etnisyyden näkökulmasta. Sosioekonomisesti heikoimmat väestönosat ovat keskittyneet Matinmetsän ja Tiistilän 1970–1980-luvuilla rakennettuihin kerrostalolähiöihin, kun taas varakas ja korkeasti koulutettu, kulttuurisesti yhdenmukainen väestö on keskittynyt omistusasuntovaltaiselle pientaloalueelle Nuottaniemeen. Ääripäiden osalta voidaan todeta, että alueen fyysisillä ja sosiaalisilla ominaisuuksilla on vastaavuutta. Tutkimus tukee myös näkemystä, jonka mukaan alueen asuntokannan ominaisuuksien ja väestön sosiaalisen rakenteen välillä voidaan nähdä olevan suoraan verrannollinen yhteys (ks. Valkonen ym. 1984)

Keskeisenä havaintona sosiaalisten indikaattoreiden alueellisessa vertailussa voidaan pitää eriytymisen luonnetta, nimittäin Matinkylän sosiaalisessa eriytymisessä näyttää pikemminkin olevan kyse Nuottaniemeen keskittyneestä poikkeuksellisen hyväosaisesta väestöstä kuin kerrostalolähiöihin kasautuneesta tavallista moniongelmaisemmasta väestönosasta. Nuottaniemen väestö erottuukin lähes kaikilla indikaattoreilla mitattuna selvemmin muista alueista kuin jakauman toiseen ääripäähän sijoittuvien Tiistilän ja Matinmetsän kotitaloudet. Tulos tukee aikaisempia pääkaupunkiseutua koskevia tutkimuksia (esim. Kortteinen ym. 1999: 416–418; Vaattovaara 1999: 124–125) ja kuvastaa 2000-luvulle ominaista eliitin eriytymistä muusta väestöstä (ks. Musterd 2005).

Alueiden eriytyminen ei itsessään ole kielteinen piirre kaupunkikehityksessä, vaan segregaatiossa on kyse ongelmallisten ilmiöiden kasautumisesta samoille alueille siten, että keskittyminen kiihdyttää segregoitumisprosessia ja aiheuttaa syöksykierteen alueen kehityksessä. Toinen merkittävä tulos eriytymisen luonnetta tarkasteltaessa onkin, että yhdelläkään Matinkylän pienalueella ei ole käynnissä sellaista epätoivottavaa kehitystä, jossa alueiden absoluuttinen huono-osaisuus olisi kasvamassa, vaan tarkastelussa ilmenee pikemminkin jonkinasteista pienalueiden välisten sosioekonomisten erojen kaventumista. Tulos antaa viitteitä siitä, ettei Matinkylän pienalueiden kehityksessä ole kyse epätoivottavasta alueellisesta eriytymisestä, joskin kokonaisvaltaisempi tarkastelu on tarpeen ennen kuin näin voidaan todeta.

Sosioekonomisten muuttujien kannalta merkittävänä havaintona voidaan pitää sitä, että koulutustaso, erityisesti ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osalta, erottelee Matinkylän pienalueita voimakkaammin kuin väestön keskimääräinen tulotaso. Tulos tukee sosio-kulttuurisia prosesseja painottavia elämäntapoihin ja työllittämiseen liittyviä teorioita, joiden mukaan koulutusaste ja siitä muodostuva kulttuurinen pääoma vaikuttavat voimakkaasti yksilön asuinpreferensseihin ja tätä kautta alueiden eriytymiseen nimenomaan koulutuksen näkökulmasta (esim. Bourdieu 1984; ks. Vaattovaara 1998).

Kaupunkiekologiseen tutkimustraditioon kuuluvan Shevkyn ja Bellin (1961) sosiaalialueanalyysin perustana toimii ajatus, että urbaanit ilmiöt ovat yhteiskunnan suuremmista muutoksista aiheutuvia paikallisia seurauksia. Myös Matinkylän sosiaalisen rakenteen muodostumiseen ja kehitykseen ovat Suomen yhteiskunnallisten rakenteiden laajat muutokset 1960-luvulta lähtien vaikuttaneet voimakkaasti. Toisen maailmansodan jälkeinen maa- ja metsäteollisuuden koneistuminen ja elinkeinorakenteen muutos synnyttivät voimakkaan työperäisen massamuuton kaupunkeihin, erityisesti pääkaupunkiseudulle. Kaupungistuminen synnytti valtavan asuntotarpeen, ja uudet asukkaat ohjattiin erillisille asuinalueille kaupungin ulkopuolelle johtuen kaupunkien omistaman maan niukkuudesta sekä rakennusliikkeiden hankkimien alueiden käyttöönotosta. Matinkylän nykyinen aluerakenne kuvastaakin aluerakentamisen ja lähiöitymisen periaatteiden mukaista ajan henkeä: tehokasta äärifunktionaalista kompaktirakentamista elementtirakennustekniikan kehityksen ansiosta, joka jätti jälkeensä toiminnallisesti yksipuolisen, sosiaalisesti köyhän ja huonolaatuiseksi koetun ympäristön Matinkylän lähiöihin, Tiistilään ja Matinmetsään. Matinkylä kaavoitettiin 35 000 asukkaan yhdyskunnaksi, minkä vuoksi vanhimpiin lähiöihin rakennettiin useita valtavia kerrostalokomplekseja. Kerrostalovaltaisimpiin lähiöihin on sijoitettu runsaasti pieniä asuntoja, mikä heijastuu niiden sosiaaliseen rakenteeseen. Asuinalueilla asuu enemmän yksinasujia, erityisesti nuoria aikuisia ja eläkeikäisiä sekä yksinhuoltajaperheitä, joiden nähdään yleisesti olevan muuta väestöä suuremssa köyhyysriskissä. Aluerakentamisen ulkopuolelle jääneet Nuottaniemi ja Matinlahti ovat muodostuneet selkeästi sosioekonomisesti hyväosaisemman väestön asuinalueiksi. Erityisesti pidemmän ajan saatossa muotoutunut omistusvaltainen pientaloalue Nuottaniemi on vahvasti varakkaiden ja perheellisten kotitalouksien asuinalue. Nuottaniemen hyväosaista asemaa vahvistaa sen sijainti merenrannan tuntumassa, jossa kotitalouksien asumispreferenssien vuoksi asuntojen hinnat ovat yleisesti korkeammat ja jonne kasautuu keskimääräistä varakkaampaa väestöä. Matinkylän sosiaalisen eriytymisen tarkastelu tukeekin elämänvaihetta ja elinkaariajattelua

korostavia teorioita, joissa kotitalouksien muuttuvan perherakenteen katsotaan vaikuttavan niiden asumispreferensseihin, jolloin alueiden rakenteelliset tekijät, kuten asuntotarjonta ja sijainti kaupunkirakenteessa, ohjaavat eri elämänvaiheessa olevat perhetyypit taloudellisten resurssien puitteissa eri asuinalueille.

Lisäksi aluerakentamisen myötä Matinkylän vanhoille lähiöille muodostunut huono maine on säilynyt pitkään, vaikka monet sen syntyyn vaikuttaneet tekijät ovatkin muuttuneet. Tätä tukee konstruktionistinen näkemys, jonka mukaan pitkän historiallisen kehityksen aikana tuotetut kulttuuriset merkitykset ja määritelmät muuttuvat hitaasti silloinkin, kun ne ovat irronneet alkuperäisestä kontekstistaan (Ilmonen 1997a: 20–21). Konstruktionistinen näkökulma korostaakin asuinalueilla ja ympäristöllä olevan symbolisia arvoja sekä niistä sosiaalisesti konstruoituja mielikuvia, jotka vaikuttavat sinne valikoituvan väestön sosioekonomisiin piirteisiin. Asuinalueiden maine ja status vaikuttavat voimakkaasti kotitalouksien sijoittumispäätöksiin, ja aiemmissa tutkimuksissa onkin todettu, että pienetkin huono-osaisuuden keskittymät voivat johtaa koko asuinalueen maineen laskuun ja näin ollen vaikuttaa hyväosaisen väestön poismuuttoon alueelta tai ainakin päätökseen olla muuttamatta alueelle. Yleisesti ottaen mielikuvat Matinkylästä näyttävät parantuneen viimeisten vuosikymmenten aikana ja alue nähdään yhtenä pääkaupunkiseudun suotuisimmin kehittyvänä kaupunginosana (ks. Arvopaperi... 2011). Lähiöiden maine saattaa kuitenkin kärsiä, mikäli vieraskielisten suhteellisen osuuden kasvu jatkuu samansuuruisena myös tulevana vuosina.

Suuriin yhteiskunnallisiin muutoksiin kuuluu myös Suomen hyvinvointivaltion mallin synty, jolle väestön ja valtion vaurastuminen nopean teollistumisen myötä loivat vahvan pohjan. Hyvinvointivaltion tavoitteiden mukaisesti asuinolojen parantamiseksi luotu sosiaalinen asuntotuotanto ja erityisesti pääkaupunkiseudulle ominainen sosiaalisen sekoittamisen politiikka ovat vaikuttaneet myös Matinkylän asuntorakenteen ja asuntokannan hallintajakauman syntyyn. Matinkylän sosioekonomisesti huono-osainen väestö ja vieraskieliset kotitaloudet paikantuvat nimenomaan niille pienalueille, joille on sijoitettu eniten arava-asuntoja. Tämä tukee aiempia havaintoja, joiden mukaan sosiaalinen asuntosektori on marginalisoitumassa ja muuttumassa maahanmuuttajataustaisen väestön ja sosioekonomiselta asemaltaan heikossa tilanteessa olevan kantaväestön asumismuodoksi (Vilkama 2006: 107). Matinkylän alueellista eriytymistä voimistaa aravavuokra-asuntojen keskittäminen vain muutamalle pienalueille. Myös pääkaupunkiseudulla yhdeksi eriytymistä aiheuttavaksi tekijäksi on nostettu Suomessa pitkään harjoitettu sosiaalisen sekoittamisen

kaupunkipolitiikka, jonka nähdään toisaalta myös estäneen väestön voimakasta alueellista polarisaatiota ja ongelma-alueiden kasautuvaa kehitystä. Onkin esitetty näkemyksiä, joiden mukaan kaupungin tulisi tulevaisuudessa pyrkiä hajauttamaan vuokra-asuntokantaansa nykyistä laajemmalle alueelle, jotta sosioekonomisesti heikossa asemassa olevien ihmisten keskittyminen tietyille asuinalueille ja tiettyihin kerrostaloihin saataisiin pysäytettyä.

Lisäksi 1990-luvun lama yhdessä informaatioteknologia-alan kehityksen aiheuttaman työvoiman vaatimusten muutosten kanssa synnyttivät massatyöttömyyden, jonka jäljet näkyvät monissa pääkaupunkiseudun lähiöissä. Lama vaikutti voimakkaasti myös Matinkylän lähiöihin. Erityisesti se näkyi kerrostaloissa vuokralla asuvien tulotason romahtamisena ja työttömyysasteen nousuna vuosien 1990 ja 1995 välillä (Lankinen 1998). Matinkylän työttömyysasteen kehitys on kuitenkin 2000-luvun loppupuolella ollut hyvin myönteistä ja laskenut nopeammin kuin Espoossa keskimäärin. Lisäksi IT-alan yritysten sijoittuminen Matinkylän läheisyyteen Itä-Espooseen on varmasti osaltaan lisännyt korkeakoulutetun väestön sijoittumista Matinkylän pienalueille, mikä nähdään korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuden kasvuna kaikilla pienalueilla.

Alueiden sosiaalinen eriytyminen ja huono-osaisuuden kasautuminen lähiöihin pääkaupunkiseudulla ovat yleisesti tunnustettuja kehityskulkuja niin alan tutkijoiden kuin poliitikkojen keskuudessa. Vuonna 2007 muodostetun ja edelleen tällä hallituskaudella jatkuvan metropolipolitiikan yhtenä tavoitteena onkin sosiaalisen eheyden turvaaminen ja huono-osaisuuden kasautumisen estäminen erityisesti kaupunki- ja asuntopolitiikan keinoin. Myös osa Matinkylästä on tunnistettu segregoitumisvaarassa olevaksi alueeksi ja otettu mukaan lähiöohjelmaan, jonka tavoitteena on estää alueiden joutumista taantumiskierteeseen vahvistamalla niiden erityispiirteitä sekä alueellisin toimin tasapainottaa alueiden välisiä eroja ja tukea myönteiseen mielikuvaan perustuvaa alueen omaleimaisuutta. Parannusprojektien ohella Matinkylän vetovoimaisuuden uskotaan lisääntyvän tulevan länsimetron ansiosta, jonka odotetaan nostavan asuntojen hintoja ja houkuttelevan alueelle varakkaampia kotitalouksia, vahvistamaan alueen sijainnillista merkitystä pääkaupunkiseudulla sekä parantamaan alueen mainetta hyväosaisena ja toiminnallisesti monipuolisena kaupunginosana.

Lähdeluettelo

- Ala-Outinen, A. (2010). Hyvinvoinnin tukiverkko koetuksella. Helsingin palveluvirastojen toiminta kaupunginosien eriytymisen ehkäisemiseksi. *Tutkimuksia* 3. 139 s. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Allardt, E. (1992). Helsinki sosiaalisena yhteisönä. *Teoksessa* Karisto, A. & E. Holstila (toim.): *Helsinki avoin kaupunki*. 43–58. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Alonso, W.A. (1964). *Location and land use: toward a general theory of land rent*. 204 s. Harvard University Press, Cambridge.
- Andersson, H. (1984). Sosiaalinen tila. Objektiivisen ja subjektiivisen sosiaalisen tilan käyttö kaupunkitutkimuksessa. *Turun yliopiston maantieteen laitoksen monisteita* 4. 74 s.
- Andersson, R. (1998). Socio-spatial dynamics: ethnic divisions of mobility and housing in post-Palme Sweden. *Urban Studies* 35: 3, 397–428.
- Andersson, R. & I. Molina (2003). Racialization and migration in urban segregation processes. *Teoksessa* Öhman J. & K. Simonsen (toim.): *Voices from north. New trends in nordic human geography*. 261–282. Ashgate Publishing Company, Cornwall.
- Andersson R., S. Musterd, G. Galster & T. M. Kauppinen (2007). What mix matters? Exploring the relationships between individuals' incomes and different measures of their neighbourhood context. *Housing Studies* 22, 637–660.
- Andersson, R., H. Dhalmann, E. Holmqvist, T. M. Kauppinen, L. Magnusson Turner, H. Skifter Andersen, S. Søholt, M. Vaattovaara, K. Vilkkama, T. Wessel & S. Yousfi (2010; toim.). *Immigration, housing and segregation in the Nordic welfare states*. 288 s. *Department of Geosciences and Geography C 2*, University of Helsinki.
- Arvopaperi: Täällä asuntojen arvot nousevat – täällä taas laskevat (2011). *Iltasanomat* 29.11.2011. Viitattu 5.12.2011. <<http://www.iltasanomat.fi/asuminen/arvopaperi-taalla-asuntojen-arvot-nousevat---taalla-taas-laskevat/art-1288431717111.html>>
- Asuinalueen maine ratkaisee asuntokaupassa (2006). *Taloussanomat* 7.4.2006. Viitattu 16.09.2011. <<http://www.taloussanomat.fi/arkisto/2006/04/07/asuinalueen-maine-ratkaisee-asuntokaupassa/200614821/12>>
- Asumistuen saajat aiotaan leimata (2010). *Helsingin Sanomat*, pääkirjoitus 15.09.2010. Viitattu 15.10.2011. <<http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Asumistuen+saajat+aiotaan+leimata/1135260152386>>
- Asuntopolitiikan sosiaaliset tavoitteet (2005). *Ympäristöministeriön moniste* 158, 44s. Ympäristöministeriö, Helsinki. Sähköisessä muodossa: <<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=310707&lan=FI>>
- Baum, S. (1997). Sydney, Australia: A global city? Testing the social polarisation thesis. *Urban Studies* 34: 11, 1881–1902.
- Berger, P. & T. Luckmann (1966/1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*:

tiedonsosiologinen tutkielma. 255 s. Gaudeamus, Helsinki.

Blakemore, K. (1998). *Social policy: an Introduction*. 228s. Open University Press, Buckingham.

Blomgren, J. (2000). Asuinalueiden sosiaalisen rakenteen ja elinolojen muutos. Taustat ja prosessit Puotinharjussa ja Myllypurossa. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 100 s. Sosiologian laitos, Helsingin yliopisto.

Booth, C. (1887). The inhabitants of the Tower Hamlets (School Board Division), their condition and occupations. *Journal of the Royal Statistical Society* 50: 326–401.

Borel-Saladin, J. & O. Crankshaw (2009). Social polarisation or professionalisation? Another look at theory and evidence on deindustrialisation and the rise of the service sector. *Urban Studies* 46: 3, 645–664.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Routledge & Kegan Paul, London. 613 s.

Brown, L. & E. Moore (1970). The intra-urban migration process: A perspective. *Geografiska Annaler, Series B: Human Geography* 52: 1, 1–13.

Buck, N. (2001). Identifying neighbourhood effects on social exclusion. *Urban Studies* 38: 12, 2251–2275.

Burgess, E. (1926; toim.). *The urban community: selected papers from the proceedings of the American Sociological Society 1925*. 268 s. University of Chicago Press, Chicago.

Dhalmann, H. & K. Vilkkama (2009). Housing policy and the ethnic mix in Helsinki, Finland: perceptions of city officials and Somali immigrants. *Journal of Housing and the Built Environment* 24: 4, 423–439.

Duncan, O.D. (1953). Review on social area analysis. *American Journal of Sociology* 61: 1, 85.

Eriksson, P. & K. Koistinen (2005). Monenlainen tapaustutkimus. *Julkaisuja* 4. 49 s. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki.

Espoon erilaiset alueet (2001). *Raportteja Espoosta* 1. 51 s. Tieto- ja tutkimuspalvelut, Espoon kaupunki.

Espoon kaupungin hyvinvointikertomus (2009). Espoon kehittämis- ja tutkimusyksikkö, Espoon kaupunki. 64s. Viitattu 6.9.2011. <www.espoo.fi>

Espoon karttapalvelu (2011). Viitattu 10.10.2011. <<http://kartat.espoo.fi/>>

Espoon väestöennusteet 2011–2020. *Tietoisku* 1. 16 s. Espoon kehittämis- ja tutkimusyksikkö, Espoon kaupunki.

Fainstein, S. (2001) Inequality in global city-regions. *Teoksessa* Allen, S. (toim.): *Global city-regions – Trends, theory, policy*. 285–298. Oxford University Press, Oxford.

- Firey, W. (1945). Sentiment and symbolism as ecological variables. *American Sociological Review* 10: 2, 140–148.
- Friedrichs, J., G. Galster & S. Musterd (2003). Neighbourhood effects on social opportunities: the European and American research and policy context. *Housing Studies* 18: 6, 797–806.
- Galster, G., R. Andersson, S. Musterd & T. Kauppinen (2008). Does neighbourhood income mix affect earnings of adults? New evidence from Sweden. *Journal of Urban Economics* 63: 3, 858–870.
- Hamnett, C. (1994). Social polarisation in global cities: Theory and evidence. *Urban Studies* 31: 3, 401–424.
- Hamnett, C. (1996). Social polarisation, economic restructuring and welfare state regimes. *Urban Studies* 33: 8, 1407–1430.
- Harvey, D. (1985). *The urbanization of capital. Studies in history and theory of capitalist urbanization*. 239 s. Basil Blackwell, Oxford.
- Hasu, E. (2010). Asumisen päätöksiä – järjellä vai tunteella? *Teoksessa* Juntto, A. (toim.): *Asumisen unelmat ja arki*. 59–90. Helsinki University Press, Helsinki.
- Heikkilä, M., P. Moisio, S. Karvonen & J. Simpura (2008). Hyvinvointipolitiikan tavoitteet. *Teoksessa* Moisio, P., S. Karvonen, J. Simpura & M. Heikkilä (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. 142–146. Stakes, Helsinki.
- Heino, E. (1986). Matinkylä – Helsingin lähiö Espoossa. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 77 s. Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto.
- Helsingin kaupunginkanslia (1997). Syrjäytymistä ja sosiaalista segregaatiota selvittäneen työryhmän mietintö 15.9.1997. *Helsingin kaupunginkanslian julkaisusarja A* 15, 8–16.
- Helsingin opiskelija-asuntosäätiö (2011). Viitattu 31.10.2011. <www.hoas.fi>
- Hirvonen, J. (2010). Tulorajat poistuivat – muuttuiko mikään? Tilastaselvitys ARA-vuokra-asuntojen hakijoista ja asukasvalinnoista. *Suomen ympäristö* 13. 82 s. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Ilmonen, M. (1997a). Viisi näkökulmaa alueiden erilaistumiseen. *Teoksessa* Ilmonen, M., M. Lankinen, H. Lehtonen, J. Maury & J. Päivänen: Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla. 13–27. *Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B* 2. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki.
- Ilmonen, M. (1997b). Vuokralla Helsingissä. *Teoksessa* Ilmonen, M., M. Lankinen, H. Lehtonen, J. Maury & J. Päivänen: Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla. 89–106. *Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B* 2. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki.
- Ilmonen, M. & J. Hirvonen (2008) Avainryhmien asuminen pääkaupunkiseudulla. *Teoksessa* Norvasuo, M. (toim.): *Asuttaisiinko toisin? Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa*. 71–108. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B* 95.

- Jackson, P. (2000). Segregation. *Teoksessa* Johnston, R. J., D. Gregory, G. Pratt & M. Watts (toim.): *The dictionary of human geography*, 731. 4. p. Blackwell Publishers, Oxford.
- Jalkanen, R., T. Kajaste, T. Kauppinen, Timo, P. Pakkala, & C. Rosengren (2004). *Asuinaluesuunnittelu*. 3 p. 216 s. Rakennustieto Oy, Helsinki.
- Jauhiainen, J. (1995). Kaupunkisuunnittelu, kaupunkiuudistus ja kaupunkipolitiikka. Kolme eurooppalaista esimerkkiä. *Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja* 146. 384 s.
- Jonassen, C. (1949). Cultural variables in the ecology of an ethnic group. *American Sociological Review* 14: 1, 32–41.
- Juntto, A. (2007). Suomalaisten asumistoiveet ja mahdollisuudet. Tulot ja kulutus 2007. 153 s. Tilastokeskus, Helsinki.
- Järvinen, R. & P. Saarinen (2008). Kohtaavatko asumisen tavoitteet asumisen todellisuuden? *Kuluttajatutkimuskeskuksen työselosteita ja esitelmää* 111. 17 s.
- Karisto, A. & S. Montén (1996). Lukioon vai ei: Tutkimus alueellisista eroista helsinkiläisten lukionkäynnissä ja lukiolakkautusten vaikutuksista. *Tutkimuksia* 6. 130 s. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Kauppinen, T., M. Kortteinen & M. Vaattovaara (2009). Pääkaupunkiseudun lamatyöttömien myöhemmät ansiotulot: iskikö lama kovemmin korkean työttömyyden alueilla? *Yhteiskuntapolitiikka* 74: 4, 358–374.
- Kervinen, E. (2011). Varo, työttömyys tarttuu naapurista. *Taloussanomat*, työ ja elämä 08.09.2011. Viitattu 08.09.2011. <<http://www.taloussanomat.fi/omatalous/2011/09/08/varo-tyottomuus-tarttuu-naapurista/201112597/139>>
- Kekkonen, M. (2002). Segregaatio Vantaalla. Katsaus Vantaan alueellisen eriytymisen ulottuvuuksiin vuonna 2000. *Tilasto ja tutkimus C* 17. 27 s. Vantaan kaupunki.
- Kiuru: Asuinalueiden eriytyminen luultua pahempi ongelma (2011). *Helsingin Sanomat*, kotimaa 29.11.2011. Viitattu 5.12.2011. <<http://www.hs.fi/kotimaa/Kiuru+Asuinalueiden+eriarvoistuminen+luultua+pahempi+ongelma/a1305550329466>>
- Knox, P & S. Pinch (2006). *Urban social geography: an Introduction*. 5.p. 375 s. Pearson Education, Harlow.
- Korhonen, P. (2010). Tästä alkaa asuinalueen alamäki. *Taloussanomat*, asuminen 03.12.2010. Viitattu 08.09.2011. <<http://www.taloussanomat.fi/asuminen/2010/12/03/tasta-alkaa-asuinalueen-alamaki/201016672/139>>
- Kortteinen, M. & H. Tuomikoski (1998). Miten työttömät selviytyvät? *Yhteiskuntapolitiikka* 63: 1, 5–13
- Kortteinen, M. & M. Vaattovaara (1999). Pääkaupunkiseudun kehityssuunta on kääntynyt. *Yhteiskuntapolitiikka* 64: 4, 342–351.

Kortteinen, M., M. Lankinen & M. Vaattovaara (1999). Pääkaupunkiseudun kehitys 1990-luvulla: Kohti uudenlaista eriytymistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 64: 5–6, 411–422.

Kortteinen, M. & M. Vaattovaara. (2000). Onko osa Helsingistä alikehityksen kierteessä? *Yhteiskuntapolitiikka* 65: 2, 115–124

Kortteinen, M. & M. Vaattovaara (2011). Asuntopolitiikka ei estä alueiden eriytymistä. *Helsingin Sanomat*, pääkirjoitus. 7.9.2011. Viitattu 12.9.2011.
<<http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Asuntopolitiikka+ei+est%C3%A4+alueiden+eriytymist%C3%A4/1135269157210>>

Kortteinen, M., M. Tuominen & M. Vaattovaara (2001). Helsingin sosiaalimaantieteellinen rakenne ja pahoinpitelyrikollisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 4, 318–328.

Kortteinen, M., M. Tuominen & M. Vaattovaara (2005a). Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70: 2, 121–131.

Kortteinen, M., P. Alasuutari & M. Vaattovaara (2005b). Eliitin eriytymisestä pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70: 5, 475–487.

Kortteinen M., M. Elovainio & M. Vaattovaara (2006). Asuinolot ja niiden kehitys Helsingin kunnallisissa vuokrataloissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71: 1, 3–13.

Koskela, H. (2003). Kaupungit terrorismin aikakaudella? Johdatus urbaaniin turvallisuuspolitiikkaan. *Teoksessa* Koskela, H. (toim.): *Avoin/Suljettu kaupunki – kirjoituksia urbaanista turvallisuuspolitiikasta*. 1–5. Suunnittelumaantieteen kurssiraportteja 45, Helsingin yliopisto.

Kurkinen, J. (2005). Kaukaa katsoen. Tilastojen kuva lasten ja nuorten hyvinvoinnista Oulussa, Kempeleessä ja Oulunsalossa. *Teoksessa* Airtio, M., S. Helavirta, J. Kurkinen, K. Loponen & M. Uusimäki: *Preventteri: Moniammatillinen yhteistyö lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä*. *Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja* 17, 31–80.

Kurkistuksia Espooseen – pieniä suuria tapauksia kaupungin historiassa (2006). Espoon kaupungin kehittämis- ja tutkimusryhmä. Viitattu 6.9.2011. <www.espoo.fi>

Kääriäinen, J. (1987). Sosiaaliset ongelmat, asuinalueiden segregoituneisuus ja paikallisyhteisöllisyys – Helsingin sosiaalisten ongelmien asuinalueittaisen vaihtelun tarkastelua. *Helsingin kaupungin sosiaaliviraston julkaisusarja A* 3, 223 s.

Laakso, S. (1993). Alueellinen segregatio ja Helsinki. *Helsingin kaupungin tietokeskuksen neljännesvuosijulkaisu Kvartti* 3, 3–17.

Laakso, S. & H. Loikkanen (1993). Finnish homes – through passages or traps? Residential mobility and housing choice in Helsinki. *VATT-keskustelualoitteita* 47. 27 s. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.

Laakso, S. & H. Loikkanen (2004). *Kaupunkitalous: johdatus kaupungistumiseen, kaupunkien maankäyttöön sekä yritysten ja kotitalouksien sijoittumiseen*. 427 s. Gaudeamus, Tampere.

Lankinen, M. (1982). Sosiaalinen tasapaino Helsingissä. Kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanja. *Julkaisuja* 3. 38 s. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Lankinen, M. (1994). Taantuvatko lähiöt? Pääkaupunkiseudun kerrostalolähiöt sosiaalisen segregaaation valossa. *Ympäristöministeriön julkaisuja* 3. 63 s. Yhdyskuntasuunnittelu- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta, Helsinki.

Lankinen, M. (1997a). Asuinpaikan valinta: status, etäisyys vai totunnaisuus? *Teoksessa* Ilmonen, M., M. Lankinen, H. Lehtonen, J. Maury & J. Päivänen: Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla. 28–54. *Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B* 2. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki.

Lankinen, M. (1997b). Asumisen segregaaation tila ja kehityssuunnat. *Teoksessa* Taipale, K. & H. Schulman (toim.): *Koti Helsingissä. Urbanin asumisen tulevaisuus*. 171–197. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Lankinen, M. (1998). Lähiöt muuttuvat ja erilaistuvat. 36 lähiön tilastollinen seuranta 1980–95. *Suomen ympäristö* 187. 65 s. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Lankinen, M. & R. Sairinen (2000). Helsingiläisten ympäristöasenteet vuonna 2000. *Tutkimuksia* 6. 59 s. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Lankinen, M. (2007). Helsingin kehitys seudullisessa kontekstissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 72: 1, 3–21.

Lehtonen, H., M. Ilmonen & J. Päivänen (1997). Johtopäätöksiä. *Teoksessa* Ilmonen, M., M. Lankinen, H. Lehtonen, J. Maury & J. Päivänen: Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla. 154–158. *Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B* 2. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki.

Lähiöistä kaupunginosiksi. Lähiöohjelma 2008–2011. (2008). *Ympäristöministeriön raportteja* 17. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Länsimetro (2011). Viitattu 31.10.2011. <www.lansimetro.fi>

Länsimetro, 14 kilometriä metrorataa ravistelee (2011). Arvoasunto. *Arvoasumisen ja asuntosijoittamisen erikoislehti* 2011: 1, 32–33.

Marcuse, P. & R. van Kempen (2000; toim.). Conclusion: a changed spatial order. *Teoksessa* *Globalising cities. A new spatial order?* 249–275. Blackwell, Oxford.

Masa (2009). *Matinkylän huolto Oy:n asiakaslehti* 2009:2.

Matinkylä – Olari luonnon- ja maisemanhoitosuunnitelma 2008–2019 (2009). *Luonnon- ja maisemanhoitosuunnitelmia* 1. 47 s. Tekninen keskus, Espoon kaupunki.

Maury, J. (1997). Ilmakuva pääkaupunkiseudun asuinalueiden sosiaalisista eroista 1990-luvun alussa. *Teoksessa* Ilmonen, M., M. Lankinen, H. Lehtonen, J. Maury & J. Päivänen: Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla. 55–87. *Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B* 2. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki.

Metropolipolitiikan painopisteet (2007). Hallinnon ja aluekehityksen ministerityöryhmä

13.12.2007. <<http://www.vn.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=215260>>

Moisio, P., S. Karvonen, J. Simpura & M. Heikkilä (2008). Johdanto. *Teoksessa* Moisio, P., S. Karvonen, J. Simpura & M. Heikkilä (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. 14–26. Stakes, Helsinki.

Monta kaupunkia – yhteinen tulevaisuus (1998). Syrjäytymisen ja segregaation lieventäminen ja ehkäiseminen Helsingin seudulla. *Ehdotus kaupunkiohjelmaksi 30.4.1998*.

Murdie, R. & S. Ghosh (2010). Does spatial concentration always mean a lack of integration? Exploring ethnic concentration and integration in Toronto. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36: 2, 293–311.

Murie, A. & S. Musterd (1996). Social segregation, housing tenure and social change in Dutch cities in the late 1980's. *Urban Studies* 33: 3, 495–516.

Musterd, S. (2005). Social and ethnic segregation in Europe: levels, causes, and effects. *Journal of Urban Affairs* 27: 4. 331–348.

Musterd, S. & W. Ostendorf (1998; toim.). Segregation, polarisation and social exclusion in metropolitan areas. *Teoksessa Urban segregation and the welfare state. Inequality and exclusion in western cities*. 1–14. Routledge, London.

Musterd S. & W. Ostendorf (2007). Spatial segregation and integration in the Netherlands. *Teoksessa* Karen Schönwälder (toim.): *Residential segregation and the integration of immigrants: Britain, The Netherlands and Sweden*. Discussion Paper Nr. SP IV 2007–602. Social Science Centre Berlin.

Musterd, S. & R. Andersson (2006). Employment, social mobility and neighbourhood effects: the case of Sweden. *International Journal of Urban and Regional Research* 30: 1, 120–140.

Musterd, S., R. Andersson, G. Galster & T. M. Kauppinen (2008). Are immigrants' earnings influenced by the characteristics of their neighbours? *Environment and Planning A* 40: 4, 785–805.

Nexhat Beqiri (2008). Toiveena monipuolinen asukasrakenne. Selvitys asumisen etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta pääkaupunkiseudulla. *Sisäasiainministeriön julkaisuja* 30. 53 s.

Nikkanen, M. (2010). Turun alueellinen erilaistuminen vuosina 1970–2008. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 164 s. Maantieteen laitos, Turun yliopisto.

Paakko, S. (2003). Espoon alueellinen erilaistuminen vuosina 1980–2000. *Raportteja Espoosta* 4. 58 s. Tieto- ja tutkimuspalvelut, Espoon kaupunki.

Paakko, S. (2006). Espoon aluekuvaus 2006. Matinkylä-Olarin hyvinvointiseminaari. Viitattu 1.11.2011. <<http://www.espoondiakoniasaatio.fi>>

Pacione, M. (2009). *Urban geography: A global perspective*. 3.p. 703 s. Routledge, London.

Pahl, R. E. (1970). *Whose city? And other essays on sociology and planning*. 273 s. Longman, London.

Park, R. E., E. Burgess & R. McKenzie (1925/1967; toim.). *The City. With an introduction by Morris Janowitz*. 4. p. 239 s. University of Chicago Press, Chicago.

Pelkonen, J. & L. Tyrväinen (2005; toim.). *Kaupunkiviheralueiden koetut arvot ja merkitykset asukkaille Länsi-Vantaalla*. 59 s. Metsäekologian laitos, Helsingin yliopisto.

Päivänen, J. (1997). Espoon eteläranta asuntomarkkinoilla. *Teoksessa* Ilmonen, M., M. Lankinen, H. Lehtonen, J. Maury & J. Päivänen: Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla. 107–128. *Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B 2*. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki.

Pääkaupunkiseudun aluesarjat tilastokanta (2011). <www.aluesarjat.fi>

Pääkaupunkiseudun hallitusohjelmatavoitteet 14.4.2011. Pääkaupunkiseudun koordinaatioryhmä. <www.hel2.fi>

Riitaoja, A.-L. (2010). Asuinalueiden ja koulujen eriytyminen Helsingissä – yhteiskunnalliset ja kasvatukselliset haasteet. *Terra* 122: 3, 137–151.

Ristisuo, H. (2008). Suurpelto pääkaupunkiseudun sosiaalisen eriytymisen kartalla. *Raportteja Espoosta* 2. 90 s. Kehittämisen- ja tutkimusryhmä, Espoon kaupunki.

Ruoppila, S. (2006). Residential differentiation, housing policy and urban planning in the transformation from state socialism to a market economy: the case of Tallinn. *Centre for Urban Regional Studies Publications A 33*, Helsinki University of Technology, Espoo. 61 s.

Rusanen, J., T. Muilu, A. Naukkarinen & A. Colpaert (1999a). Huono-osaisuuden paikalliset pesäkkeet. *Tietoaika* 6, 12–13. Tilastokeskus.

Rusanen, J., T. Muilu, A. Naukkarinen & A. Colpaert (1999b). Tuloerot kasvavat kaupungeissa. *Tietoaika* 11, 11–13. Tilastokeskus.

Sassen, S. (2001a). *The global city: New York, London, Tokyo*. 2.p. 412s. Princeton University Press, Princeton

Sassen, S. (2001b). Global cities and global city-regions: a comparison. *Teoksessa* Allen, S. (toim.): *Global city-regions – Trends, theory, policy*. 78–95. Oxford University Press, Oxford.

Seppänen, M. & J. Rusanen (2000). Asuinalueiden väliset sosioekonomiset erot Lahdessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 65: 3, 237–245.

Seppänen, M. (2001). Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. *Tutkimuksia* 6. 206 s. Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia, Helsinki.

Seppänen, M., I. Haapola & K. Puolakka (2011). Esitelmä: Lähiöiden imago ja asukkaat – Takaisin Liipolaan! Lähiö sosiaalisena ja fyysisenä ympäristönä 17.3.2011. Viitattu 6.9.2011. <www.ara.fi/download.asp?contentid=24673&lan=fi>

Seutu-CD 2000 (2000). Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kaupungit sekä YTV.

Shevky, E. & W. Bell (1961). Social area analysis. *Teoksessa* Theodorson, G. (toim.): *Studies in human ecology*. 226–235. Row, Peterson and Company, Evanston.

Sihto, M. (2000). Työmarkkinoilta syrjäytyminen. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 1, 5–11. Työministeriö, Helsinki.

Siirilä, S. (1984). Kaupunkirakenteen tutkimuksen kehitys Suomessa. *Tiedonantoja* 24. 13 s. Aluetieteen laitos, Tampereen yliopisto.

Siirilä, S., J. Rossi, A. Valle & J. Terho (1990). Sosiaaliekolginen kaupunkitutkimus. *Tiedonantoja* 35. 60 s. Aluetieteen laitos, Tampereen yliopisto.

Silta elävään lähioon – Lähiohjelma 2008–2011 (2011). Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, ARA. Viitattu 20.11.2011.

<<http://www.ara.fi/default.asp?contentid=11596&lan=fi>>

Skifter Andersen, H. (1998). Gentrification or social renewal? Effects of public housing renewal in Denmark. *Skandinavian Housing and Planning Research* 15: 3, 111 – 128.

Skifter Andersen, H. (2002). Can deprived housing areas be revitalised? Efforts against segregation and neighbourhood decay in Denmark and Europe. *Urban Studies* 39, 767–790.

Skifter Andersen, H. (2003). *Urban Shores. On the interaction between segregation, urban decay and deprived neighbourhoods*. 202 s. Ashgate, Aldershot.

Soininvaara, O. (2011). Tutkittua tietoa segregaatiosta. Soininvaara.fi. 30.08.2011. Viitattu 01.09.2011. <<http://www.soininvaara.fi/2011/08/30/tutkittua-tietoa-segregaatiosta/>>

Summa, H. (1984). Muuttoliike ja asunnonvaihdot pääkaupunkiseudulla. Kirjallisuuskatsaus. *Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B* 3. 48 s. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos (2011). Viitattu 31.10.2011. <www.thl.fi>

Theodorson, G. (1961; toim.). *Studies in human ecology*. 626 s. Row, Peterson and Company, Evanston.

Tilastokeskus (2011). Viitattu 1.9.2011. <www.stat.fi>

Tomlins, R. (1997). Officer discretion and minority ethnic housing provision. *Netherlands Journal of Housing and the Built Environment* 12, 179–197.

Trendit muuttuvat aluerakentamisessakin (2005). *Rakennustaito* 8. Viitattu 5.12.2011 <www.rakennustieto.fi>

Tutkimuslaitos: Tuloterot saattavat kaventua ensi vuonna (2011). *Helsingin Sanomat* 31.10.2011. Viitattu 31.10.2011.

<<http://www.hs.fi/talous/Tutkimuslaitos+Tuloterot+saattavat+kaventua+ensi+vuonna/a1305548367427>>

- Tyrväinen, L., K. Mäkinen, J. Schipperijn & H. Silvennoinen (2004). *Mapping social values and meaning of green areas in Helsinki, Finland*. 47 s. Metsäekologian laitos, Helsingin yliopisto.
- Tyrväinen, M., H. Silvennoinen, K. Korpela & M. Ylén (2007). Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. *Metlan työraportteja* 52: 57–77.
- Tzoulas, T., A. Broberg & M. Kahila (2011). Urbaani onni. Matinkylä. PehmoGIS-kyselyn tuloksia. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Aalto Yliopisto. Viitattu 20.10.2011. <<https://blogs.aalto.fi/urbaaniaonni/2011/01/26/matinkyla/>>
- Ulrich, R. (1981). Natural versus urban scenes: some psychological effects. *Environment and Behavior* 13: 5. 532–556.
- Ulrich, R. (2001). Effect of healthcare environmental design on medical outcomes. *Teoksessa* Dilan, A. (toim.): *Design ja health*. 49–59. Svensk Byggtjänst, Stockholm.
- Vaattovaara, M. (1998). Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. Ympäristö ja alueellisuus. *Tutkimuksia* 7. 178 s. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Vaattovaara, M. (1999). Sosiaalisen erilaistumisen dynamiikka pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 64: 2, 120–130.
- Vaattovaara M. & M. Kortteinen (2003). Beyond polarisation versus professionalisation? A case study of the development of the Helsinki region, Finland. *Urban Studies* 40: 11, 2127–2145.
- Vaattovaara, M., K. Vilkkama, S. Yousfi, H. Dhalmann & T. M. Kauppinen (2010). Contextualising ethnic residential segregation in Finland. *Teoksessa* Andersson, R., H. Dhalmann, E. Holmqvist, T. M. Kauppinen, L. Magnusson Turner, H. Skifter Andersen, S. Søholt, M. Vaattovaara, K. Vilkkama, T. Wessel & S. Yousfi (toim.): *Immigration, housing and segregation in the Nordic welfare states*. 195–262. *Department of Geosciences and Geography C 2*, University of Helsinki.
- Valkonen, T., T. Martelin & H. Summa (1984). Muuttoliike ja asunnonvaihdot pääkaupunkiseudulla. *Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B* 1. 41 s. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta, Helsinki.
- Valtioneuvosto (2008). Ympäristöministeriö. Viitattu 3.11.2011. <www.tvt.fi/tulorajat.php>
- Vanhusten palvelutaloyhdistys ry (2011). Viitattu 3.11.2011. <www.vpty.fi>
- Van Kempen, R. & P. Marcuse (1997). A new spatial order in cities. *American Behavioral Scientist* 41: 3, 285–298.
- Van Kempen, R. & S. Özüekren (1998). Ethnic segregation in cities: New forms and explanations in a dynamic world. *Urban Studies* 35: 10, 1631–1656.
- Vilkkama, K. (2006). Asuntopolitiikka ja vieraskielisen väestön alueellinen keskittyminen Helsingissä vuosina 1992–2005. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 115 s. Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto.

Vilkama, K. (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. *Tutkimuksia* 2. 282 s. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Vähätalo, K. (2005). Maahanmuuttajat ja kantaväestö pitkäaikaistyöttöminä pääkaupunkiseudulla. *Tutkimuksia* 2. 142 s. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Väntönen, E. (2011). Pääkaupunkiseudulle syntyy maahanmuuttajien keskittymiä. *Helsingin Sanomat* 29.04.2011. Viitattu 15.10.2011.

<<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/P%C3%A4%C3%A4kaupunkiseudulle+syntyy+maahanmuuttajien+keskittymi%C3%A4/1135265728043>>

Liitteet

Liite 1.

	Matinmetsä	Tiistilä	Matinlahti	Matinkylän keskus	Nuottaniemi	Matinkylä	Espoo
Asukasluku 2011	4727	5126	4503	3161	1284	18799	247970
1 hengen kotitalous	1306	954	857	921	40	4079	37021
2 hengen kotitalous	750	769	687	649	108	2963	34351
3 hengen kotitalous	236	368	229	162	76	1071	14636
4 hengen kotitalous	177	244	229	61	110	821	13746
5+ hengen kotitalous	90	102	101	43	56	392	6398
Yhteensä	2559	2437	2103	1836	390	9326	106152
1 hengen asuntokuntien osuus (%)	51.03556077	39.14649159	40.75130766	50.16339869	10.25641026	43.73793695	34.8754616
4 /+ hengen asuntokuntien osuus (%)	10.43376319	14.19778416	15.69186876	5.664488017	42.56410256	13.00664808	18.97656191
Asuntotyypit							
1 huone	489	248	306	212	2		
2 huonetta	1106	1021	702	992	4		
3 huonetta	688	675	511	552	54		
4 huonetta	306	354	291	194	136		
5 huonetta	79	167	241	24	145		
6 / + huonetta	17	44	131	4	65		
Yhteensä	2685	2509	2182	1978	406		
1 huone osuus (%)	18.2122905	9.88441	14.02383	10.71789	1.49261		
2 huonetta osuus (%)	41.1918	40.6935	32.17232	50.15167	0.985222		
3 huonetta osuus (%)	25.62386	26.90315	23.41888	27.90698	13.30049		
4 huonetta osuus (%)	11.39664804	14.10920686	13.33638863	9.807886754	33.49753695		
5 huonetta osuus (%)	2.942271881	6.656038262	11.04491292	1.213346815	35.71428571		
6 / + huonetta osuus (%)	0.633147114	1.753686728	6.003666361	0.202224469	16.00985222		
Erillinen pientalo	62	270	323	0	322	977	31073
Rivi- tai ketjutalo	223	315	331	17	100	986	16822
Asuinkerrostalo	2403	1925	1548	1965	0	7841	65309
Yhteensä	2688	2510	2202	1982	422	9804	113204
Kerrostalojen osuus (%)	89.39732143	76.69322709	70.29972752	99.14228052	0	79.97756018	57.69142433
Omistusasunto	1461	795	1240	669	342	4507	63933
Aravavuokra-asunto	530	1137	250	91	0	2008	16804
Korkotukivuokra-asunto	93	212	296	246	8	855	5858
Muu vuokra-asunto	461	128	289	726	21	1625	14397
Asumisoikeusasunto	0	187	0	48	0	235	3770
Yhteensä	2545	2459	2075	1780	371	9230	104762
Vuokra-asuntojen osuus (%)	42.59332024	60.0650671	40.24096386	59.71910112	7.81671159	48.624052	35.37446784
Arava asuntojen osuus (%)	20.82514735	46.23830826	12.04819277	5.112359551	0	21.75514626	16.04016724
Perheet yhteensä	1196	1424	1217	858	356	5051	66990
Perhe, jossa lapsi(a)	584	881	635	329	252	2681	38180
Yksinhuoltajaperheet	182	332	148	137	30	829	8649
Lapsiperheiden (%) perheistä	48.82943144	61.86797753	52.17748562	38.34498834	70.78651685	53.0785983	56.99358113
Yksinhuoltajien (%) lapsiperheistä	31.16438356	37.68444949	23.30708661	41.64133739	11.9047619	30.92129802	22.65322158
Koulutus v. 2000							
Yli 15-vuotiaat	4050	4046	3368	40	642	12146	165366
Ylempi korkeakoulu	438	475	652	7	224	1796	24972

Korkeakoulutettujen (%) 2000	10.81481481	11.73999011	19.35866983		17.5	34.89096573	14.78676107	15.10104858
Koulutus v. 2010								
Yli 15-vuotiaat	3983	4149	3604		2834	884	15455	196434
Alempi korkeakoulu	832	821	773		695	215	3336	57746
Ylempi korkeakoulu	550	592	789		409	366	2706	37349
Korkea-aste 2010 %	34.69746422	34.05639913	43.34073252		38.95553987	65.7239819	39.09414429	48.41066211
Korkeakoulutettujen osuus (%)	13.80868692	14.26849843	21.89234184		14.43189838	41.40271493	17.5088968	19.0135109
Ylem. kk muutos 2000-2010 (%)	27.68306398	21.53756771	13.08804804	Ei arvoa		18.66313833	18.40927645	25.90854731
Keskitulotaso (€) 2001	22788	25746	31208		22826	73437	29077	29026
Keskitulotaso (€) 2010	27734	28726	37668		29770	69354	33067	34189
Tulotason muutos (%) 2001-2009	21.70440583	11.57461353	20.69982056	Ei arvoa		-5.55986742	13.72218592	17.78750086
Työttömyysaste (%) 2004	10.2	11.9	5.5		6.1	2.6	8.6	6.5
Työttömyysaste (%) 2008	7.7	8.2	4		4.1	2.1	6	4.7
Työttömyysasteen lasku (%) 2004-08	24.50980392	31.09243697	27.27272727		32.78688525	19.23076923	30.23255814	27.69230769
Väestö yhteensä 2000	4883	5432	4123		42	904	15384	209667
Suomi tai ruotsi äidinkielenä	4747	4965	3983		42	875	14612	201780
Muu kieli	318	467	140		0	29	954	7887
Vieraskielisten osuus (%) 2000	6.512389924	8.597201767	3.395585739		0	3.207964602	6.20124805	3.761679234
Väestö yhteensä 2010	4715	5149	4376		3205	1230	18676	244330
Suomi tai ruotsi äidinkielenä	3968	4371	4067		2814	1180	16400	223090
Muu kieli	747	778	309		391	50	2275	21240
Vieraskielisten osuus (%) 2010	15.84305408	15.10973004	7.061243144		12.19968799	4.06504065	12.1814093	8.693160889
Vieraskielisten muutos (%) 2000-2010	143.2755757	75.75172078	107.9536106	Ei arvoa		26.71712924	96.43480147	131.097878
Väestö ikäryhmittäin v.2010								
0-6 -vuotiaat	406	482	387		232	139	1646	23878
7-12 -vuotiaat	252	399	296		104	151	1202	17802
13-15 -vuotiaat	111	206	130		56	81	584	9361
16-19 -vuotiaat	145	288	214		107	81	835	12664
20-29 -vuotiaat	827	736	779		794	51	3187	34082
30-39 -vuotiaat	779	731	560		587	133	2790	37200
40-49 -vuotiaat	609	865	656		324	250	2704	37108
50-64 -vuotiaat	948	1057	814		494	277	3590	45613
65 +/- -vuotiaat	638	385	540		507	67	2137	26622
Yhteensä	4715	5149	4376		3205	1230	18675	244330
Väestö ikäryhmittäin v.2010 (%)								
0-6 -vuotiaat	8.610816543	9.361040979	8.84369287		7.238689548	11.30081301	8.813922356	9.772848197
7-12 -vuotiaat	5.344644751	7.749077491	6.76416819		3.244929797	12.27642276	6.436412316	7.286047559
13-15 -vuotiaat	2.354188759	4.00077685	2.970749543		1.747269891	6.585365854	3.127175368	3.831293742
16-19 -vuotiaat	3.075291622	5.593319091	4.890310786		3.338533541	6.585365854	4.471218206	5.183153931
20-29 -vuotiaat	17.5397667	14.29403768	17.80164534		24.77379095	4.146341463	17.06559572	13.94916711
30-39 -vuotiaat	16.52173913	14.19693144	12.79707495		18.31513261	10.81300813	14.93975904	15.22531003
40-49 -vuotiaat	12.91622481	16.79937852	14.99085923		10.10920437	20.32520325	14.47925033	15.18765604
50-64 -vuotiaat	20.10604454	20.52825791	18.60146252		15.41341654	22.5203252	19.22356091	18.66860394
65 +/- -vuotiaat	13.53128314	7.477180035	12.34003656		15.81903276	5.447154472	11.44310576	10.89591945

Liite 2.

	Tiistilä	Matinmetsä	Matinkylän keskus
Vuokra-asuntojen osuus korkein	1	3	2
Arava-asuntojen osuus korkein	1	2	4
Yksinhuoltajien osuus korkein	2	3	1
Yksin asuminen yleisintä	4	2	1
Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus matalin	2	1	3
Keskitulot alhaisimmat	2	1	3
Työttömyysaste korkein	1	2	3
Vieraskielisten osuus korkein	2	1	3
Sija 1	3	3	2
Sija 1 tai 2	7	6	4